GÜNEY 1

KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

haziran · temmuz · ağustos '97
hezîran · tîrmeh · tebax '97
200.000 TL • 5 DM • 15 Fr • 35 ÖS

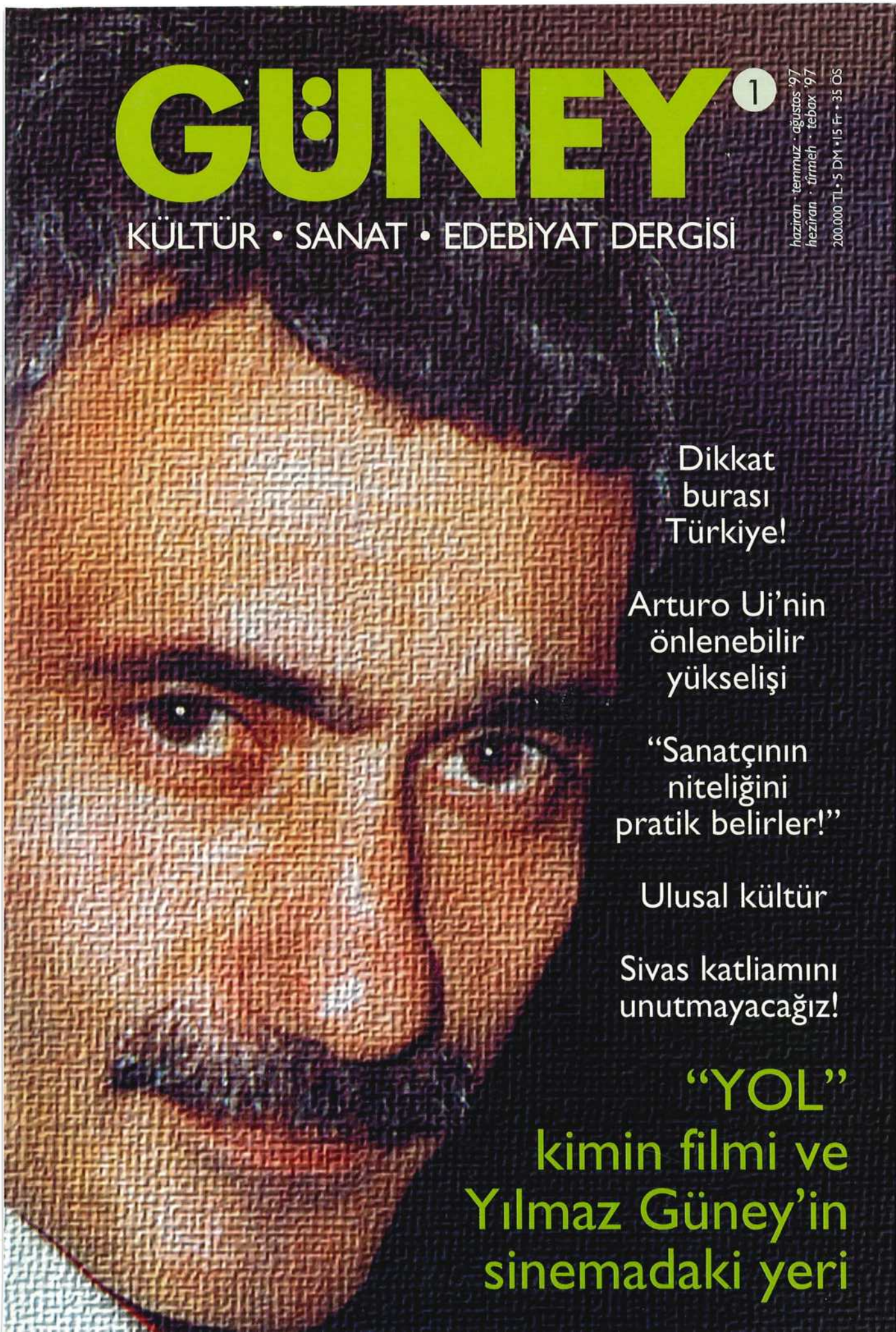

Dikkat burası Türkiye!

Arturo Ui'nin önlenebilir yükselişi

"Sanatçının niteliğini pratik belirler!"

Ulusal kültür

Sivas katliamını unutmayacağız!

"YOL" kimin filmi ve Yılmaz Güney'in sinemadaki yeri

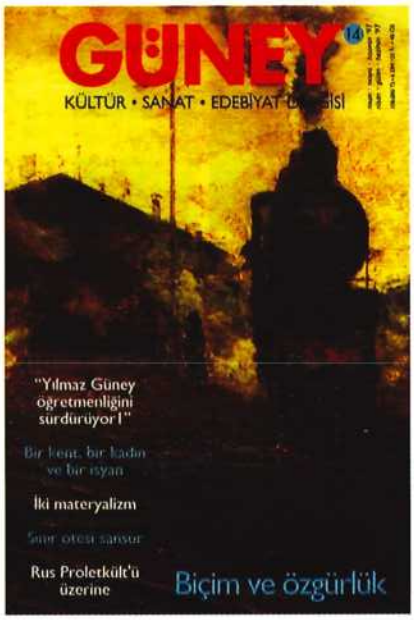

Kültür, sanat ve edebiyat alanını sınıf mücadelesinin sağlam bir mevzisi yapmak için...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Yazışma ve isteme adresi:
Yılmaz Güney Vakfı Destek Derneği
Solinger Straße 1 a · 47166 Duisburg - D
Telefon & Telefax: 0203 / 54 87 23

Alle Str. 32 · 42853 Remscheid - D
Telefon & Telefax: 02191 / 404 01

içindekiler

4 *güney'den...*
Çıkarken...

5 *2 temmuz*
Sivas katliamını unutmayacağız!

8 *gündem*
Dikkat burası Türkiye!
TEMEL DEMİRER

9 *şiir*
utanç
TAN DOĞAN

10 *dosya*
Tevfik Fikret

20 *yılmaz güney'den...*
"Sanatçının niteliğini pratik belirler"

22 *güney sineması*
"YOL" kimin filmi ve Yılmaz Güney'in sinemadaki yeri

24 *dosya*
Ulusal kültür -III-

29 *tartışma*
"Geceler yar yar..." üzerine bazı görüşler
SİYAMİ BORA

31 *şiir*
Çocukların barış düşleri
EROL YILDIRIM

32 *yorum*
Edebiyat, ulusallık ve Kürtler
BARAN FUNDERMAN

33 *şiir*
Göçebe
ÖZKAN ASLAN

34 *öykü*
Şervan
HASAN BİLDİRİCİ

36 *şiir*
tufan
AKAN ASLAN

39 *anı*
Nazım Hikmet ve vatan hasreti
SAYIMGÜL KAYA

39 *şiir*
Balta
A. KARADAĞ

40 Sunu
EROL NACAR

41 *kuzey mektubu*
Boyu burnuna denk düşürülen Pinokyo'lar fabrikası
EKREM TOS

42 *tiyatro*
Arturo Ui'nin önlenebilir yükselişi
SEVGİ GÜVENSOY

44 *sinema*
Duygusal sinemanın bir örneği: "Marvin'in Odası"
AYLA ÇAKIR

46 Dante's Peak
("Dante Yanardağı")
KAY SOKOLOWSKY

49 *şiir*
Hesabın yanlış yoldaş, sen bize lazımsın!
JOHANNES R. BECHER

50 Gelecekte bugün
SEVGİ GÜVENSOY

54 *karikatür*
MERAY ÜLGEN

GÜNEY
KÜLTÜR · SANAT ve EDEBİYAT DERGİSİ

Yayınlayan:
ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına Sahibi
Aziz Özer

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: İlyas Emir

Dizgi & Grafik: ÇAĞRI Grafik

Baskı: Sezai Ekinci Matbaası
Telefon: (0212) 565 73 76

Yönetim Yeri ve Adresi
Kuloğlu Mahallesi
Gazeteci Erol Dernek Sokak
No: 12, Daire 9/10
Beyoğlu - İstanbul
Telefon & Telefax: (0212) 244 59 19

Almanya Temsilcilikleri:
Solinger Str. 1/A · 47166 Duisburg
Telefon: 0203 / 54 87 23
Telefax: 0203 / 54 88 23

Allestr. 32 · 42853 Remscheid
Telefon & Telefax: 02191 / 40401

İlan Koşulları: 01. 01. 1997 tarihli ilan eder listemizi isteyiniz.

Abone koşulları:
Türkiye: Yıllık (4 sayı) 1.000.000 TL
Almanya: Yıllık (4 sayı) 32 DM
Almanya dışı: 40 DM

Abone olmak isteyenler, abone miktarını aşağıdaki hesap numaralarına yatırdıktan sonra havale makbuzunun fotokopisini ve adreslerini dergimize göndermelidir.

Banka Hesap Numaraları:
Türkiye: Türkiye İş Bankası
Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 1022 304210 738654 1022

Almanya: Stadtsparkasse Duisburg
Konto Nr.: 207/008764
BLZ: 35050000

Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

Çıkarken...

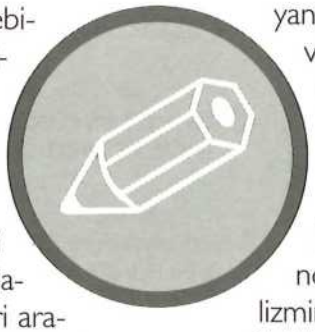

GÜNEY; kültür, sanat, edebiyat alanında sosyalist düşünceleri işçilere-emekçilere taşımak hedefiyle yayın hayatına başlıyor.

Elinizdeki dergi bizim ilk sayımız olmakla birlikte GÜNEY, yeni yayınlanmaya başlayan bir dergi olarak görülmemeli... 1993-97 tarihleri arasında yurtdışında yayınlanan *"GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat"* isimli derginin isim, görev ve hedeflerini üzerlenerek yayın hayatına başlıyoruz. *"GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat"* dergisinin bugüne kadar çıkan 14 sayısının mirasçılarıyız. Bu derginin özellikle 10.-14. sayılarında bir dizi önemli araştırma yayınlandı *(yapılan araştırma ve incelemelerden bazılarının başlığını vermek istiyoruz: "Hangi kültür mirasına sahip çıkıyoruz?" "Sovyetler Birliği deneyiminde öne çıkan bazı noktalar", "Ulusal Kültür", "Parti örgütü ve parti yazını"... İlgi duyan okurlarımız, sözkonusu dergileri edinmek için, bu sayımızın ön kapak içinde yeralan "Güney Vakfı Destek Derneği" adresine başvurabilirler).* Biz *"GÜNEY Kültür · Sanat · Edebiyat Dergisi"*nin ismini olduğu gibi, bu derginin sayılarında yeralan doğru görüşleri derinleştirme-yetkinleştirme görevini de devralıyoruz.

***

Sınıflı toplumlarda kültür ve sanatın, sınıf savaşımının en yoğun yaşandığı alanlardan birisi olduğu açıktır. Biz bu savaşımda tarafsız değiliz. Bu mücadelede GÜNEY'in yeri, burjuvaziye karşı, işçi sınıfı ve ezilenlerin yanıdır.

GÜNEY, işçi sınıfının ve emekçilerin sınıfsız-sömürüsüz bir toplum yaratma mücadelesinde kültür ve sanat alanını bir cephe olarak kavrıyor ve bu ilk sayısıyla mücadelede yerini alıyor... GÜNEY'in, bu mücadelede en büyük silahı, işçi sınıfına ve ezilenlere kurtuluşun yolunu gösteren sosyalist dünya görüşüdür.

Kültür, sanat ve edebiyat alanındaki mücadelenin iki yanına dikkat çeken GÜNEY, bir yandan kültür ve sanat alanında burjuva bakış açısını, uygulamalarını, etkilerini görüp gösterme, hakim sınıfların bu alandaki saldırılarına karşı mücadele etme; diğer yandan özlemini çektiğimiz sosyalist toplumun kültürünün-sanatının temel noktalarını kitlelere götürme, sosyalizmin bu alandaki kazanımlarını savunma, geliştirip güçlendirme ve geleceğe taşıma görevlerini yerine getirmeye çalışacaktır. GÜNEY, proleter kültürün propagandasını yapmayı temel çıkış noktası alacaktır.

GÜNEY bir kültür, sanat ve edebiyat dergisidir. Fakat O; herhangi bir sanat eserinin veya kültür olayının sanatsal yönü üzerine detaylı ve derinlemesine tahliller, araştırmalar, incelemelerden çok; sanat eserlerinin veya kültürel olayların / olguların toplumsal yönü üzerinde durmayı hedefliyor.

***

GÜNEY; yazar ve çizerlerimizin, okurlarımızın duyarlılığı; birlik ve dayanışmasıyla gelişip güçlenecek; üzerlendiği görevleri yerine getirebilecektir. Bu yüzden dergimize emeği geçen, okuyan, dağıtan herkesten duyarlılık ve özveri bekliyoruz.

Dergimizin kapıları; gönderilen yazılar veya eserler ırkçı, milliyetçi, erkek şovenisti, gerici, faşist içeriğe sahip olmama şartıyla herkese açıktır. Yazı ve eserlerinizle dergimize katkılarınızı bekliyoruz. Her okurumuzun, aynı zamanda dergimizin aktif birer dağıtımcısı olmasını talep ediyoruz.

Kültür, sanat ve edebiyat cephesinde GÜNEY'i, güçlü bir mevzi haline getirmek için elele!

Ekim'de yayınlanacak olan 2. sayımızda buluşmak üzere...

GÜNEY

Sivas katliamını unutmayacağız!

2 Temmuz, dinci faşistler tarafından Sivas'ta 37 insanın devlet denetiminde katledilmesinin 4. yıldönümüdür. Aradan geçen 4 yıl içinde bırakalım suçluların yakalanıp hakettikleri cezaya çarptırılmalarını, bu canilerin birçoğu hâlâ bir kahraman edasıyla elini kolunu sallayarak dışarıda dolaşmaktadırlar.

Katliamın başsorumlularından o zamanki Sivas Belediye Başkanı Karamollaoğlu, Refah Partisi milletvekili sıfatıyla Meclis'te oturmaktadır. Katliamı düzenleyenlerin avukatlığını gönüllü olarak üstlenen Şevket Kazan, Refahyol hükümetinin Adalet Bakanı'ydı!

Manisa'da duvarlara slogan yazan çocukları bile işkenceden geçirip akıl almaz cezalara çarptıran devlet, 37 insanı diri diri yakan bu yobaz sürüsünün üzerine oldukça yavaş ve temkinli gitmiş, uzun süre aranan insanlar bile "yakalanamamış"tır. Suçlular, ipleri esas olarak ellerinde tutan arka plandaki sorumlular arasında değil, sadece oteli ateşe verenler ve yangından kurtulmaya çalışanlara hunharca saldıranlar arasında aranmıştır. Davanın görüldüğü mahkeme salonları, bu canilerin yargılanacağı kürsü olacak yerde, yobazların şov yapma ve tehdit savurma kürsüsü olmuştur. Bu caniler, çıkarıldıkları her mahkemede "Yaşasın şeriat!", "Yaşasın kafirler için cehennem!" gibi sloganlar atarak, katliamda kaybettikleri yakınlarının hakkını aramak için mahkemeye gelenlere tehditler savurmaktadırlar. Geçtiğimiz süreçte yapılan mahkemelerde bu cani-

lere verilen cezalar, hakim sınıfları bile rahatsız edecek derecede hafif olduğundan, Yargıtay tarafından bozularak dava Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne geri gönderilmiştir. Yargıtay'ın tavsiyeleri doğrultusunda yeniden ele alınan dava hala sürmektedir.

Hatırlayacağınız gibi; haftalar öncesinde dinci faşistler tarafından katliama hazırlanan kitle, 2 Temmuz 1993 günü cuma namazından sonra, Pir Sultan Abdal'ı anma şenliklerine katılmak için gelen insanların kaldığı Madımak oteline saldırarak ateşe vermişti. Aralarında Aziz Nesin, Asım Bezirci, Nesimi Çimen, Arif Sağ gibi ünlü sanatçıların da bulunduğu otelin içindeki insanları diri diri yakmak için düzenlenen bu saldırı karşısında devlet, 8 saat müdahale etmeyerek adeta seyirci kalmıştı. Saldırıların başhedeflerinden biri olan Aziz Nesin ölümden kılpayı kurtulurken, bu katliam sonucunda 37 insan hayatını kaybetmişti! Sivas'ta gerçekleştirilen bu katliam, Türkiye'de şeriat esaslarına göre bir düzen kurmak isteyenlerin önemli bir gövde gösterisiydi. Dinci faşistler bu katliamla, şeriat esaslarına boyun eğmeyenleri ve dinsizleri ellerine iktidar geçtiğinde nasıl cezalandıracaklarının provasını yapmışlardır.

Bu katliam sırasında devlet seyirci kalarak, katliama ortak olmuştur. Katliamdan sonra devlet adına yapılan açıklamalarda, olayların sorumlusu olarak 37 insanı diri diri ölüme gönderenler değil, Pir Sultan Abdal'ı anma şenliğini düzenleyenler gösterilmiştir. Başbakan Çiller ve İçişleri Bakanı, olayların çıkmasına *"ağır tahrik"*in sebep olduğunu açıklamışlar, "ülkenin her santimetrekaresinde asayişin hüküm sürdüğünü" iddia eden zamanın Cumhurbaşkanı Demirel ise "halkla devlet güçlerinin karşı karşıya getirilmemesi" öğüdünü vermiştir.

"Ağır tahrik" denilen; anayasasında laik ve demokratik olduğu yazan, herkese inanç özgürlüğü tanıdığını iddia eden bir devletin sınırları içinde, dinsiz olduğunu açıkça ilan eden Aziz Nesin adında bir aydının, sırf düşünce özgürlüğünden yana olduğu için müslüman fanatiklerin hakkında ölüm fermanı çıkardıkları Salman Rüşdi'nin "Şeytan Ayetleri" adlı kitabının Türkiye'de basılmasını üstlenmiş olması ve Aziz Nesin'in Pir Sultan Abdal'ı anma şenliğine davet edilmesidir. Dinci faşistler, kendileri gibi düşünmeyenleri yoketmek için saldırmakta, laik ve demokratik olduğunu iddia eden devlet ise asıl suçu saldıranlarda değil, dinsiz olduğunu açıkladığı ve düşünce özgürlüğünden yana olduğu için "tahrik edenlerde" görmektedir.

Katliamdan sonra sağ basının yazarları, yer yer 37 insanın yakıldığı oteli ateşe verenleri kıskanır bir aşağılık ve iğrençlik içinde, olayların sorumlusu olarak Aziz Nesin'i gösterdiler. Onlara göre Aziz Nesin, "müslümanların duyguları ile oynamış", "Kuran'a dil uzatmış", "halkın %99'nun müslüman olduğu bir ülkede islama küfretmiş", "müslüman mahallesinde salyangoz satmaya çalışmış"tı. Kimisi onun da yanıp ölmediğine üzülürken, kimisi intihar etmesini istiyor, hatta bazıları Aziz Nesin'i öldürecek müslümanlara yüklü para teklif ediyorlardı!

Aziz Nesin'in "ağır tahrik" diye nitelendirilen görüşleri, bilimsel olarak düşünen, dini saçmalıklarla beyni yıkanmamış her sağduyulu insanın kabul edebileceği ve laik olan bir ülkenin her köşesinde rahatlıkla dile getirilebilecek türden görüşlerdir. Gerçekten laik olan ülkelerde, müslüman mahallelerinde de salyangoz satılır, isteyen alır istemeyen almaz. Fakat kimse bu adam bizim mahallede neden salyangoz satıyor diye onu yakmaya kalkamaz!

Hem "tahrik var" denilirken hep olayın bir yanı öne çıkartılmaktadır; "dinsizler inananları tahrik ediyor"! Fakat inanmayanların bu ülke sınırları içinde nasıl bir baskı, zulüm, şiddet ve işkenceyle karşı karşıya olduğuna kimse değinmemektedir. Ateistler mecbur mu; günün beş vakti bozuk hoparlörlerden ezan sesi dinlemeye, mecbur mu çember sakallı erkeklerin arkalarında baştan aşağı kara çarşafların içine hapsedilmiş 4-5 kadınla önlerinden geçişini seyretmeye, mecbur mu Cuma günleri caddeye taşan gösteriş meraklısı namaz kı-

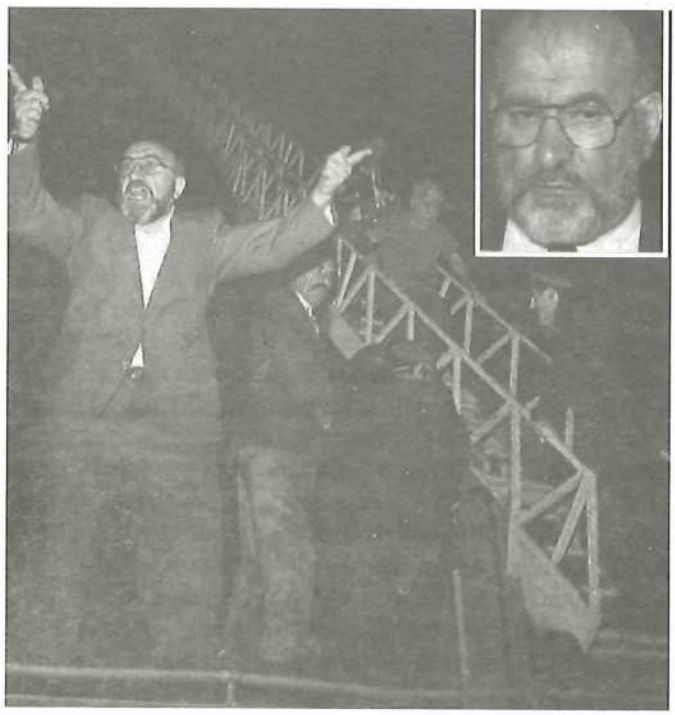

Katliamın ödülü... *Katliamın başsorumlularından dönemin Sivas Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu (küçük resim), Refah Partisi milletvekili sıfatıyla Meclis'te oturmaktadır!*

lanlar yüzünden yolunu değiştirmeye, mecbur mu ramazanda oruçlulardan dayak yememek için karnının acıktığını gizlemeye? Şimdi ateistlerden biri veya bir grup, bu rahatsız edici durumlardan "tahrik olup" bir camiyi yakmaya veya bir maço müslümanı dövmeye kalksa, buna anlayış gösterilebilir mi? Kuşkusuz hayır! Öyleyse bırakın birileri "müslüman mahallesinde salyangoz satsın", istemeyen de almasın!

Sivas katliamından sonra gerçekleştirilen protesto gösterilerine damgasını esas olarak vuran kesim aleviler olmuştur. Türkiye'de hakim olan sünni mezhebi karşısında alevilik ezilen bir mezheptir. Biz, aleviler üzerinde varolan mezhep baskısına karşıyız, fakat bunun ötesinde alevilerle herhangi bir yakınlığımız, hele hele birlikteliğimiz hiç yoktur. Öz itibariyle alevilerle sünniler arasında hiçbir fark yoktur, ikisi de aynı dinin değişik mezheplerini teşkil etmektedirler.

Sivas katliamı karşısında devletin takındığı tavır, bu devletin gerçek niteliğini iyice gözler önüne sermiştir. Bu devlet, gerçek anlamda hiçbir zaman ne laik olmuştur ne de demokratik. Türk hakim sınıflarının, dine karşı tutumundaki çıkış noktası her zaman kendi iktidarını sağlamlaştırmak kaygısı olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, bir din devleti olan Osmanlı devletinin yıkıntıları üzerinde kurulmuştur. Türk burjuvazisi, iktidar mücadelesinde Osmanlı hanedanlığının elinde olan dini bir iktidar odağı olmaktan çıkarmak; kendi devletini tek iktidar odağı yapabilmek için, halifeliği kaldırıp, tekke ve zaviyeleri kapatmak zorunda kalmış; dini kendi denetimine alarak kullanma yolunu seçmiştir. Türkiye Cumhuriyeti güya laik bir devlet olarak kurulmuştur. Fakat onun laikliği, dinle devlet işlerinin ayrılması şeklinde değil, dinin devlet denetimine alınması; din işleriyle uğraşan devlete bağlı bir kurumun (Diyanet İşleri Başkanlığı) kurulması biçiminde bir "laik"liktir.

Gerçekte Türkiye Cumhuriyeti laik değildir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana din, iki kanal üzerinden örgütlenmektedir. Devletin örgütlediği, resmi Kemalist yoruma uygun din; kuran kurslarında, şeriat yanlısı değişik dinci örgütler tarafından örgütlenen ve Kemalist yorumu küfür sayan din. Bu ikinci din, her zaman devlete karşı bir muhalefet odağı olmuş, devlet bu dini de kullanabilmek için çeşitli dönemlerde ona tavizler vermiştir. Bunun son örnekleri 12 Eylül sonrasında yaşanmıştır. 12 Eylül generalleri, "komünizm öcüsü"ne karşı mücadelede yararlı olur düşüncesiyle, devlet dışındaki dinci örgütlenmelere tam bir serbetlik vermiş, din dersini zorunlu kılmışlardır. Gelinen yerde, bir zamanlar komünizm tehlikesine karşı örgütlenmelerine gözyumulan dinci akımlar, artık kendileri için iktidar isteme noktasına gelmişlerdir. Gelişme, Genelkurmayın son verdiği brifinglerde dikkat çektiği üzere, "irticanın 1 numaralı tehlike" haline gelmesine yolaçarak hakim sınıfları da korkutur boyutlara varmıştır.

Hakim sınıfların temsilcileri, şu an esas olarak bu tehlikenin bertaraf edilmesiyle uğraşmakta ve yine keskin demokrat, laik pozlara bürünmektedirler. Sahte laik ve sahte demokrat olan Kemalist kesim, elindeki bütün imkanları kullanarak kendi kontrolünden çıkan dini akımların gelişmesini engellemeye çalışmaktadır. Laik-yobaz çatışması şeklinde kamuoyuna yansıtılan bu kavgada, kalpleri gerçekten laik ve demokratik bir Türkiye'den yana atan bir dizi insan, bilerek veya bilmeyerek Kemalistlerin safında yeralmaktadırlar. Sendika ağaları, patronlarla birlikte yobaz Refah Partisi hükümetine karşı, "laik" ordudan yana uyarı grevleri yapmakta, şalterleri indirmektedirler! Buradan doğan işkaybının patronlar tarafından gönüllü olarak karşılanması bile bu mücadelenin aslında kimin mücadelesi olduğunu çok açık göstermektedir. Din, Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından sürekli olarak kitleleri uyutmanın ve kendine bağlamanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Yeri gelmiş, karşısına iktidar alternatifi olarak çıkan yobazlar, kanla ve yüzlerce idamla bastırılmış (Menemen Olayı); yeri gelmiş dinci akımlar desteklenmiş, din dersleri zorunlu kılınmıştır (12 Eylül). Hedef hep aynıdır; kitleleri uyutmak ve kendine bağlamak.

Dinci faşistlerle, sahte laik ve sahte demokrat Kemalistler arasındaki mücadele, iki yanı da olumsuz olan bu anlamda iki tarafın da desteklenmemesi gereken bir mücadeledir. Ne şeriatçılar, ne de sahte laik, sahte demokrat Kemalistler, gerçekten laik ve demokratik bir toplum yaratamaz. Gerçek laik ve demokratik bir düzende dini inanç, kişilerin özel bir sorunu olarak kabul edilir, insanların uygun gördükleri herhangi bir dini inancı seçebilecekleri gibi her türlü dini inancı reddetme hakları da vardır, insanlar düşüncelerini özgürce dile getirebilmelidir!

Dinin temeli korkudur, bilgisizliktir. Zamanımızda dine olan ilgi, sermaye ve emperyalizm karşısında duyulan korku ve çaresizlikten, buna yol açan ilişkilerin açıklanamamasından, devrimci alternatiflerin olağanüstü güçsüz oluşundan kaynaklanmaktadır. Gerçekten demokratik ve laik bir düzenin gerçekleştirilmesi için yapılması gereken, felsefi alanda dinin de dahil olduğu idealizmin her türüne karşı amansız bir mücadele yürütürken, siyasi alanda esas olarak dini inançların da temeli olan sermayenin sömürü düzenini yıkmak için mücadele edilmelidir. Yobazlığa karşı en iyi mücadele, yobazlığı besleyen ve iktidarının devamını sağlamak için kitleleri uyutmada onu kullanan kapitalist sömürü sisteminin yıkılmasından geçmektedir.

17 Haziran 1997

Dikkat burası Türkiye!

TEMEL DEMİRER

Dikkat burası Türkiye!... Adalet Bakanlığı'nın 17 Ağustos 1995 tarihli verilerine göre, çeşitli tiplerdeki toplam 605 cezaevindeki tutuklu ve hükümlü sayısının 47 bin 761 olduğu ve bu tarih itibariyle cezaevindeki siyasi tutuklu ve hükümlü sayısı 5 bin 790 kişi olduğu bir ülke... Hani İHD'nin 15 Temmuz 1996 tarihli açıklamasına göre, siyasi tutuklu ve hükümlü sayısı 7 bin 592 olduğu ve bir yılda, 1802 kişinin "siyasi suç"tan cezaevine konduğu bir ülke... Cezaevlerinde 50 bin civarında tutuklu ve hükümlü var ve bunların 10 bini, yani yüzde 20'si siyasi... Sormadan geçmemeliyim: Bu ülke bizim mi? Ya da bu ülkede bize düşen yaşam alanı cezaevleri dışında neresidir acaba?

Dikkat burası Türkiye!... "Terörist" ilan edilene herşeyin "mübah" sayıldığı bir coğrafya!... Hani çelik yelekli timlerin ve yargısız infazların vicdan dokularını paramparça ettiği ve egemenleri insan hakları konusunda ahkam kesebildiği bir ülke... Hatta Akit yazarı Hasan Karakaya'nın Ceviz Kabuğu programında Müslüm Gündüz'ün insan hakkını savunurken, "O bir terörist değil ki, kapısı balyozla kırılıp içeri giriliyor" diyebildiği bir ülke...

Gerçekten "terör ne?", "terörist kim" bu ülkede? Ya da egemenlerin "terörist!" diye tanımladığı insanlar, gecenin bir vakti uykuda yargısız infazlarına kurban edilirken veya genç, yaşlı, kadın, erkek demeden gözaltına alınıp kaybedilirken ve daha neler, neler olurkun!

Dikkat burası Türkiye!... Toplumsal vicdanın, insanların yaşam haklarından derin uçurumlarla ayrıldığı bir coğrafyada, toplumsal bilinç ve tepki çok düşük ve gülünçtür... Toplumun büyük bir kesimi zulme tepki göstermez, boyun eğer ya da gösterenler de geç gösterir. Dört koldan sosyal, kültürel, ekonomik, politik kuşatma altındaki insanlardan (küçük bir radikal sosyalist kesim dışında!) ses seda çıkmaz... Oysa, insanca yaşam ve hak alma bilincine muhtaç olan bu ülkede bu böyle mi olmalıdır? Mesela Kore'li işçiler bir anda ülkeyi altüst ederken, neden bu bizde böyle olamıyor? Veya devletle, tekelci sermayeyle içiçe olan medya hâlâ neden bu denli inandırıcı bir güçtür bu ülkede? Bunu anlamak da, anlatmak da çok güç...

Düşünün, bu ülkede yıllardır gazeteciler öldürülür, tutuklanır, kaybedilir, gözaltına alınır, ama kimseden ses seda çıkmaz ya da bu konularda sesler kısılır...

Dikkat burası Türkiye!... Susurluk'taki kamyonla ortaya çıkan devlet gerçeğinin temelini oluşturan "şey" kirli savaşın yoğunludur...

"Kirli savaşın yoğunluğu nedir?" mi?... Kayıplar, "faili (belli) meçhul"ler, cinayetler ve "vatan için kurşun atma şerefi"ne nail olanların terörüdür... Sonra da, yine onların "milliyetçi-mukaddesatçı"lıkları ardına sığınarak tezgahladıkları uyuşturucu, silah kaçakçılığı, kumar gibi hukukdışı kanallardan sağladığı ranttır... Rant sağlama, denilebilir ki, savaşla birlikte tavana vurdu, bunu bilmeyen yok, ama karşı çıkan da...

Dikkat burası Türkiye!... Bu ülkede bunlar böyledir, hatta daha da berbat! Ama herşey bunlarla bitmez... Bu ülke Kürdü, Türkü, Arabı, Lazı, Çerkezi ve diğerleriyle bir çığın ilk topu gibidir, öfkeyle emzirilip, sessiz ve sakince biriktirilen... Bitirilememiş, tüketilemiş sessiz bir tehlikedir... Bir yanılsama veya boş bir rüya değildir bu toprakların bitirilememiş, tüketilememiş sessizliğinden boy verecek olandan umutlar... Çünkü makus talihini elbette yerle bir edecek olan bu coğrafyada cesaret, karanlığın ve zulmün ahtapota benzeyen kollarını kesip atabilmenin "olmazsa olmaz"lığıdır. Bu böyle oluncada gerisi de gelecektir...

utanç

TAN DOĞAN

ne ekmek ne su ne aşk ne şiir
acımı dindirir

siz
açlığından ölen çocukları gördünüz mü
afrika'da asya'da avrupa'da
bir deri bir kemik bedenlerinin
bir gül yaprağı gibi yere düşüşünü
dünyanın sağır kulaklarına haykıran bakışlarını ıtır ıtır
toprak gibi çatlak dudaklarında susan mor karanfilleri
sevmiyor sevmiyor sevmiyor
diyen parmaklarını papatya papatya papatya
şaşkın umarsız yapayalnız kimsesiz yaşamlarının son anını acısını
beyaz siyah sarı yaprakları

ne ekmek ne su ne aşk ne şiir
acımı dindirir

yirmi bire üç kala
yazıklar olsun dünyanın yüreğine usuna
yazıklar olsun şarkılara türkülere öykülere
ninnilere destanlara betiklere
köylere kasabalara kentlere
ve uluslara uluslara uluslara
taşlara topraklara dağlara
bulutlara yağmurlara rüzgârlara
ellere ayaklara yollara
kürdeşlere arkadaşlara dostlara
işlere paralara çıkara
yirmi bire üç kala
yazıklar olsun insana

26 Mayıs'97 / Balıkesir

Tevfik Fikret

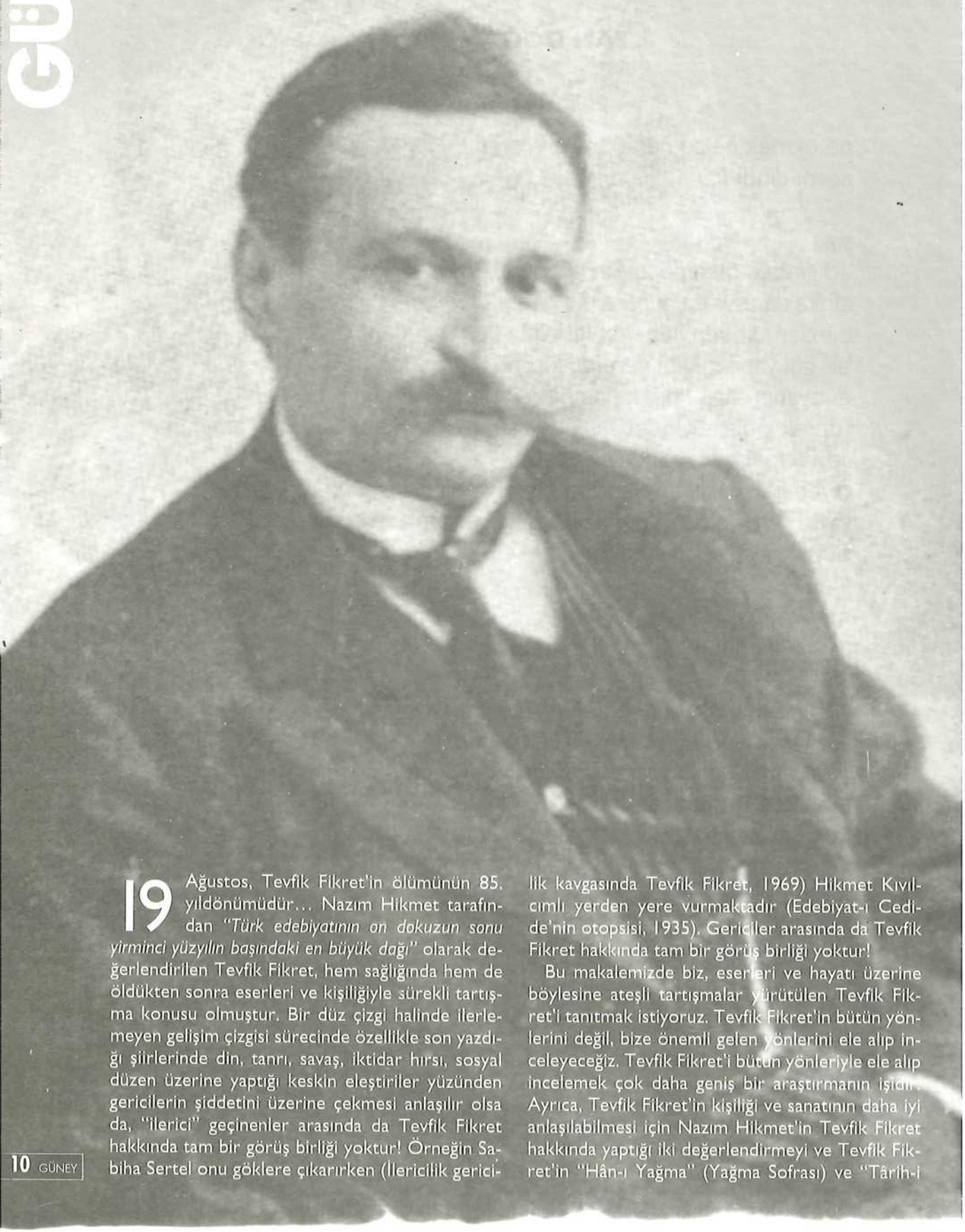

19 Ağustos, Tevfik Fikret'in ölümünün 85. yıldönümüdür... Nazım Hikmet tarafından *"Türk edebiyatının on dokuzun sonu yirminci yüzyılın başındaki en büyük dağı"* olarak değerlendirilen Tevfik Fikret, hem sağlığında hem de öldükten sonra eserleri ve kişiliğiyle sürekli tartışma konusu olmuştur. Bir düz çizgi halinde ilerlemeyen gelişim çizgisi sürecinde özellikle son yazdığı şiirlerinde din, tanrı, savaş, iktidar hırsı, sosyal düzen üzerine yaptığı keskin eleştiriler yüzünden gericilerin şiddetini üzerine çekmesi anlaşılır olsa da, "ilerici" geçinenler arasında da Tevfik Fikret hakkında tam bir görüş birliği yoktur! Örneğin Sabiha Sertel onu göklere çıkarırken (İlericilik gericilik kavgasında Tevfik Fikret, 1969) Hikmet Kıvılcımlı yerden yere vurmaktadır (Edebiyat-ı Cedide'nin otopsisi, 1935). Gericiler arasında da Tevfik Fikret hakkında tam bir görüş birliği yoktur!

Bu makalemizde biz, eserleri ve hayatı üzerine böylesine ateşli tartışmalar yürütülen Tevfik Fikret'i tanıtmak istiyoruz. Tevfik Fikret'in bütün yönlerini değil, bize önemli gelen yönlerini ele alıp inceleyeceğiz. Tevfik Fikret'i bütün yönleriyle ele alıp incelemek çok daha geniş bir araştırmanın işidir. Ayrıca, Tevfik Fikret'in kişiliği ve sanatının daha iyi anlaşılabilmesi için Nazım Hikmet'in Tevfik Fikret hakkında yaptığı iki değerlendirmeyi ve Tevfik Fikret'in "Hân-ı Yağma" (Yağma Sofrası) ve "Târih-i

Kadim" (Eski Çağ Tarihi) adlı şiirlerini de makalemiz içine almayı uygun gördük.

Bu makale hazırlanırken; Asım Bezirci tarafından hazırlanıp Can Yayınları tarafından 1984 yılında İstanbul'da basılan 3 ciltlik "Tevfik Fikret, Bütün Şiirleri" adlı diziden, Aziz Çalışlar tarafından derlenen, Bilim ve Sanat Yayınları tarafından "Sanat ve Edebiyat Üstüne-Nazım Hikmet" adıyla 1987 yılında İstanbul'da basılan kitaptan ve Büyük Larousse, Ana Britannica ansiklopedilerinden yararlanılmıştır. Aktardığımız şiirleri Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çeviren Asım Bezirci'dir. Yan yana koymadığımız ve aksini belirtmediğimiz sürece aldığımız şiirler Türkçeleştirilmiş şiirlerdir!

HAYATI

Asıl adı Mehmet Tevfik olan Tevfik Fikret, 24 aralık 1867'de İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Aksaray'daki Mahmûdiye Vâlide Rüşdiyesi'nde başlayan eğitimi, birincilikle bitirdiği Mekteb-i Sultani'de (daha sonraki adıyla Galatasaray Lisesi) sona ermiştir. Tevfik Fikret, Mekteb-i Sultani'de dönemin seçkin kalemleri arasında yeralan Abdurrahman Şeref, Recaizade Ekrem, Muallim Naci gibi öğretmenlerden ders almıştır.

1888 yılında Sultani'yi bitirince önce Hariciye Nezareti'nde (Dışişleri Bakanlığı) çalışmaya başladı. Buradan, fazla iş yapmadığı, aldığı parayı haketmediği düşüncesiyle ayrıldı! Daha sonra bir akrabasının yardımıyla Mühimme Odası'nda bulduğu yeni işten, işin çok olduğu, ücretin az olduğu ve düzenli ödenmediği gerekçesiyle ayrıldı. 1890 yılında Darül-Muallimat'ta (Kız Öğretmen Okulu) okuyan dayısının kızı Nazime hanımla evlendi.

1891 Nisan ayında Mehmet Tevfik imzasıyla arkadaşı İsmail Safa'nın yönettiği Mirsâd adlı dergide yazmaya başladı. Derginin açtığı iki yarışmada şiirleri birincilik kazandı. 1894 yılında Mirsâd'ın kapatılmasından sonra Malûmât gazetesinin kuruluşuna katıldı, bu gazetenin yazı işlerini üstlendi. Aynı yıl Mekteb-i Sultâni'de Türkçe öğretmenliğine başladı. Aylıkların yüzde on indirilmesi yüzünden 1895 yılında bu işi bıraktı. Bir yıl sonra Robert Kolej'de Türkçe öğretmenliğine başladı.

1896 yılında Tevfik Fikret'in çok sevdiği Halûk dünyaya geldi. Tevfik Fikret, oğlu Halûk'a atfen bir dizi şiir yazmış, bu şiirleri "Halûk'un Defteri" adlı kitapta toplamıştır. Halûk, 1909 yılında Robert Kolej'i bitirdikten sonra eğitim için İngiltere'nin Glasgow şehrine gitmiş, burada hristiyanlığı seçmiştir. Bu durum, oğlunu bilimsel esaslara göre yetiştirmek isteyen Tevfik Fikret'i çok yaralamış, düşmanları tarafından sürekli olarak ona karşı kullanılmıştır!

1896 yılının Ocak ayında öğretmeni Recaizâde Ekrem aracılığıyla Servet-i Fünûn (Fennin Zenginliği) dergisinin sahibi Ahmet İhsan ile tanıştı. Şubat ayından itibaren dergi yönetimi Tevfik Fikret'in elindeydi. O zamanın ünlü kalemleri olan Halit Ziya (Uşaklıgil), Cenap Şahabettin, Hüseyin Siyret, Mehmet Rauf, İsmail Safa, Hüseyin Cahit (Yalçın) gibi şair ve yazarlar da bu dergi çevresinde toplanmışlardı. Sanatta içerik ve biçimde yenileşmeyi, batılılaşmayı savunan Servet-i Fünûn topluluğu hareketine "Edebiyat-ı Cedide" (yeni edebiyat) adı verilmişti.

Tevfik Fikret'in bu dönemde yazdığı şiirlerde, artık kendini belirgin bir biçimde dışa vuran iyimserlik, toplumsal sorunlara ilgi göze çarpıyordu. Bu dönemde Abdühamit'in zulüm ve baskısı da gittikçe artıyordu, sansür ve ihbarcılık her yanı kaplamıştı. O dönemler daha çok açık ve belirgin olmasa da şiirlerinde baskıya karşı çıkan, hüküm süren zulmü eleştiren Tevfik Fikret,1898 yılında, bir arkadaşının evinde Abdülhamit'i eleştiren bir şiir okuduğu ihbarı üzerine tutuklandı. Fakat sözkonusu şiir bulunamayınca, birkaç gün süren sorgudan sonra tekrar serbest kaldı. Bir süre sonra bu kez de Robert Kolej'deki bir çaya eşiyle birlikte gittiği için "ahlakdışı davranışta bulunduğu" gerekçesiyle tutuklandı. Bundan sonra Tevfik Fikret sürekli izlendi.

Bu yıllarda iyice artan baskı ortamından oldukça bunalan Tevfik Fikret, arkadaşlarıyla Yeni Zelanda'ya kaçarak orada mutlu ve özgür bir hayat kurma tasarıları yapıyordu. Fakat yol parasını karşılayacak durumda olmadıklarından bu tasarı suya düştü.

1900 yılında Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi yayınları arasında Tevfik Fikret'in "Rübâb-ı Şikeste" (Kırık Saz) adlı ilk kitabı basıldı. Bu dönemde Servet-i Fünûn'da yayınlanan makalelerinde "bireysel sanat" anlayışlarına karşı çıkarak, toplumun bir üyesi olarak sanatçının toplumsal sorunlara ilgisiz kalamayacağını savunan yazılar kaleme aldı.

Bu arada Tevfik Fikret ile Servet-i Fünûn çevresindeki diğer bazı şairler arasında görüş ayrılıkları çıktı. 1901 yılında Tevfik Fikret dergi yönetiminden ayrıldı. Kendini tamamen Robert Kolej'deki derslerine verdi, dış dünyayla bağlarını tamamen koparıp kendi kabuğuna çekilme düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla, Rumeli Hisarı sırtlarına planını kendi çizdiği ve "Aşiyan" (Yuva) adını verdiği evi yaptırdı.

1908 yılında arakadaşlarıyla birlikte Tanin gazetesinin çıkarılışına önayak oldu. Gazete, zamanla programından saparak söz verdiği hak ve özgürlükleri gerçekleştirmeyen İttihat ve Terakki'nin yayın organı durumuna gelince buradan da ayrıldı. 1909 yılı Ocak ayında Mekteb-i Sultâni'nin müdürlüğü görevine getirildi. Görevde kaldığı sürece okulda bir dizi yenilikler gerçekleştirdi. Yetkilerine ve işine karışılması yüzünden 1910 Nisan'ında bu

görevini de bıraktı. Bunun ardından bir süre Dâr-ül Muallimin'de (Öğretmen okulu) edebiyat okutan Tevfik Fikret, daha sonra Robert Kolej'e geçti.

1911 yılında "Rübâb-ı Şikeste"nin dördüncü baskısını ve aynı yıl "Halûk'un Defteri"ni yayınladı. İttihat ve Terakki Fırkası yönetiminin sapmaları, yolsuzlukları, baskıları, yanılgıları karşısında derin bir öfkeye ve karamsarlığa kapıldı. "Doksan Beşe Doğru", "Hân-ı Yağma" adlı şiirlerinde duyduğu öfkeyi dile getirdi. Uğradığı hayal kırıklığına rağmen insan gücüne olan inancını yitirmedi, tersine savaşa, zorbalığa, karanlığa karşı; barışı, özgürlüğü, bilimi ve kardeşliği savunan şiirler yazdı.

1914 yılında son eseri olan ve çocuklar için yazılmış şiirleri kapsayan "Şermin" adlı kitabı yayınlandı.

Tevfik Fikret, gençliğinde geçirdiği verem hastalığının hâlâ süren izleri, yıllardır çektiği romatizma hastalığının ağrıları ve son olarak tespit edilen şeker hastalığının ağırlaşması sonucu tedaviler olumlu netice vermeyince 19 Ağustos 1915'te hayata gözlerini yumdu.

YAŞADIĞI DÖNEM VE ESERLERİ

Tevfik Fikret, çökme sürecinde hızla ilerleyen Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşamıştır. Avrupa'da "aydınlanma" süreci ve burjuvazinin yükselişiyle gerçekleşen gelişmeleri hiçbir zaman anlayamayan ve gerekli reformları zamanında gerçekleştiremeyen Osmanlı İmparatorluğu, hızla yok olmaya doğru ilerlemektedir. Osmanlı devletinin esareti altında inleyen halklar birer birer ayaklanmakta, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde ardı ardına ulusal devletler kurulmaktadır. Osmanı devleti, bu çöküş sürecini durdurabilmek, yeniden eski "ihtişamlı" günlerine geri dönebilmek için, elinde varolan her türlü yöntemi denemektedir. Fakat tarihin tekerleğini geri döndürmek için girişilen tüm bu arayışlar, her seferinde daha büyük bir yıkım ve çöküşle sona ermektedir. Ülke feodalizmin ağır bastığı yarısömürge, yarıfeodal bir yapıya sahiptir. Ülke, iktisadi olarak oldukça geridir, sanayi proletaryası hemen hemen yok gibidir. Siyasal arenada birbiriyle çarpışan güçler, hakim sınıfların Batılılaşmayla geleneklere daha sıkı sarılma şeklinde birbirlerinden ayrılan kesimleridir. Sosyalist veya devrimci bir hareket piyasada yoktur. Bırakalım bir sosyalist hareketi, sosyalist eğilimli aydınlar bile parmakla sayılacak kadar azdır!

Tevfik Fikret, işte bu şartlarda yaşamıştır. Tevfik Fikret'in sanatsal ve siyasal gelişimi düz bir çizgi izlememiştir. Servet-i Fünûn dönemine kadar olan dönem, Tevfik Fikret'in olgunlaşma dönemi olarak sayılabilir. Öğretmenleri Recaizade Ekrem ve Muallim Naci'nin etkisi altında olduğu bu dönem arayış yıllarıdır. Şiirleri tanrı ve millet sevgisiyle dolu olup, kişisel konuları işlemektedir. Servet-i Fünûn dönemi, Tevfik Fikret'in hem şiir yazma tekniği ve biçimi açısından hem de içeriği açısından ustalaştığı dönem olmuştur. Bu dönemde şiirlerinde gelişen ve değişen siyasal ve felsefi düşüncelerinin ilk yansımalarını görürüz. Tevfik Fikret'in bu dönem yazdığı şiirlerde o zamanın sıradan insanlarını (Hasta Çocuk, Balıkçılar), doğa olaylarını (Yağmur, Mai Deniz) görürüz.

Tevfik Fikret'in sanat yaşamındaki üçüncü evreyi "Sis" şiiriyle başlatabiliriz. Bu dönemdeki şiirlerde siyasal yan, baskıya, karanlığa, zulme karşı çıkan; özgürlükten, barıştan, eşitlikten yana olan yan ağır basmıştır.

"Sis", 1902 yılında Abdülhamit'in baskıcı yönetimini eleştirmek için yazılmış, ilk defa İkinci Meşrutiyet'ten sonra 1908 yılında yayınlanabilmiştir! Tevfik Fikret, bu şiirinde çok sevmekle birlikte, zulüm, baskı, sansür ve haksızlık düzeninin suç ortağı olarak gördüğü İstanbul'u maddi, manevi beğenmediği bütün yönlerini ortaya sererek, çok sert bir biçimde eleştirir:

Sarmış yine ufuklarını bir inatçı duman,
Bir ak karanlıktır gittikçe artan.
...
Ama sana lâyık bu derin, karanlık örtü,
Lâyık bu örtünme sana, ey zulümler mülkü!
...
Marmara'nın mavi kucağı içinde
Ölmüş gibi dalgın uyuyan ey canlı kitle;
Ey köhne Bizans, ey koca bunak büyücü,
Ey bin kocadan arta kalan el değmemiş dul,
...
Hep ikiyüzlülüğün kiri dalgalanır zerrelerinde,
Bir parçacık temizlik bulamazsın içlerinde.
Hep ikiyüzlülük, kıskançlık kiri, çıkarcılık kiri;
Yalnız bu... ve yalnız bunun yükselme umudu.
Milyonla barındırdığın cesetler arasından
Kaç alın vardır çıkacak temiz ve parlak?

Örtün, evet, ey facia... örtün, evet, ey kent;
Örtün ve sonsuzca uyu, ey dünya orospusu!...

Tevfik Fikret'in 1905 yılında kaleme aldığı "Târih-i Kadîm" (Eski Çağ Tarihi) adlı şiiri, onun belki en iyi şiiri olmasa bile, en kapsamlı; siyasi, ahlaki, felsefi düşüncelerini en etraflı bir biçimde ortaya koyduğu şiiridir. Bu şiirinde Tevfik Fikret, o zamanlar öğretildiği biçimiyle; tanrı, hak, din, şehitlik, galibiyet, zafer, fetih üzerine kurulu "tarih" anlayışının esaslı bir eleştirisini yapararak kendi "tarih" anlayışını ortaya koyar. Tevfik Fikret bu şiirinde, "geçmiş zamanların" en doğru, en güzel örnek ola-

Hân-ı yağma

Bu sofracık, efendiler –ki iltikaama muntazır
Huzûrunuzda titriyor– şu milletin hayâtıdır;
Şu milletin ki muztarib, şu milletin ki muhtazır!
Fakat çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır…

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiha sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Efendiler pek açsınız, bu çehrenizde bellidir;
Yiyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı kim bilir?
Şu nâdi-i niâm, bakın kudûmunuzla müftehir!
Bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da elde bir…

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı zi-safâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bütün bu nazlı beylerin ne varsa ortalıkta say:
Haseb, neseb, şeref, şataf, oyun, düğün, konak, saray,
Bütün sizin, efendiler, konak, saray, gelin, alay;
Bütün sizin, bütün sizin, hazır hazır, kolay kolay…

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiha sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Büyüklüğün biraz ağır da olsa hazmı yok zarar,
Gurûr-ı ihtişâmı var, sürûr-ı intikaamı var.
Bu sofra iltifâtınızdan işte âb ü tâb umar.
Sizin bu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar…

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı can-fezâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Verir zavallı memleket, verir ne varsa; mâlini,
Vücûdunu, hayâtını, ümîdini, hayâlini,
Bütün ferâğ-ı hâlini, olanca şevk-i bâlini.
Hemen yutun, düşünmeyin harâmını, helâlini…

Yiyin, efendiler yiyin; bu hân-ı iştiha sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak!
Yarın bakarsınız söner bugün çatırdayan ocak!
Bugün ki mi'deler kavi, bugün ki çorbalar sıcak,
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak…

Yiyin, efendiler yiyin; bu pür-nevâ sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Haziran 1328 (1912) [Düşünce 1314/1918]

Yağma sofrası

Bu sofracık efendiler, yutulmayı bekliyor,
Önünüzde titriyor, bu ulusun hayatıdır;
Bu ulus ki acılıdır, can çekişmektedir!
Ama sakın çekinmeyin, yiyin, yutun hapır hapır…

Yiyin, efendiler yiyin; bu içaçıcı sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Efendiler pek açsınız, bu yüzünüzden bellidir;
Yiyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı kim bilir?
Şu nimetler yığını, bakın, gelişinizle böbürlenir!
Bu hakkıdır savaşınızın, evet, o hak da elde bir…

Yiyin, efendiler yiyin; bu şenlikli sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bütün bu nazlı beylerin ne varsa ortalıkta say:
Soy sop, şeref, gösteriş, oyun, düğün, konak, saray,
Bütün sizin, efendiler, konak, saray, gelin, alay;
Bütün sizin, bütün sizin, hazır hazır, kolay kolay…

Yiyin, efendiler yiyin; bu içaçıcı sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Büyük sofranın sindirimi güç de olsa yok zarar,
Gösterişin gururu var, öç almanın sevinci var.
Bu sofra ilginizden sizin parlaklık umar,
Sizin bu baş, beyin, ciğer, tüm şu kanlı lokmalar…

Yiyin, efendiler yiyin; bu can veren sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Verir zavallı ülke, verir nesi varsa; malını,
Vücudunu, hayatını, umudunu, hayalini,
Bütün esenliğini, gönlünün bütün sevincini.
Hemen yutun, düşünmeyin haramını, helâlini…

Yiyin, efendiler yiyin; bu içaçıcı sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak!
Yarın bakarsınız söner bugün çatırdayan ocak!
Bugün mideler güçlü, bugün çorbalar sımsıcak,
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak…

Yiyin, efendiler yiyin; bu içaçıcı sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

rak gösterilen ve gelecek günlerin geçmiş zamandan pek farkının olmayacağı öğretilerek insanların bir güzel "uyutulduğu" tarih anlayışını eleştirmektedir:

İnsanın eski serüveninden
Bize efsaneler söyleyen;
Ölmüş atalarımızın, geçmişin
Boşluğunda bir kara ve uzun
Gece oluşturan hayatından
Ninniler uydurup bizi uyutan;
Bize en doğru, en güzel örnek
Diye geçmiş zamanı göstererek
Gelecek günlerin geçen geceden
ayrımı yok, önemi yok sanısı veren;
Ve alnında altı bin yıllık
Buruşuklarla kuşkular karışık;
Başı geçmişe, yani düşe,
Ayağı gelecek denen belirsizliğe
Uzanan kurumuş iskelet...

Devamen, bizlere tarih kitaplarında "anlı şanlı zaferler" olarak aktarılan din ve istila savaşlarının aslında vahşetten başka bir şey olmadığını anlatmaktadır:

Şanlı bir ordu geçtiği zaman,
Yürüdüğü yolu hep kan saçan
Bir bulutun gölgesi örter. Mutlak
Başta, en başta kanlı bir bayrak,
Onu kanlı bir taç izler,
Sonra yakıp yıkan kanlı araçlar:
Mızrak, yay, kılıç, topuz, balta,
Mancınık, top, sapan, tüfek... Arada
Kanlı komutanlarıyla savaşçılar;
Sonra artık alay alay tutsaklar...
Kesenkes bir yenen, on yenilen;
...
En açık özdeyiş; ezmeyen ezilir;
Her şeref yapma, her mutluluk piç;
Her şeyin başlangıcı, sonu hiç;
Din şehit ister, gökyüzü kurban,
Her zaman, her yerde kan, kan, kan!...

Ardından, istila ve din savaşlarıyla dolu vahşi tarih anlayışına bir son verilmesi isteğini şöyle dile getirir:

İndir, ey savaş mahşeri, indir
Artık dram sahnesine perdelerini,
Söndür bu ateşli geçimsizliği;
Hele sen ey gelenekçi iskelet,
Yetişir çizdiğin kara çizgiler.
Biz sabah isteriz, sabah; o uzun
geceler uyuyana hayırlı olsun.
...
Ey kanla beslenen kargalar,
Sizinle doludur bütün karanlıklar;
Yeter artık düşünceyi ezdiğiniz,
Pek güzel yaşanır zorbalıksız.
Sizi tarih korur, haydi gidin,
–Gece sırdaşıdır eşkiyanın,–
Ve o çürüyüp yok oluş mahzeninde
Boğulun...

Tevfik Fikret, yeni bir tarih anlayışını savunduğu alttaki dizelerinde savaşın, istilanın, baskının, zulmün olmadığı, ne ağaların, ne de kulların bulunduğu bir dünya özlemini dile getirir:

... işte en güzel müjde
Gelecek çağlar için bu tasarıdır,
İşte gerçek özgürlük budur:
Ne savaşçı, ne savaş, ne istila,
Ne sataşma, ne sultanlık, ne eşkiya,
Ne zulüm, ne baskı, ne yakınma,
Ben benim, sen de sen; ne kul ne ağa!
O zaman, ey takırdayan iskelet, senin
Şimdi "devrim, sefer, savaş, andlaşma"
Diye sayıp döktüklerini kimse bilmeyecek,
Hepsi birer tuhaflık ya da cin hikayesi olacak.
Yırtılacak, ey köhne kitap yarın
Düşünceye mezar olan sayfaların.

Özlemini çektiği bu dünyayı hangi güçlerin yaratabileceği sorusuna yanıt aramaktadır:

Fakat bunu kimden bekleyelim?
Bu büyük yaratma devrimini kim,
Hangi güç gönülden üstlenecek?

Özlemini çektiği; savaşın, istilanın, baskının, zulmün olmadığı, ne ağaların ne de kulların bulunduğu bir dünyanın "Tanrı buyruğu"yla kurulup kurulamayacağını şöyle sorgulamaktadır:

Evrenin sahibi mi?...
..
Çarpışmaların gürültüleriyle
İnleyen boş kubbe söyle! Söyle,
Söyle, sen ki her sesi yansıtırsın,
Şu hayhuy içinde hangi sesin
–Üstünde yükselme buyruğu bulunan–
Yankısı Tanrı katına ulaşmayı
Başarmış? Ve söyle, kimin duası
Kabul olunmuş?...

Tevfik Fikret burada amansız bir din eleştirisi

yaparak, kurtuluşu "tanrı buyruğunda" aramanın saçmalığını dile getirir:

Seni dinin ululanından
Dinledim: "Eşsiz ve eksiksizdir,
Ölümsüz yaşar, güçlü ve yücedir,
Azığı dağıtır, dilekleri gerçekleştirir,
Yok eder, öç alır, herşeyi bilir öğrenir,
Gizili açık her şeyi görüp duyar,
Düşkünlere el uzatır, yardıma koşar,
Kendisi her yerde bulunur ve görür..."
Diye anlatıyorlar seni. En parlak
Sıfatın "ortaksız" iken, bak,
Şu bataklıkta kaç ortağın var:
Hepsinin "ortaksızlık" sıfatı,
Hepsinin buyruğu, yasağı, saltanatı,
Hepsinin esin kaynağı, gökleri,
Hepsinin ayı, yıldızları, güneşi,
Hepsinin tapınan bir gizliliği,
Hepsinin söz verilen bir cenneti,
hepsinin bir var, bir yok edişi,
Hepsinin bir saygıdeğer peygamberi,
Hepsinin cennetinde güzel kızlar,
Hepsinin cehennem lokması; insanlar;
Hepsi halkından istiyor ezilmeyi,
İki büklüm sabırla boyun eğmeyi...

Özlemini çektiği dünyanın; halkı ezen, onlara sabırla boyun eğmeyi öğütleyen, tek ortak yanları "bataklık" olan, boş inançlar üzerine kurulu dinlerde olmayacağını gören Fikret, şöyle söyler:

Ben ki hepsinden kuşku duyarım,
...
Kuşku... İşte kabahatım! Ne çıkar?
Kuşku bir ışığa koşmaktır,
Halkı aydınlatmak akıl için haktır.

Özlemini çektiği dünyaya; o zamana kadar mutlak doğru olarak kabul edilen ve ettirilen inançların doğruluğundan "kuşku" duyarak, "Tanrı buyruğu"nu değil, "aklın yolunu" takip ederek ve bu doğrultuda halkı aydınlatarak varılabileceği sonucuna varır. Modern bilimlerin ve aklın yolunu takip eden kuşkunun gelişimi karşısında gittikçe acizleşen Tanrı(lar)nın düştüğü gülünç durumu dile getiren Fikret, şiirini şu dizelerle bitirir:

Kuşku... En zalim, en güçlü, en düşman;
Bizi ayartarak başımıza sardığın,
Yahut bilmeden yanılttığın.
Bugün o –hile, şeytanlık, aldatma–
Seni ülkenden atıyor dışarıya;
Üflüyor tapınağında meşaleni,
Kırıyor elleriyle heykelini;
Ve, bütün gücünle sen, inmeli gibi,
Düşüyorsun... Ne burçların yok oluyor,
Ne yıldırımlar, ne rüzgar kükrüyor,
Ne cehennemlerinde bir kaynama,
Ne gözler yasının farkında,
Ne kulaklarda acı bir çınlama...
Kopsa bir parçacık bir gövdeden
Bir sızlanma duyulur; oysa sen
Göçüyorsun da yerinle göğünle
Yok doğada bir inilti bile.
Tersine, her yanda kahkahalar;
Yalana yalnız ikiyüzlülükle ahmaklık ağlar...

Tevfik Fikret, 1906 yılında Abdülhamit'e düzenlenen bir suikastın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından "Bir Lâhza-i Teahhur" (Bir Anlık Gecikme) adlı şiiri kaleme almıştır:

...
Ey şanlı avcı tuzağını boşuna kurmadın!
Attın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın!

O durmayan zaman bir dakikacık dursaydı,
Yahut o durmasaydı da, o taç devrilseydi,
Kanlı bir cinayete pek benzese de bu iş
Bir iyilik olurdu, benzeri yüzyıllardır görülmemiş....
Yazdı eğlenmek için bilinçsiz talih
Zulmün tarihine bir yeni gurur önsözü.
Kurtuldu ya, hakkıdır, alacak şimdi öcünü,
Ama unutmasın şunu aşağılık tarih:
Bir ulusu çiğnemekle bugün eğlenen alçak,
Bir anlık gecikmeye borçlu bu keyfini ancak!

Tevfik Fikret, Abdülhamit'in baskıcı mutlakiyet yönetimini değiştirip Meşrutiyet ilan edeceğini, ulusa özgürlük ve adalet getireceğini öne süren İttihat ve Terakki Fırkası'nın isteği üzerine 8 Temmuz 1908'de "Millet Şarkısı"nı kaleme almıştır:

...
Zulmün topu var, güllesi var, kalesi varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır;
Göz yumma güneşten, ne kadar ışığı kararsa
Sönmez sonsuza dek, her gecenin gündüzü vardır.
...
Haksızlığın türlüsünü gördük... Bu mu yasa?
En acı yoksulluklara düştük... Bu mu devlet?
Yeter olsun artık bu devlete de yasalara da;
Artık yeter olsun bu alçak zulüm ve cehalet...
Ulus yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol;
ey hak yaşa, ey sevgili ulus yaşa... Var ol!

Fakat iktidara gelen İttihat ve Terakki Fırkası, söz verdiği özgürlük ve adalet ortamını gerçekleştirmek bir yana mutlakiyet dönemini aratmayan bir baskı, haksızlık, adaletsizlik ve zulüm iktidarı kur-

muştu! İttihat ve Terakki Fırkası'nın, kendinden öncekilerden bir farkı olmadığını, özgürlük ve adalet düşmanı bir karaktere sahip olduğunu kısa zamanda gören Tevfik Fikret, İttihat ve Terakki Fırkası iktidarını eleştiren bir dizi şiir kaleme aldı. Bunların en önemlilerinden biri; İttihatçıların dalavereleri yüzünden meclisin kapanması gündeme gelince Tevfik Fikret'in 1912 yılının Ocak ayında kaleme aldığı, Abdülhamit'in Osmanlı Meclis-i Mebusanı kapattığı 1878 (hicri 1295) yılına gönderme yaparak memleketin 33 yıl geriye götürüldüğünü anlattığı "Doksan Beşe Doğru" şiiridir:

Bir uğursuz dönem: yine çiğnendi andlar;
Çiğnendi yazık ulusun yüksek umudu!
Yasa diye topraklara sürtüldü alınlar;
Yasa diye, yasa diye, yasa tepelendi...
Boşuna çığlıklar yine, boşuna bu inilti!
...
Ey ulusa bir şamar gibi inen çirkin vuruş!
ey yasaya saygıyı çiğneyen zalimin tekmesi!
Ulusu seven, yasayı kutsal sayan her
Vicdan hor görerek, lânetle anar seni...
Düşsün sana –zorbalığa– kapılıp eğilen baş,
Kopsun, seni hak diye alkışlayan elleri!

İttihat ve Terakki Fırkası'nın "özgürlük, adalet, eşitlik, kardeşlik" ortamını gerçekleştirmek için ulusa verdiği sözleri unutarak, mutlakiyet dönemini aratmayacak gaddarlıkta bir yönetim biçimi oluşturmasına karşı Tevfik Fikret'in 1912 yılında kaleme aldığı en ünlü şiiri,

Yiyin, efendiler yiyin; bu içaçıcı sofra sizin;
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

dizeleriyle biten "Hân-ı Yâğma"dır! Tevfik Fikret'in bu şiirinin tamamını bu makalemizle birlikte basıyoruz. O zamanki İttihat ve Terakki Fırkası'nın ikiyüzlülüğünü teşhir etmek için yazılmış olan bu şiir, Türkiye'de ve dünyada "özgürlük, adalet, eşitlik, kardeşlik" vaatleriyle iktidara gelen her türlü burjuva iktidarı için, fakat özellikle şu an ülkemizde iktidarda bulunanlar için de geçerliliğini aynen korumaktadır!

Tevfik Fikret'in "Târih-i Kâdim", "Doksan Beşe Doğru" ve "Hân-ı Yağma" gibi şiirlerine oldukça kızan ve İttihatçıları tutan Mehmet Akif Ersoy "Süleymaniye Kürsüsü" (1912) adlı manzumesinde Tevfik Fikret'i

"Şimdi tanrıya söver... Sonra bol para ver,
Hiç utanmaz, protestanlara zangoçluk eder."

şeklinde eleştirdi. Tevfik Fikret'e "protestanlara zangoçluk etme" eleştirisi Robert Kolej'de öğretmenlik yaptığı için getiriliyordu. Tevfik Fikret, bu saldırılara karşı "Târih-i Kâdim'e Zeyl" (Eski Çağ Tarihine Ek) şiiriyle cevap verdi:

Tevfik Fikret üzerine Nazım Hikmet

Fikret tam anlamıyla inkilâpçı, cezri bir küçük burjuva münevveridir. Bu iddiamızın en bariz delillerini bizzat büyük şairin eserlerinden ve hayatından misaller ve vâkıalar alarak gösterebiliriz.

İnkilâpçı, cezri bir küçük burjuva münevverinin, nümunelik, klâsik, manevi vasıfları nelerdir?

Bu vasıflar bilhassa şu suretle hülasa ve tespit edilebilir:

1-Cezri bir küçük burjuva münevveri herşeyden evvel ferdiyetçidir.

2-Neş'eden Ye'se, ümitten ümitsizliğe, nikbinlikten bedbinliğe, tevazudan gurura, velhasıl müteza haleti ruhiyelere, küçücük bir sebeple süratle ve birdenbire geçer. Bir küçük burjuva münevverinde inanmakla inanmamak birbirini mütemadiyen takip eden iki ruhî hâlettir.

3-Bir küçük burjuva münevveri, giriştiği kavganın en keskin anında tabiri mahsusu ile "gâvura darılıp derhal oruç yiyebilir"...

4-Küçük burjuva münevverinin, metodlu, bazan iğne ile kuyu kazar gibi, yavaş bir tempo ile ilerleyen herhangi bir mücadele hareketine tahammülü yoktur. O herşeyin anında tahakkukunu ister. Ve bir anda tahakkuk vâkıası olmazsa, ya kılıç balığı gibi küser, yahut da nefsini feda ederek işin içinden bu suretle sıyrılmak ister...

5-Küçük burjuva münevverinde ekseriya ahlakî mefhumlar, mutlak mefhumlar halindedir ve eğer içine girdiği hareket, bu mutlak addettiği mefhumlardan bazılarını hırpalayarak ilerlemesini temin edecekse küçük burjuva münevver, vaktile içinde bulunduğu harekete karşı mücadeleye kadar varabilir...

İşte küçük burjuva münevverinin nümunelik manevi vasıfları esas itibariyle bunlardır. Ve ondaki bu hâleti ruhiye tezahürlerinin sebebi, cemiyetin temelini teşkil eden istihsal hayatında işgal ettiği mevkidir.

Şimdi büyük şair Tevfik Fikret'in eserlerinde ve hayatında mevzuu bahis hâletlerin delillerini arayalım:

Ben ki üç beş kuruşu yeğ gören,
Protestanlara zangoçluk eden şairmişim.
...
Ben de biraz müslüman çocuğuyum.
Bana anlatma o güzelim dini,
Bilirim ben de senin bildiğini.
...
Ben de âşıktım ezan ezgisine,
Ben de koşardım o tanrı sesine;
...
Bilmeden görmeden inandım,
Özümü dinime kurban ettim;
Sevdim tanrıyı da peygamberi de,
O olay kaldı bugün hep geride.
...
İnsan durmadan çözüyor sırlarını;
Mucizeler gösterenler unutmuş yarını.
Hem aldatmış, hem de aldanmış İsa, Musa,
Eski bir büyülü yalan o sopa.
İnsanın böyle yanılgıları var
Putunu kendi yapar kendi tapar.
Git ara kilisesini, gez Kâbe'sini,
Tekbirini dinle, duy çan sesini,
Göreceksin ki bütün boşluktur,
Umduğun beklediğin şey yoktur;
...
Şimdi cennet, cehenneme aldırmadan
Süzerim evreni hayran hayran!
Ben ne tapılan, ne taptıran bilirim,
Kendimi ancak yaratışa tapan bilirim.
...
Gerek duymadan yaşarım peygambere,
Beni tanrıya götürür bir örümcek bile;
Doğa sahnesinin kitabıdır kitabım,
İyilikle kötülüğün kaynağı benim.
Varırım böylece mezar kapısına dek,
Dirilişle ötedünyaya gerek görmem pek.
...
Hak dini bence yaşama dinidir bugün!
Ey Molla Sırat, sen buna ne dersin?

Tevfik Fikret, 1915 yılında hayatının son aylarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na girmesini oldukça ağır bir dille eleştiren "Harb-ı Mukaddes" (Kutsal Savaş) adlı şiiri kaleme almıştır. Bu şiirinde de savaşın insanlara sadece yıkım ve daha büyük kötülükler getireceğini anlatarak, insanları bu haksız savaşa sürükleyenleri eleştirmiştir:

...
Ey dini koruyoruz diye saçmalayanlar,
Az geldi sanki Balkanlar'da dökülen kanlar,
Tanrıyla peygamberin buyruğunu söyleyerek,
Kışkırtıp sürükleyin cehennemle artık,
Ayet ve hadislerle milyonları savaşa,
Yatının herkesi kanlanmış toprağa.
...

Tevfik Fikret inkilâpçı içtimaî hareketlerden anarşizmi methü sena etmiştir. Bir Lahza-i Teahhür (Bir anlık gecikme /ÇN) isimli meşhur şiiri bunun en bariz misalidir. Halbuki herkesçe malûm olduğu üzere Anarşizm bir ferdiyetçi, inkilapçı küçük burjuva hareketidir.

Fikret, kendi resminin altına yazdığı meşhur mısralarıyla ferdiyetçi bir küçük burjuva inkilapçısının şuurunu ve hâleti ruhiyesini çok bariz bir surette meydana koymuştur:

İnhina tavk-ı esaretten girandır boynuma
Kendi cevvim, kendi eflâkimde kendim tâirim

(Boyun eğmek kölelik zincirinden ağırdır boynuma
Kendi boşluğumda, kendi yıldızlarımda kendim uçarım /ÇN)

Hayatındaki vâkıalarda ise Fikret'in ferdiyetçiliğine dair herkesin malûmu olan binlerce misal bulabiliriz.

Fikret'in bütün sanat ve şahsi hayatı müddetince, nikbiniden bedbiniye, inanmaktan inanmamağa ve giriştiği birçok kavgayı, küçük ve ekseriya şahsına dokunan sebeplerle yarı yolda bırakıp çekilmiştir. Galatasaray müdürlüğü esnasında çıkmış olan meşhur hadise buna misaldir. "Rücu" (Geri dönüş /ÇN) isimli şiirinden sonra "95'e doğru" isimli yazısı, ondaki mütezat hâleti ruhiye tahavvüllerini çok aşikâr bir surette gösterir.

Benimsediği ahlaki mefhumları, ne kadar demirden, mutlak mefhumlar olarak telâkki ettiği ise gerek yazılarında, gerek hayatındaki vakıalarda her zaman görülebilmesi çok kolay olan şeylerdir.

Mamafih biz, Fikret'e bir küçük burjuva münevveriydi demekle, onun memlekete yaptığı muazzam hizmetleri, sanatta ulaştığı başdöndürücü merhaleyi inkâr etmiyoruz. Büyük ve ana hattında, iyi manada insaniyetçi şair Tevfik Fikret'in, faaliyet gösterdiği devirde, içinde bulunduğu muhitte, başka türlü de olması mümkün değildi. Fikret yaşadığı devirde, bulunduğu muhitte, en iyi ve en ileri ne olmak mümkünse, onu olmuştur...

Resimli Ay, Eylül 1930

Lânet sana, lânet sana! ey "kutsal savaş",
Sensin böyle kirleten bütün varlıkları,
...
Kopsun seni överek kışkırtan eller!
Şanınla, savaşınla geber ey ulu önder!
...

Tevfik Fikret'in hasta yatağında, hayata gözlerini yummadan önce kaleme aldığı son şiiri "Kıt'a"dır (Parça):

Artık yaşamak için yetişir bunca gücenme,
Dinlenmek isterim, sıkıntıdan yoruldum;
Artık vücudu boş, gönlü boş, hayali boşum,
Dünyada şimdi bir fazla ağırlığım ben de.

Tevfik Fikret, sanat ve özel yaşantısında başından itibaren tutarlı ve düz bir hat üzerinde ilerlememiş olsa da yaşadığı dönemin en ilerici, en olumlu sanatçısıdır. Tevfik Fikret'in gençlik döneminde yazdığı şiirler, tanrıya ve saltanata övgüyle doludur. Fakat daha sonraki gelişimi içinde, özellikle Fransız Devrimi'nin etkileri sonucu gerici düşüncelerden kurtulmuş, siyasi, felsefi görüşleri ve toplumsal gelişmeler karşısındaki tavırlarıyla devrimci bir kişilik kazanmıştır. Felsefede dinin etkisinden kurtularak materyalizme varmıştır! Egemen tarih anlayışını kabul etmemiş, kardeşliğin, eşitliğin, özgürlüğün, adaletin hüküm sürdüğü bir dünya özlemini dile getirmiştir. Siyasi alanda; önce saltanatın mutlak iktidarına karşı "özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik" vaat eden İttihat ve Terakki Fırkası'nı desteklemiş, fakat iktidara geldiklerinde onların da özde eskilerden bir farkı olmadığını görünce onları en sert bir şekilde eleştirmiştir. Zamanında moda olan milliyetçi akımlara da pek değer vermemiş, "Hâluk-un Amentüsü" (Haluk'un İnancı) adlı şiirindeki şu dizelerle, milliyetçiliğin dar ufku yerine tüm insanlığı temel alan evrenselliği seçmiştir:

Yeryüzü yurdum, insan soyu ulusum... insan
Ancak insan olur bunu anlamakla; inandım.
İnsan oğulları birbirin kardeşi... Hayal bu!
Olsun, ben o hayale de bin canla inandım.

İlkbaşlarda yazım dilini ve tekniğini "dokunulmaz" olarak kabul etmesine rağmen, gelişimi içinde bu dargörüşlülüğü de aşmış, özellikle çocuklar için yazdığı "Şermin" adlı kitapta çok arı bir dil kullanmıştır. Bununla birlikte Nazım'ın da belirttiği gibi, Tevfik Fikret'in devrimciliği bir küçük burjuvanın devrimciliğidir. O, ne felsefi alanda, ne de siyasi alanda, toplumun gerçek işleyiş kanunlarını; iktisadi altyapıyı, bu altyapı üzerinde yükselen sınıf savaşını kavrayacak bir bilince, bilimsel sosyalist bir bilince hiçbir dönemde sahip olamamıştır. Yenilgiler karşısında çabuk pes etmiş, çareyi Yeni Zelanda'ya, Manisa'ya kaçmakta, Aşiyan'a çekilmekte görmüştür! Bizim, Tevfik Fikret'te sahip çıktığımız yan; onun mutlakiyete, dini karanlığa, haksızlığa, eşitsizliğe, baskıya, zulme karşı çıkan; tüm insanları kardeşi olarak gören, insanların gerçekten özgür, eşit ve kardeş olduğu bir dünyaya özlem duyan yandır!

Tevfik Fikret'in ölümünün ardından, yazının başında da belirttiğimiz gibi, onun mirası ve eserleri hakkında çok değişik kutuplu bir kavga yürümüştür. M. Kemal, Tevfik Fikret'in "en büyük hayranlarından" biridir! Kemalistler, Tevfik Fikret'i kendi düşüncelerinin öncülü olarak görüp göstermişlerdir! Fakat bu kısa yazımızda göstermeye çalıştığımız gibi, Tevfik Fikret'e sahip çıkmakla Kemalistlerin yaptıkları tam bir sahtekarlıktır! Kemalistler iktidara geldiklerinde ne "özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet" ortamını gerçekleştirmişler, ne Tevfik Fikret'in nefret ettiği "tanrısı, peygamberi, Kâbesi, melekleri" ile dini kurumlara karşı tutarlı bir savaş açmışlar ne de değişik ulustan insanlarla "kardeşlik" içinde yaşamışlardır. Kemalistler, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet" üzerine verdikleri sözleri çiğneyerek, köylüleri, işçileri, yoksulları ezmişler, toprak ağalarının, burjuvazinin çıkarlarının bekçiliğini yapmışlar, "Yağma Sofrası"nı kendi önlerine çekmişlerdir. "Güneş dil, ırk" teorileriyle, "Bir Türk dünyaya bedeldir!", "Türk gibi güçlü!", "Ne mutlu Türküm diyene!" safsatalarıyla, "zafer"ler, "fetih"lerle dolu Türk tarihini okullarda okutmuşlar, "Eski Çağ Tarihi"ni yeniden yazmışlardır. "Yeryüzü yurdum, insan soyu ulusum... İnsan oğulları birbirinin kardeşi" değil "Türkiye Türklerindir" demişler ve Türk olmayan diğer uluslardan, azınlıklardan insanlar üzerinde tam bir terör diktatörlüğü uygulamışlardır. Tüm bu nedenlerle Kemalistlerin Tevfik Fikret'e sahip çıkmaları tam bir sahtekarlıktır!

Tanrısı, peygamberi, meleği, cennet ve cehennemiyle dini safsatalara inanmayan, yeryüzünü yurdu, tüm insanları kardeşi olarak gören, "özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet" kavramlarının gerçekten ciddiye alınıp uygulandığı bir dünya özleyen Tevfik Fikret'in günümüzdeki gerçek mirasçıları, Kemalistler veya burjuvazinin şu veya bu kanadı değil; işçi sınıfıdır! Tevfik Fikret'in özlemini duyduğu; dini safsatalara değil, bilimsel esaslara dayanan, tüm insanları kardeş olarak kabul eden, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet ortamının gerçekten sağlanacağı bir dünya, ancak işçi sınıfının mücadelesi sonucunda gerçekleşecektir!

Zulmün topu var, güllesi var, kalesi varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır;
Göz yumma güneşten, ne kadar ışığı kararsa
Sönmez sonsuza dek, her gecenin gündüzü vardır.

Haziran 1997

Cezaevinden Mehmet Fuat'a Mektuplar'dan

NAZIM HİKMET

(PARÇA)

...

Gelelim Fikret meselesine:

Fikret yarı müstemleke olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, on dokuzuncu asrın ortalarından yirminci asrın ilk on yıllarına kadar yaşamıştır, bu yarı müstemleke şark memleketinde orta sınıftan gelmiştir ve bu devirde bütün dünyada artık kendini kuvvetle göstermeye başlayan sosyal adalet kavgalarına (bilhassa Fransa kanalıyla memleketine sızan) ve memleketinde de zayıf bir burjuva sınıfının yerli derebeyliğe karşı mücadeleye başladığına, muzaffer olunca da hürriyeti sırf kendine tahsis ettiğine şahit olmuştur. Fikret'i şimdi bu çerçeve içinde mütalâa eder ve buna ferden fizyolojik bünyesini de katarsan ana hattında Fikret'i anlamak için elinde anahtar vardır.

Fikret hayatının bir devrinde Allah-ü Ekber diye şiir yazmış, sonra: Göçüyorsun da arş-ü ferşinle yok tabiatta bir inilti bile (Göçüyorsun da yerinle göğünle, yok doğada bir inilti bile /ÇN), diyen bir inkilâpçı, fakat metafizik materyalist olmuştur. Fikret hürriyet için yazılarında döğüşmüş, fakat hürriyeti eline geçiren burjuvazi bunu yalnız kendi ihtirasları için kullanınca: Yiyin efendiler yiyin, diye feryada başlamıştır. Fikret'in bu şiiri yeryüzündeki bütün burjuva inkilâplarından sonra iktidara geçen sınıfların yüzüne hâlâ bir tokat gibi inebilecek kudrettedir. Fikret ütopik bir sosyalizme hasret çekmiş –başka türlü de o zaman olamazmış, memleketimizde henüz gerçek sosyalizmin bayrağını taşıyacak proleter sınıfı pek zayıfmış– ve bizzat Fikret sosyal menşei bakımından menşeinin, yani küçük burjuvazinin bütün zaaflarını ve kuvvetini tevarüs etmiştir. Nitekim, İttihatçılar iktidara geçtikten sonra, Fikret'in düşündüğü büyük hürriyet yerine, temsil ettikleri zümrelerin menfaatlerini koruyunca, Fikret bir yandan onlara saldırırken, bir yandan da dünyaya küsmüş, dağın tepesine çekilmiştir. Fikret mücerret ahlâka, mücerret iyiye ve kötüye inanmış, bunların zamanla, mekânla öz ve kalıp değiştiren konkre şeyler olduğunu anlayamamıştır. Dünyada ve kendi memleketinde her şeye rağmen insanların ileriye doğru atıldıklarını görmüş ve bundan dolayı insana inanmış, güvenmiş ve ana hattında hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmamıştır. İçinde yaşadığı dünya ve öz memleketinin şartları onu mücadeleci yapmıştır. Hülâsa Fikret'te ikilik vardır. Fakat bu ikilik gitgide ilerinin lehine, gerinin, sallantıda, tereddütte olanın aleyhine bir birliğe doğru inkişaf etmiştir. Öz bakımından söylediklerimizi, yazısının tekniği, dili, şekli bakımından da söyleyebiliriz. Türk şiirine Avrupalı insanı ilk getiren odur, insanı veren en uygun şekillerin Türk şiirine girmesi onunla başlar. Son devirlerinde yazdığı, bilhassa çocuklar için yazdığı şiirlerde dil de gitgide temizlenir. Hâsılı Tevfik Fikret Türk edebiyatının on dokuzun sonu yirminci yüzyılın başındaki en büyük dağıdır. Fikret'i anlamadan, Fikret'i okumadan bugün şiir yazanlar varsa bunlara acırım. Her Türk yazıcısının Fikret'i tenkitçi bir gözle okuması ve ondan faydalanması, onu sayması gereklidir kanaatındayım.

(Alıntılar; Aziz Çalışlar tarafından derlenen, Bilim ve Sanat Yayınları tarafından "Sanat ve Edebiyat Üstüne-Nazım Hikmet" adıyla 1987 yılında İstanbul'da basılan kitabın 282-285 sayfaları arasından yapılmıştır.)

SÖZLÜK

Addetmek: *Saymak* **Asır:** *Yüzyıl* **Aşikâr:** *Açık*
Bariz: *Belirgin* **Bedbinlik:** *Kötümserlik* **Bilhassa:** *Herşeyden önce*
Cemiyet: *Toplum* **Cezri:** *Radikal*
Ekseriya: *Çoğunlukla* **Evvel:** *Önce*
Ferdiyetçi: *Bireyci*
Hadise: *Olay* **Hâlet:** *Durum* **Haleti ruhiye:** *Ruhsal durum* **Hülasa:** *Özet, özet olarak*
Hâsılı: *Sonuç olarak*
İçtimaî: *Toplumsal* **İhtiras:** *Tutku* **İnkilapçı:** *Devrimci* **İnkişaf:** *Gelişme, gelişim*
İstihsal: *Üretim*
Konkre: *Somut*
Malûm: *Bilinen* **Mamafih:** *Bununla birlikte*
Mefhum: *Kavram* **Menfaat:** *Çıkar* **Menşe:** *Köken* **Merhale:** *Aşama, evre* **Meşhur:** *Ünlü* **Methü sena:** *Övgü* **Metod:** *Yöntem*
Misal: *Örnek* **Muhit:** *Çevre* **Muzaffer olmak:** *Zafer kazanmak* **Mücerret:** *Soyut*
Müddet: *Süre* **Münevver:** *Aydın* **Müstemleke:** *Sömürge* **Mütalâa:** *İnceleme* **Mütemadiyen:** *Sürekli olarak* **Mütezat:** *Çelişkili*
Mevzuu bahis: *Sözkonusu*
Nefsini feda etmek: *Canına kıymak* **Nikbinlik:** *İyimserlik* **Nümune:** *Örnek*
Ruhî hâlet: *Ruh durumu*
Suret: *Biçim*
Şahsi: *Kişisel, özel* **Şark:** *Doğu* **Şuur:** *Bilinç*
Tabiri mahsusu: *Özgün ifade* **Tahakkuk:** *Gerçekleşme* **Tahammül:** *Dayanma gücü*
Tahavvül: *Değişim* **Tahsis etmek:** *Ayırmak* **Telâkki etmek:** *Saymak, öyle kabul etmek*
Temin etme: *Sağlama* **Tenkitçi:** *Eleştirel* **Teşkil etme:** *Oluşturma* **Tevarüs etme:** *Miras alma* **Tevazu:** *Alçakgönüllülük* **Tezahür:** *Ortaya çıkma, görünme*
Vâkıa: *Olgu, olay* **Vaktile:** *Bir zamanlar*
Vasıf: *Özellik* **Velhasıl:** *Sözün kısası*
Ümit: *Umut*
Ye's: *Yılgınlık*
Zümre: *Sınıf, topluluk, kesim*

yılmaz güney'den

"Sanatçının niteliğini pratik belirler!"

(YILMAZ GÜNEY'LE YAPILAN BİR RÖPORTAJDAN PARÇA)

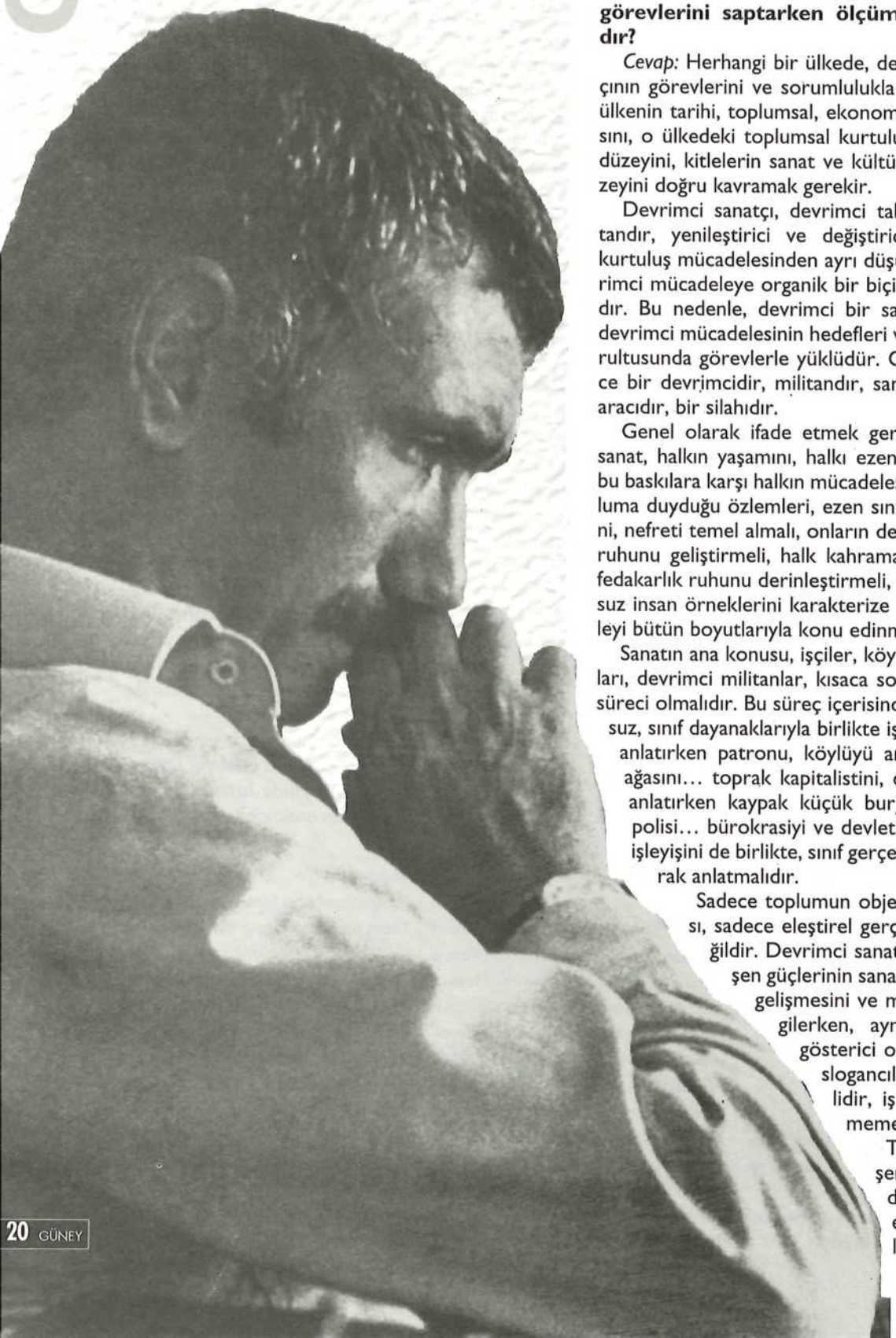

Soru: **... Proleter devrimci bir sanatçının görevlerini saptarken ölçümüz ne olmalıdır?**

Cevap: Herhangi bir ülkede, devrimci bir sanatçının görevlerini ve sorumluluklarını saptarken, o ülkenin tarihi, toplumsal, ekonomik ve siyasi yapısını, o ülkedeki toplumsal kurtuluş mücadelesinin düzeyini, kitlelerin sanat ve kültür ilişkilerinin düzeyini doğru kavramak gerekir.

Devrimci sanatçı, devrimci tabiatı gereği militandır, yenileştirici ve değiştiricidir. Toplumsal kurtuluş mücadelesinden ayrı düşünülemez... Devrimci mücadeleye organik bir biçimde bağı olmalıdır. Bu nedenle, devrimci bir sanatçı, o ülkenin devrimci mücadelesinin hedefleri ve görevleri doğrultusunda görevlerle yüklüdür. O herşeyden önce bir devrimcidir, militandır, sanatı devrimin bir aracıdır, bir silahıdır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, devrimci sanat, halkın yaşamını, halkı ezen sınıf baskılarını, bu baskılara karşı halkın mücadelesini, yeni bir topluma duyduğu özlemleri, ezen sınıflara duyulan kini, nefreti temel almalı, onların devrimci mücadele ruhunu geliştirmeli, halk kahramanlığını, halk için fedakarlık ruhunu derinleştirmeli, olumlu ve olumsuz insan örneklerini karakterize ederek mücadeleyi bütün boyutlarıyla konu edinmelidir.

Sanatın ana konusu, işçiler, köylüler, halk aydınları, devrimci militanlar, kısaca sosyalist mücadele süreci olmalıdır. Bu süreç içerisinde, olumlu olumsuz, sınıf dayanaklarıyla birlikte işlenmelidir. İşçiyi anlatırken patronu, köylüyü anlatırken toprak ağasını... toprak kapitalistini, devrimci militanı anlatırken kaypak küçük burjuva unsurları... polisi... bürokrasiyi ve devlet mekanizmasının işleyişini de birlikte, sınıf gerçeklerine bağlı olarak anlatmalıdır.

Sadece toplumun objektif tanımlanması, sadece eleştirel gerçeklik yeterli değildir. Devrimci sanat, toplumun gelişen güçlerinin sanatıdır, bu güçlerin gelişmesini ve mücadelesini sergilerken, aynı zamanda yol gösterici olmalı, fakat kuru sloganculığa düşülmemelidir, işi basite indirgememelidir.

Toplumun gelişen güçleri önündeki engelleri, engellerin ideolojik, siyasi, kül-

türel, toplumsal niteliklerini kavratmada devrimci sanata büyük görevler düşmektedir. Devrimci sanat, sosyalist ve ilerici olanı ele alırken, gerici ve olumsuz güçleri gerçeğe ters düşecek biçimde ele alırsa, küçümserse, ya da olduğundan çok önemserse hayalci olur, oportünizme kayar, devrimci görevleri yerine getiremez. Aynı zamanda, devrimin zaaflarını vurgularken, bu zaafları da ne abartmalı, ne de küçümsemelidir. Devrimci sanat, devrim güçlerinin yarına duydukları inancı pekiştirirken, devrimin önündeki zorlukları da objektif olarak belirtmelidir.

Sanat ve kültürde, yaratıcı çalışmamızın kaynağı halktır, halkın devrimci mücadelesidir. Devrimci sanat kaynağını halktan alır, ürünlerini halka götürür. Karşılıklı etkileme ve etkilenme süreci içerisinde halk sanatın... sanat da halkın gelişmesine yardımcı olur. önemli noktalardan biri de şudur:

Devrimci sanat, halkın ve özellikle gençliğin bilincini yozlaştıran, halka zararlı düşüncelere karşı verilen mücadelede etkin ve güçlü bir temizleme silahıdır. Kendinden olan şeyleri küçümseyen, kendinden olan hey şeye güvensizlik duyan, yabancı şeyler karşısında kölece eğilen, yabancı olan şeylere hayranlık duyan bir anlayışın yıkılmasında, bu anlayışın maddi temellerinin kavranmasında, kendine ve kendinden olanlara güven duygusunun geliştirilmesinde devrimci sanata büyük görevler düşmektedir. Yabancı sigara, yabancı damgalı giysiye, yabancı müziğe... sanata... edebiyata, körükörüne bağlanan, kendi sigarasını, giysisini, kendi sanat ve fikir adamlarını hor gören bir anlayış, emperyalizmin bilincimize yerleştirdiği organik ajanlardır.

Bu anlayış, kaynağı aynı olmakla birlikte, farklı biçimlerde siyaset ve devrimci mücadele alanında da belirgin biçimde kendini göstermektedir. Biçimsel olarak taklit etmek, benzemeye çalışmak. Hatta devrim yapmış ülkelerin halk deyimlerini kullanmak, onlardan örnekler vermek... Her ülkenin tarihi ve soplumsal koşulları kendi devrimini ve devrimcisini biçimler. Bu nedenle, şu ya da bu ülkenin devrimcilerine biçimsel olarak özenmek, taklit etmek, ezbercilik, kopyacılık gibi şeyler yanlıştır. Bir ağacın gölgesinde ağaç yetişmez. Yetişse bile o ağacın gölgesinde kalır, kendini bulamaz. Kendini küçük gören, kendi özgücüne, kendi işçisine, köylüsüne, kendi siyasetine ve siyasal önderliğine, kendi sanatçısına, kendi kültürüne dayanmayan, umudunu dıştan gelecek yardımlara bağlayan bir halk, kesinlikle ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal boyunduruktan kurtulamaz. Sözün kısası devrim yapamaz... yapsa bile devrimini yaşatamaz.

Köylümüz darda kaldığında elini havaya açar, havaya bakar, havaya konuşur. Ama ürünü topraktan, toprağı işleyerek, toprağın kahrını çekerek alır. Bitkilerin, ağaçların kökü topraktadır, havada değil. Din kitaplarında, kökü havada olan ağaç resimleri vardır. Oysa asıl dayanağımız kendi toprağımızdadır. Hava havadır. Umut dışta değil, içtedir. Umut kendi toprağımızda ve kendi halkımızdadır.

Her türlü olumsuz eğilimlere karşı yürütülecek ideolojik mücadelenin bir unsuru olarak devrimci sanat, doğru bir ideolojik ve teorik temellere dayanmalıdır. Sanatçı, sanatsal kaygı ve titizliğinin yanı sıra, bir devrimci olduğunu akıldan çıkartmamalıdır.

Soru: **Sanatçının devrimci görevleri temel alması gerektiğini söylediniz. Bir devrimcinin görevleri nelerdir?**

Cevap: Bir devrimcinin temel görevi, bilimsel sosyalizmin bilimini özümlemek ve öğretilerinin propagandasını yapmak ve bilimsel sosyalizmin ilkelerine uygun bir pratik içinde yaşamaktır. Yani, içinde bulunduğumuz toplumsal ve ekonomik yapıyı doğru kavramayı başarmak, buna bağlı olarak sınıflar arasındaki ilişkileri doğru biçimiyle değerlendirmek, sınıf mücadelesini günlük yaşayış içinde sürdürmek, sömüren sınıfları ve temsilcilerini, onların iç dış, maddi manevi toplumsal dayanaklarını, sömürülen kitlelere devrim hedefleri olarak göstermek, işçi sınıfının tarihi rolünü, yani devrimin önder ve itici gücü olduğunu anlatmak, kitlelerde devrim isteği ve heyecanını kabartacak propaganda ve ajitasyon çalışmaları yapmak, emekçi kitlelerin ekonomik, demokratik, siyasi hareketlerine katılmak, hem kendisini, hem de kitleleri örgütlemektir. Ayrıca emekçi kitlelerin dikkatini sınıf hedeflerinden şaşırtmak için girişilen gizli kapaklı oyunları bozmak, onlara günlük isteklerini en doğru bir biçimde ifade edebilmeleri için yardımcı olmak, bütün çalışanların, ulusal ve uluslararası planda çıkarlarının birliğini, devrimin dostlarını ve düşmanlarını kavratmak, bir devrimcinin genel görevleri arasında sayabileceğimiz çalışmalardır.

İşte, proleter devrimci sanatçı da çalışmalarını, devrimci mücadelenin organik bir unsuru olan sanatının araçlarıyla gerçekleştirecektir. Sanatın yaptığını herhangi bir bilim dalı gerçekleştirseydi, sanata gerek kalmazdı. Demek istediğim şudur: Sadece doğru fikirlerin kabaca aktarılması değil, yeni toplumsal süreç içerisinde insanın çalkantılarını, umutlarını, acılarını, coşkularını, sanatının hamuruyla yoğurarak anlakabilmek; yani sanatçı sezgi ve duyarlığını, yeteneğini katabilmek.

Soru: **Size proleter devrimci bir sanatçı denebilir mi?**

Cevap: Bir sanatçının kendisine "ben proleter devrimci bir sanatçıyım" demesi, ya da yakınlarının ona "proleter devrimci sanatçı" adını yakıştırması, onun proleter devrimci bir sanatçı olduğunu göstermez. Sanatçının niteliğini pratiği belirler. Amacım proleter devrimin bir savaşçısı olmaktır. Proleter devrimci saflardayım. Pratiğim adımı ve yerimi belirleyecektir.

(Yılmaz Güney, "Kayseri Konuşmaları", Siyasal Yazılar I, sayfa 15-20, Mayıs Yayınları)

"YOL" kimin filmi ve Yılmaz Güney'in sinemadaki yeri...

Cannes Film Festivali'nin 50. yıldönümü vesiles;yle, bu zamana kadar ödül almış tüm sinemacıların Fransa Başkanı Jaques Chirac tarafından Cannes'a davet edilmesi, ülkemizde Yılmaz Güney hakkında üzeri küllenen bir tartışmanın yeniden alev almasına neden oldu...

1982 yılında "Altın Palmiye" ile ödüllendirilen Yol filmi, gerçekte Yılmaz Güney'e mi, yoksa Şerif Gören'e mi aittir? Sinema tarihinde Yılmaz Güney'in yeri nedir, o tek midir yoksa sıradan bir yönetmen midir? Yol filminin gerçekte Yılmaz Güney'e değil, Şerif Gören'e ait olduğunu savunanlar, buna yeni kanıt olarak, Cannes Film Festivali'ne Şerif Gören'in çağrılmasını gösteriyorlar. Bu iddia sahiplerinin unuttukları en önemli nokta, Yılmaz Güney'in bedenen aramızdan ayrılmasının üzerinden yıllar geçtiği için çağrılsa bile toplantıya katılacak durumda olmamasıdır!

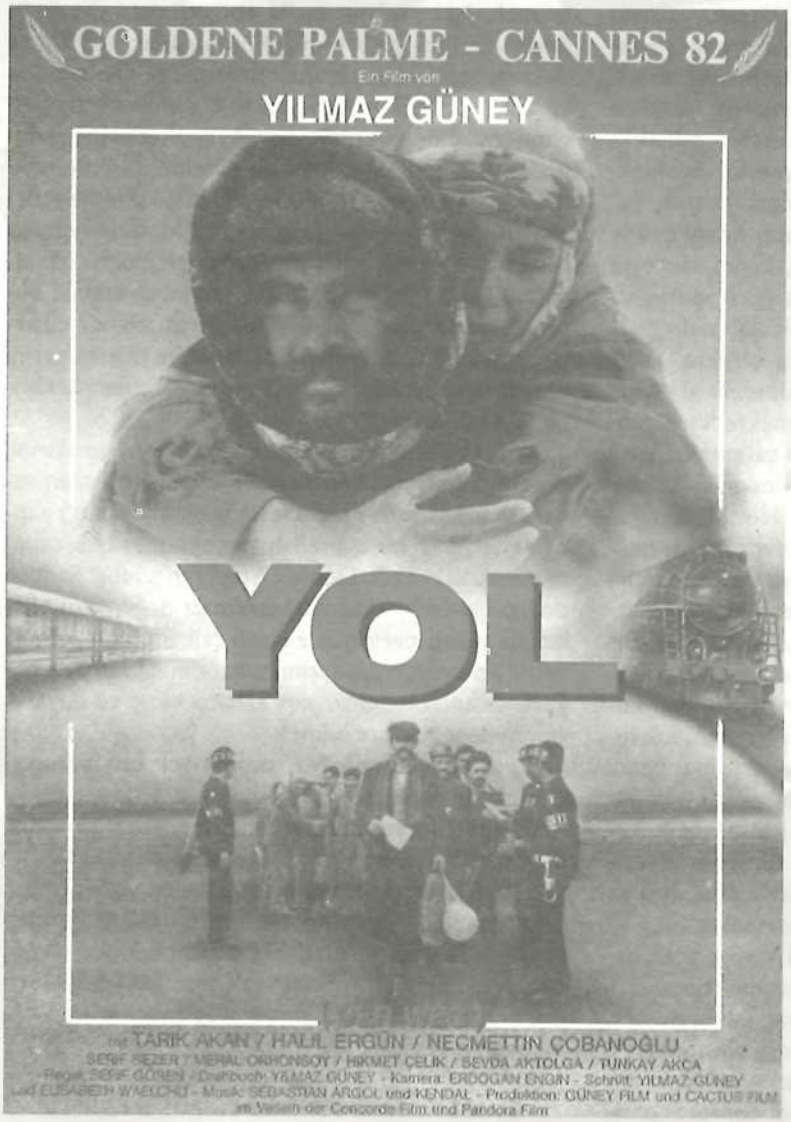

Cumhuriyet gazetesinde, konuya ilişkin *"Festivalin bu yıl sizi davet etmesi, 1982'de Altın Palmiye'yi Yılmaz Güney'e veren festival yönetiminin hatasını kabul edip, «Yol»un yönetmeni olarak sizi tanıması anlamında yorumlandı. Bu yoruma ne diyorsunuz?"* sorusuna Şerif Gören şu şekilde cevap veriyor:

"Buna hata diye bakmak gereksiz. Filmin yönetmeni bendim. Hâlâ da benim. Yılmaz Güney ise filmin prodüktörü ve senaristiydi. O günün şartları gereği ben yurtdışına çıkamadığımdan o da yurtdışında kaçak olarak bulunduğundan ödülü Yılmaz Güney aldı. «Yol»un yönetmeni 1982'de de bendim, 1997'de de benim. O yıllarda kapalı bir dönemden geçiyorduk. Medyatik olarak Yılmaz'ın adı, politik kişiliğinden gelen nedenlerle biraz daha fazla kullanıldı gibime geliyor. Ayrıca Yılmaz Güney de «Yol»un yönetmeni benim demedi ki hiç." (Cumhuriyet, 9.6.1997)

"Yol" filmini Şerif Gören'in yönettiği doğrudur. Fakat bir filmin oluşmasında yönetim her şey demek değildir. Eğer bir yönetmenin elinde iyi bir senaryo, kameraman ve oyuncular yoksa, çekilen filmin kesimi ve seslendirme iyi yapılmazsa, yönetmen istediği kadar başarılı olsun, o film hiçbir işe yaramaz!

Yol filminin senaryosunu Yıl-

maz Güney hapishanede yazmıştır. Yılmaz Güney, Sürü filminde başladığı bu ayrıntılı senaryolarla film çekme yöntemine Yol'da da devam etmiştir. Senaryo hazırlanmadan önce, filmin konusuna ilişkin geniş bir araştırma ve hazırlık yapılmış, daha sonra kamera açılarına kadar detaylı bir anlatımla hikaye senaryoya dökülmüştü. Bu tür bir senaryo ile çalışan yönetmene, aslında filmin senaryoya uygun çekilmesinden başka bir iş kalmamıştı.

Yol filmini çekmeye başlayan önce Erden Kıral olmuştu. Fakat Yılmaz Güney, bu çekimleri beğenmediği için bu işi ondan alıp Şerif Gören'e vermişti. Şerif Gören'in çektiği ham materyaldi. Bu ham materyal, Yılmaz Güney tarafından ülke dışına çıkarken birlikte götürülmüştü... Bu materyalin hangi aşamalardan geçerek Cannes'a ulaştırıldığını öğrenmek için şimdi sözü Fatoş Güney'e bırakıyoruz:

"«Yol» filminin çekim kopyasını, İsviçre'nin küçük kasabalarının birindeki film laboratuvarında Yılmaz'la birlikte izlediğimizde ben son derece heyecanlıydım. Yılmaz'ın yakın çalışma arkadaşı, Yönetmen Şerif Gören ve diğer bütün oyuncular ve de set ekibi büyük bir cesaret örneği göstererek o dönemin zor şartlarında fedakarca çalışmışlardı. Ancak, filmde çekim ve teknik olarak aksamalar vardı. Kimi oyunculardan iyi oyun, iyi sonuç alınamamıştı, Kimi sahneler değişik yorumlanmıştı; yine senaryodaki önemli bazı sahneler, çift kamerayla çekilmesine rağmen, kullanılmayacak vaziyetteydi. Yılmaz, bütün bunları daha önceden tahmin ediyor ve bekliyor olmanın sakinliği içindeydi. Montaj masasının başına geçtiğinde makası acımasızca kullanmaya başladı. Senaryoyu ilk okuduğumda, «Bu senaryo sınırlarını aşıyor, bu destan tadında bir başeser» dediğim hikayedeki on bir kahramandan beş tanesi, zaten Yılmaz tarafından, çekimde kolaylık olsun diye daha önceden öldürülmüşlerdi; şimdi yine bir sansür sahne, çöp kutusuna atılıyordu. Sonunda senaryo bir kez daha allak bullak oldu, hallaç pamuğu gibi atıldı, birçok sahnenin yeri değişti, geriye kalan altı kahramandan sadece dört tanesi hayatta kaldı. Diyaloglar çıkarıldı, yeni diyaloglar eklendi... Müziklerle beslendi; halı gibi film baştan dokundu. Yepyeni bir biçim, yepyeni bir ruh kazandı. Dinamik, enerjik bir yapıya kavuştu. Bitmiş olarak ilk seyrettiğimde gözlerime zor inandım. Bu bir mucizeydi... Yılmaz, çöpe giden yüzlerce metre negatife, makasın hışmına uğrayarak kuşa dönen eserine bakarken, kanadı kırık bir kuş gibiydi. Hüzünle; «Ah, bir de bu filmi ben çekebilmiş olsaydım!» dedi." (Cumhuriyet, 21.10.1994)

Şerif Gören'in çektiği materyaller, Yılmaz Güney tarafından ameliyat masasına yatırılarak yeniden kesilip biçilip seslendirilmiş, filme yeni bir ruh kazandırılmıştır! Şerif Gören'in "Yol" filminde yaptığı yönetmenlik, filmin senaryosunu seçme, buna göre çekimleri yönetme, çekimler bittiğinde kesim, biçim ve seslendirme işlerini yönetme şeklinde değil, Yılmaz Güney'in tavsiyeleri doğrultusunda çekimleri yapma şeklinde bir yönetmenliktir. Bu anlamda "Yol, gerçekte kimin filmi?" diye sorulacak bir soruya verilecek en doğru yanıt, Yılmaz Güney'in filmi şeklinde olmalıdır! Bu yanıt, tabii ki filmin kaba materyalinin Şerif Gören tarafından başarılı bir şekilde çekildiği gerçeğini dışlamaz...

***

Benzer bir tartışma, "Yılmaz Güney'in Türk sinemasındaki yeri" tartışmasında da yürümektedir! Bazı sinemacılarda ve özellikle devrimciler arasında "Yılmaz Güney dışında pek bir şey yok, onun yeri doldurulamaz" gibi anlayışlar varken; bazı sinemacılar arasında da "Yılmaz Güney, diğer yönetmenlerden daha başarılı değildir, onun başarısı siyasi yanını öne çıkarmasında yatmaktadır" şeklinde görüşler yaygındır...

Bu anlayışların ikisi de yanlıştır!

Biz, Yılmaz Güney'in oynadığı rolü ve sinemadaki yerini olduğundan daha olumlu gösteren anlayışa karşı olduğumuz gibi, onun oynadığı rolü ve sinemadaki yerini olduğundan daha olumsuz gösteren anlayışa da karşıyız.

Sinema alanında ülkemizde kuşkusuz Yılmaz Güney dışında da bir dizi başarılı yönetmen vardır ve bu yönetmenler tarafından sayısız iyi filmler çekilmiştir. Bir çırpıda Lütfü Akad, Metin Erksan, Atıf Yılmaz, Şerif Gören, Ali Özgentürk, Ömer Kavur, Yavuz Turgul, Erden Kıral, Ertem Eğilmez gibi bir dizi filmciyi bu kategoride sayabiliriz. Yani Yılmaz Güney "tek" değildir! Fakat diğer yandan Seyit Han, Umut, Sürü, Düşman, Yol gibi Yılmaz Güney imzası taşıyan filmler, bugün hâlâ kalite düzeyi bakımından aşılamamış olan filmlerdir. Bu yönüyle tek olmasa da, Yılmaz Güney, diğer başarılı yönetmenler arasında sivrilen, öne çıkan bir konuma sahiptir.

Bu tür değerlendirmelerde ve tartışmalarda düşülen en büyük yanlışlardan biri, Yılmaz Güney'in sanatçı yanının siyasi yanından ayrı ele alınmasıdır ve hatta siyasi yanının yok sayılması veya unuttturulmaya çalışılmasıdır.

"Halkın sanatçısı halkın savaşçısıdır" şiarını kendine rehber edinen Yılmaz Güney, komünist bir sanatçıdır! Umut, Sürü, Düşman, Yol gibi filmlerde, onun sahip olduğu siyasi bakış açısının derin izlerini görürüz. O, kendini sadece sanatla da sınırlamamış, siyasi görüşleri doğrultusunda örgütlenmelere gitmiş, yayın organları çıkarmıştır.

Yılmaz Güney, son nefesine kadar sınırsız, sömürüsüz, savaşsız bir dünya özlemine bağlı kalmış, bu uğurda militan bir mücadele yürütmüştür. Yılmaz Güney'in gerçek büyüklüğü ve onu diğer yönetmenlerden ayıran asıl nokta işte budur ve bu yönüyle Yılmaz Güney ne yazık ki tektir ve hâlâ aşılamamıştır!

17.6.1997

Ulusal Kültür
-III-

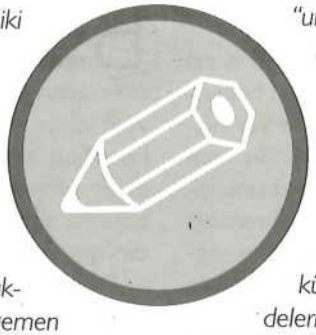

Ulusal Kültür dosyamızın ilk iki bölümü, GÜNEY'in ülke dışında çıkan 12. (Ekim-Kasım-Aralık 1996) ve 13. (Ocak-Şubat-Mart 1997) sayılarında yer aldı... Birinci bölümde, "ulusal kültür"ün uluslaşma ve ulusların ortaya çıkışıyla ilintili olduğu ortaya kondu. Ayrıca, "ulusal kültür"e ilişkin olarak klasiklerin yazdıklarından yola çıkarak, ulusal kültürün, egemen sınıfların kültürü olduğu vurgulandı. Bu bakımdan, burjuvazinin, işçi sınıfı ve ezilen halk yığınlarını politik-ideolojik olarak egemenliği altında tutmakta "ulusal kültür"ü kullandığı tespit edildi.

İşçi sınıfının gerçek çıkarları açısından ele alındığında, onları ilgilendiren, "ulusal kültür"de seyrek bulunur olan demokratik ve sosyalist unsurlardır. Bu unsurların sınıf mücadelesinin gerekliliklerine uygun şekilde sınıfın malı haline getirilmesinden çok başka olarak savunulması gereken, "demokratizmin ve tüm dünya işçi hareketinin uluslararası kültürü"dür!

Kültür, sanat, edebiyat alanına ilgisi olanların bilecekleri üzere, "ulusal kültür" konusuna ilişkin tavır takınan dergilerden biri de Evrensel Kültür'dür. Evrensel Kültür, Ocak 1995 tarihli 37. sayısından başlayıp Kasım 1995 tarihli 47. sayısında sonuçlandırdığı bir "Ulusal Kültür" dosyası açmıştı. Ulusal kültür olgusunun ne olup olmadığının incelenmesi iddiasıyla ortaya çıkan bu dosyanın, "ulusal kültür" savunusuyla sonuçlanacağına inanmak istememize karşın, incelememizin hem birinci bölümünde, hem de ikinci bölümünde bunun yeteri ölçüde kanıtlarına rasladık.

Emperyalizme karşı olma adına "ulusal kültür"ü savunma görevini devrimcilerin önüne koyan Evrensel Kültür, "ulusal kültür"ü ikiye bölmekte, sanki bire bir ilişkidelermiş gibi, "egemen sınıfların gerici kültürü"yle "halkın demokratik kültürü"nü karşı karşıya koyduktan sonra, "halkın demokratik kültürü" olarak ulusal kültürü savunmaktadır!

Ulusal Kültür dosyamızın ikinci bölümünde bu sorunu biraz daha genişçe ele aldık ve Evrensel Kültür'ün, salt Batı'dan geliyor(!) diye, "demokratizmin ve tüm dünya işçi hareketinin uluslararası kültürü"nün de unsurları olan bazı değerleri reddettiğini gösterdik. Bu yapılırken, Evrensel Kültür'ün ulusal kültür ve onun tarihsel köklerine yaklaşımındaki ağır hataların kanıtlarına da tanık olduk.

Evrensel Kültür, bu alandaki yanlışlarını Can Yücel'in bazı yazılarına yaslanarak örtmek istemektedir. Altta yayınladığımız üçüncü bölümde buna da değinilmektedir...

GÜNEY

Ulusal kültür irdelendiğinde, ulusal kültürün geçmişine ışık tutacak olan tarihsel kökler bağlamında takınılacak tavırlar da ilkesel önem kazanmaktadır.

13. sayımızda A. Çubukçu'nun tarihsel köklere ilişkin olarak Can Yücel'in ***"Anadolu, büyük bir evrensel kültür merkezidir."*** tespitini sahiplendiğini yazmıştık. Ondan da öte, A. Çubukçu, bu belirlemenin ulusal kültürün tarihsel kökleri ve başlıca nitelikleri hakkında söylenebilecek olanları özetlediğini ve devrimci sosyalist kültürel mücadelenin teorisi ve programına ilişkin yönlendirici bir içerik taşıdığını ileri sürmektedir. Buna da değinip geçmiştik...

Şimdi burada, kanıt gösterilen yazıda "söylenebilecek olanları özetleyen" ve "yönlendirici bir içerik taşıyan" belirlemesinin yanı sıra Can Yücel'in başka neler demiş olduğuna bakalım. Can Yücel orada şöyle yazıyor:

"Anadolu, büyük bir evrensel kültür merkeziydi. Yunanıyla, Ermenisiyle, Kürtüyle, Acemiyle, Arabıyla, korkunç bir kültür merkeziydi." (EK 38, s. 28)

Bu satırlara ilişkin olarak söylenmesi gerekli olan ilk şey, **evrensellik** kavramının Can Yücel tarafından, Anadolu'da yaşamış olan belli bazı milliyetlerle sınırlandırılarak evrenselliğin tüm dünyaya özgü oluşunun, enternasyonalizmin sulandırıldığıdır. Sulandırılmış sülfrik asit kimyada, sulandırılmış yoğurt yemekte kullanılır; fakat sulandırılmış enternasyonalizmin sınıf mücadelesinde asla yeri yoktur!

"Anadolu, büyük bir evrensel kültür merkeziydi. Yunanıyla, Ermenisiyle, Kürtüyle, Acemiyle, Arabıyla, korkunç bir kültür merkeziydi. Öyle ki, ona «Evrensel Ana-

dolu» demeye bile hakkımız vardır. Biz, bunu inceden inceye ele almalıyız. Bu, kayboldu. Ama kayboldu diye, kaybın üzerine ağlamanın anlamı yoktu. Bunu yeniden canlandırmalıyız." (aynı yerde)

Can Yücel'in burada söylediklerini yineliyoruz: Korkunç bir kültür merkezi olan "Evrensel Anadolu"yu yeniden canlandırmalıyız!

Devam edelim:

"... hâlâ yaşanan büyük Anadolu hayatı var. Bu Anadolu hayatına, dikeyine ve yatayına sahip çıkmak gerekmektedir. Buna sahip çıkıldığı zaman, aslolan ulusallığı ve evrenselliği Anadolu bütünlüğü içinde kurmak mümkündür. Bu bizi, gerçek bir dünya evrenselliğine götürmek için, evrensel bir çıkış noktası sağlayacaktır." (s. 28-29)

"Demokratizmin ve tüm dünya işçi hareketinin uluslararası kültürü" için mücadele eden Türkiyeli devrimciler, komünistler olarak, Can Yücel'in bu dediklerine kulak verip ondan öğrenmeye kalkarsak, görevimiz, uluslararası kültürü Anadolu bütünlüğü içinde kurmaktır ve "Evrensel Anadolu"yu uluslararası kültür için çıkış noktası yapmaktır.

Bunun adı milliyetçiliktir!

Ve bu milliyetçiliğe Aydın Çubukçu da *"çok yönlü anlamlar içeren şiirsel özdeyiş"* diyerek çiçekler sunmaktadır!!!

Can Yücel'e göre, "Evrensel Anadolu"yu canlandırmayı, Anadolu hayatına "dikeyine ve yatayına" sahip çıkmayı ancak sosyalistler başarabilirlermiş. Çünkü, *"en milli ve en evrensel olanlar onlardır..."*

Sosyalistlerin, burjuvazinin iktidarı koşullarında "evrensel" olmalarının yanı sıra "milli" olmaları, ancak sınıf işbirlikçisi olmakla gerçekleşebilmektedir. Örneğin, ülkemizde **Aydınlık** çevresi ve güncel siyasetteki tavırlarıyla birçok durumda onlardan ayrılması oldukça zorlaşan **EMEK** (eski "Evrensel") çevresindeki eğilimler böyledir! Bu yüzden "milli" olma noktasındaki uyarılara dikkat edilmelidir...

Can Yücel'in Anadolu hayatına "dikeyine ve yatayına" sahip çıkmayı nasıl anladığının ilginç bir örneği, yukarıdaki satırlarını alıntıladığımız sayfalarda, "Hümanizma" başlıklı makalesinde vardır. Can Yücel'in örneği, babası Hasan Ali Yücel'dir! Hasan Ali Yücel, kemalist bir devlet adamıdır ve kemalist diktatörlük ayakları üstüne konulurken Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmış bir kişidir! Bir dizi üniversitenin, öğretmen okulunun açılmasında rolü vardır. "Köy Enstitüleri"nin kurucularındandır. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurdurduğu "Tercüme Bürosu"nun birçok "dünya klasiği"nin Türkçe'ye çevrilmesinde olumlu rolü olmuştur.

Can Yücel, tam da bu çeviri işlemini "başarılı ve olumlu bir hareket" olarak değerlendirirken, ipin ucunu kaçırmaktadır. Birlikte okuyalım:

"Kapalı bir havuzda yaşayan Türk kültür yaşamı, (Ooo Türk(!) kültür yaşamı! Yani, "Evrensel Anadolu" hazinesi, burada Türkleşiverdi! /BN) *Hasan Ali'nin bu örnek çabasıyla denizlere, yeni ufuklara açılmıştır. Bunun sonuçlarını Türk sol hareketinin her kıpırdanışında ortaya çıkan şehitlerin, yiğitlerin bağrından çıkan o klasik metinlerdir. Bir övgü daha ekleyebiliriz buna. Faşistlerin de en sevmediği kitaplar bunlardır. Oysa bunların arasında Mesnevi de vardır. Fuzuli de vardır. Hatta kuran yorumları vardır. En önemlisi de Arapların İbnül Kays'tan Şerafettin Yalkaya tarafından çevrilmiş Yedi Askı kitabı vardır. O Şerafettin Yalkaya ki, Nazım'a Şeyh Bedrettin Destanı'nı yazdıracak metni sunmuştur."(s. 28)*

"Evrensel Anadolu"yu uluslararası kültürün çıkış noktası yapmak için, sosyalistler olarak yatayına ve dikeyine sahip çıkmamız istenen ürünlerin bir bölümü olarak bunlar sayılıyor. Görüldüğü gibi, bunların içinde Mesnevi, Fuzuli vardır **ve hatta** kuran yorumları filan da vardır! Bu sayılanlara böylesine sınırlamasız bir sahip çıkmayı kesinlikle reddetmek ve evet, Nazım Hikmet'in Şeyh Bedrettin Destanı'na bile çok dikkatli ve eleştirel bir gözle yaklaşmak gerekmektedir.

Bir tarafta Anadolu'nun *"Yunanıyla, Ermenisiyle, Kürtüyle, Acemiyle, Arabıyla", "korkunç", "büyük bir evrensel kültür merkezi"* olduğunu söyleyip öte tarafta aynı "Evrensel Anadolu" alanına ilişkin olarak *"Türk kültür yaşamı"* gibi belirlemelerde bulunmak, bunları yazanın çelişkisi olarak tespit edilmek zorundadır...

Bunlar Can Yücel'in görüşleridir. Yanlıştır ve fakat söyleyebilir, olabilir dersiniz ve eleştirir geçersiniz! Ancak Evrensel Kültür'ün sonraki sayılarında, "sosyalist gerçekçiliği", "evrensel kültürü" savunduklarını iddia eden Aydın Çubukçu ve arkadaşlarının Can Yücel karşısındaki tavırları, bunların savunduklarını söyledikleri "sosyalist gerçekçilik"le, "evrensel kültür"le uyumluluk içinde değildir.

Aydın Çubukçu, Can Yücel'in bu sözlerine dayanırken, bunları esasında kendi söylediklerini güçlendirmek; kanıt göstermek için kullanmaktadır. Evrensel Kültür, Can Yücel'i bilirkişi, güvenilir bir kişi, kendisi dayanak gösterilen bir kişi gibi değerlendirmekte ve Can Yücel'e yapılacak en büyük kötülük yapılmaktadır: O'nun bu konuda düştüğü milliyetçilikle uzlaşılmakta, Evrensel Kültür'ün yanlış "ulusal kültür" anlayışlarının üstü Can Yücel'le örtülmeye çalışılmaktadır!

Aydın Çubukçu'nun, bir önceki bölümün sonunda değinip geçtiğimiz temel tezini hatırlatmak için, bunu bütünlüğü içinde biraz daha uzunca bir şekilde alıntılamak istiyoruz:

"Anadolu'nun büyük ve evrensel değerler içeren kültürel mirasının izleri, çarpıtılarak ve inkar edilerek silinemeyecek kadar güçlüdür. Burjuvazi, ulusal kültürün oluşumunda bu birikime dayanmak yerine, bir yandan orta Asya steplerinin efsanelerine ve çarpıtılmış tarihine, diğer yandan da Batı kapitalizminin değerlerine sarılmaya çalışmış, kendisine ulusal bir dil, ulusal bir biçim bulmayı da bundan dolayı da başaramamıştır.

Burjuvazi, Anadolu'nun zengin kültürel mirasını ve

tarihsel geçmişini özümsemeye ve onu kendi mirası olarak korumaya yetenekli değildir." (EK 38, s. 27)

Aydın Çubukçu'nun bu **temel tezi**nin Can Yücel'le aynı olduğunu, acaba mı şeklinde çekinmeden söyleyebileceğimizi düşünüyoruz!

Eğer burjuvazi ulusal kültürü kurmakta yetenekli değilse, hele bir dil bile gerçekleştirememişse, ortaya çıkaramamışsa, ulusal bir biçim bile bulamamışsa; ideolojik olarak egemen olanın ne olduğu sorusunun yanıtlarını Evrensel Kültür'cülerden beklemek hakkımız değil midir?!

Aydın Çubukçu, egemen sınıfların bugün egemen olan kültürü nasıl şekillendirdiklerine bakarak, bu kültürün "ulusal" olmadığı sonucunu çıkarmaktadır. O, her ne kadar *"ulusal kültürün oluşumu"*ndan sözetse de, çıkan sonuçtan memnun değildir. Çünkü Türk egemen sınıflarının **egemen kültürü**, Orta Asya tarihi ve Batı değerleriyle oluşturulduğundan ötürü "ulusal bir dil" ve "ulusal bir biçim"den yoksundur. Demek ki "ulusal" değildir! Bu durumda, "yeteneksiz" burjuvazinin tersine, gerçek(!) ulusal kültürü kimlerin oluşturacağına yanıt vermek kalmaktadır geriye...

"Anadolu'nun büyük ve evrensel değerler içeren kültürel mirasını" savunma görevinin kimlerde olduğuna berrak yanıt veren A. Çubukçu'nun dedikleri şunlar:

"Ulusal kültürün, biri egemen sınıflara, diğeri de halkın demokratik ve devrimci kültürüne ait unsurlarını ayırt ederken, diğer bütün halkların hayatlarından kaynaklanan yanına olduğu gibi, Osmanlı-Türk, İslam kültürünün tarihsel birikimine ve mirasına da büyük değer biçilebilmesi, her türden ulusçu, «batıcı» önyargıdan kurtulmuş sosyalist dünya görüşünün başarısı olabilir." (EK 38, s. 27)

Hiçbir sınır çekmeden Anadolu'nun kültürel mirasını savunanların hallerinin bu olacağı belliydi, fakat pek kabullenemiyorduk! Evrensel Kültür dergisinin "Ulusal Kültür" dosyasının gelinen yerde düştüğü konum, ulusal kültür savunuculuğudur! Her ne kadar bu gelinen yer, "halkın demokratik kültürü" gibi sözde "sol" bir lafla bezeniyor olsa da, özde ne dendiği önemlidir ve A. Çubukçu bunu açıkça şu şekilde formüle etmiştir: *"Osmanlı-Türk, İslam kültürünün tarihsel birikimine ve mirasına da büyük değer biçilebilmesi, her türden ulusçu, «batıcı» önyargıdan kurtulmuş sosyalist dünya görüşünün başarısı olabilir."*

Burjuvazi, Anadolu'nun *"büyük"* ve *"evrensel değerler içeren kültürel mirası"*na dayanacağı yerde, Orta Asya efsaneleriyle tarihine ve Batı kapitalizminin değerlerine sarılmaya çalıştığından ötürü kendine "ulusal bir dil" ve "ulusal bir biçim" bulmayı becerememiğine göre; "ulusal bir dil" ve "ulusal bir biçim" icat etme görevinin de devrimcilere, komünistlere kaldığını tespit etmek çok zor olmasa gerek?! Ulusal bir dil ve ulusal bir biçim mi oluşturacaksınız, göreviniz bellidir: Anadolu'nun *"büyük"* ve *"evrensel değerler içeren kültürel mirası"*na dayanacaksınız, dayanmak zorundasınız. Bu mirasa "büyük değer" biçeceksiniz, biçmek zorundasınız. Yoksa "batıcı önyargılara" sahip olmakla eleştirilebilirsiniz Evrensel Kültür tarafından!

Aydın Çubukçu'nun –ve arkadaşlarının da aksini söylemedikleri ölçüde!– böyle bir görevi tam da devrimcilerin, komünistlerin önüne koyduğu gayet açıktır.

Sözü edilen Osmanlı-Türk, İslam kültürünün tarihsel birikiminde ve mirasında var olan karanlığın, talan ve barbarlık şaheserlerinin nesine sahip çıkacaklarsa bu *"her türden ulusçu, "batıcı" önyargıdan kurtulmuş sosyalist dünya görüşü"* savunucuları?!!

* * *

Biz geçmişten nasıl öğrenileceğine ilişkin olarak yine temel ilkelere bakalım, işçi sınıfı biliminin öğretmenlerinin yönteminin nasıl olduğunu kavrayalım...

Ekim Yayınları'nın Aziz Çalışlar'ın çevirisiyle çıkardığı Marx-Engels-Lenin'den "Sanat ve Edebiyat Üzerine" adlı derlemede yer alan "Gençlik Kuruluşlarının Görevleri" başlıklı yazı, başka konuların yanı sıra, geçmişin birikimine nasıl yaklaşılması gerektiğini de öğretmektedir. Lenin'in, 2 Ekim 1920 tarihinde, Komsomol'ün Üçüncü Kongresi'nde gençlere yönelik yaptığı bu konuşmada, bugün de –çeviri yanlışlarından arındırıldığında!– öğrenilmesi gerekli olan şu ilkeler yer almaktadır:

"İnsan toplumunun gelişmesine hükmeden yasaları inceledikten sonra, Marx, kapitalizmin komünizme doğru gelişmesinin kaçınılmazlığını kavramıştır. Burada en önemli şey şudur ki, o bunu, tam da, bu kapitalist toplumun en tam, ayrıntılı ve derin incelemesi temelinde, daha önceki bilimin ortaya çıkardığının tümünü özümleyerek tanıtlamıştır. Bir tek ayrıntıyı bile ihmal etmeksizin, o, insan toplumunun yarattığı her şeyi eleştirici bir şekilde yeniden biçimlendirmiştir. O, insan düşüncesinin yarattığı her şey üzerinde yeniden durmuş, eleştiriye tabi tutmuş ve işçi sınıfı hareketiyle gerçekleşmiş ve bundan, burjuva sınırlarla kısıtlanmış ya da burjuva önyargılarla bağlanmış kişilerin çıkaramayacağı vargılar formüle etmiştir.

Örneğin proleter kültürden sözederken, şunu akılda tutmalıyız: Yalnızca, ***insanlığın tüm gelişmesiyle yaratılan kültürün tam bir bilgisi ve dönüşüme uğratılmasının,*** *bizim proleter bir kültür yaratmamızı olanaklı kılacağını berrak bir şekilde kavramadıkça, bu sorunu çözemeyeceğiz. Proleter kültür, nereden çıktığı bilinmeyen bir şey değildir; kendilerine proleter kültür uzmanı diyenlerin bir icadı değildir. Bunların hepsi saçmadır.* ***Proleter kültür, insanlığın kapitalist, toprak sahibi ve bürokratik toplumun boyunduruğu altında biriktirdiği bilgi hazinesinin mantıki gelişmesi olmalıdır.*** *Marx'ın yeniden biçimlendirdiği ekonomi politiğin, bize, insan toplumunun neye varması gerektiğini göstermesi gibi, sınıf mücadelesine, proleter devrimin başlangıcına geçişi göstermesi gibi bütün bu yollar da proleter kültüre götürmüştür, götürmektedir ve götürmeye devam edecek-*

tir." (abç) (Bkz, age, sayfa 316-319)

Yukarıda adı geçen derlemede, –konuşmasının Aziz Çalışlar tarafından keyfi bir şekilde kesildiği yerde!– Lenin, "eski okullar"a ilişkin olarak nasıl tavır takınılması gerektiğini anlatırken şunları söylemektedir:

"Eski okullar, kapitalistlerin gereksinim duyduğu hizmetçiler yetiştiriyordu. Eski okul bilim adamlarını, kapitalistleri hoşnut edecek şeyler yazmak ve söylemek zorunda olan insanlar haline getiriyordu. Bu yüzden bu okulu kaldırmalıyız. Ama onu kaldırmamız, yıkmamız gerektiği gerçeği, ondan, insanlığın biriktirdiği, insan için elzem olan her şeyi ***almamamız*** *gerektiği anlamına gelir mi? Kapitalizme gerekli olanla komünizme gerekli olan arasında* ***bir ayrım yapmamız gerekmediği*** *anlamına gelir mi?" (abç)*

Evrensel Kültür'ün ulusal kültüre ve onun tarihsel köklerine yaklaşımı, Lenin'in burada aktardığımız görüşlerindeki önermelerle karşı karşıya durmaktadır. Her şeyden önce açıklığa kavuşulması gereken sorun, Evrensel Kültür'ün neden Anadolu'ya ve onun geçmişine bu denli ısrarcı sarılıyor olmasıdır...

Marx, tek bir ayrıntıyı bile ihmal etmeden insan toplumunun yarattığı her şeyi eleştirici bir şekilde biçimlendirerek işçi sınıfı hareketinin mücadeleleriyle gerçekleşmiş olan vargıları formüle etmiş ve böylelikle Marksizm'in temelleri atılmıştır. Engels, Lenin, Stalin'in ve diğer bazı komünist önderlerin yaşamsal uğraşları ve dünya işçi sınıfı ve ezilen halkların mücadeleleriyle de dünyayı değiştirmenin bilimi olarak Marksizm-Leninizm şekillenmiştir.

Marksizm-Leninizm, bu çağın devrimcilerine, komünistlerine atacakları her adımda, "insanlığın tüm gelişmesiyle yaratılan kültürün tam bir bilgisi"ne sahip olma ve bunu dönüştürme görevleriyle yeniden ve yeniden uğraşmamaları üstünlüğünü getirmiştir. Çünkü, güneş altında söylenmemiş tek laf kalmamıştır! Bu nedenle, öze ilişkin hiçbir sorun da kalmamıştır: Kapitalizmin komünizme doğru gelişmesi kaçınılmazdır! Geri dönüşler, bazı yenilgiler, sadece komünizme gidişin helezoni (sarmal) ilerleyişinin göstergeleridir. O halde, buradan, ilerleyişe ivme kazandırmanın devrimcilerin, komünistlerin çabalarına bağlı olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Komünizm için mücadele, proleter kültür mücadelesidir de aynı zamanda. Dünya işçi sınıfı açısından özellikle 20. yüzyıl zengin deneyimlerle dolu. Ve elimizde Marksizm-Leninizm bilimi var. Bugünkü koşullarda yapılması gerekli olan, –Lenin'in söylediği gibi!– kafayı yararsız fazlalıklarla doldurmak yerine, **bugünün iyi eğitim görmüş insanı için vazgeçilmez olan bütün gerçeklerle zenginleşmek**tir.

Bugünü değiştirmek ve komünizme gitmek isteyenler, Marksizm-Leninizm biliminden öğrenerek, insanlığın yarattığı tüm zenginliklerden *"insan için elzem olan her şeyi"* almalıdırlar. İnsan için elzem olanı alırken *"kapitalizme gerekli olan ile komünizme gerekli olan arasında bir ayrım"* yapılmak zorundadır.

Bu anlayışla soruna yaklaşıldığında, biz "Anadolu kültürü" olarak adlandırılan kültürün ne dikeyinin, ne de yatayının eleştirisiz mirasçıları olamayız. Bu mirasın baskıya, sömürüye, zulme karşı olan ilerici, demokratik, devrimci unsurlarını sahiplenirken; ağaların, beylerin, softaların ve benzerinin düzen dayanağı, destekçisi ve sürdürücüsü olan temel yanlarına karşı ise amansız bir mücadele yürütürüz. Eleştirisiz devralınan *"Anadolu'nun zengin kültürel mirası"*, burjuvaziye ve gericiliğe ait olan bir mirasın devralınması olacaktır. Bunun içinde Bedrettin, Pir Sultan, Nazım Hikmet, Yılmaz Güney gibi değerlerin olumlu unsurları bulunsa da; **esas olan** fetihler, baskılar, softaların karanlığı, zulüm, Bizans oyunları ile Fatihler, Vahdettinler, Kemaller, Türkeşlerdir. **Bu kültürde egemen olan**, onun içinde unsurlar halinde bulunan ilerici, demokrat, hümanist yanlar değil; baskıdır, sömürüdür, zulümdür, işkencedir, dini karanlıktır, erkek egemenliğidir...

Evrensel Kültür'de savunulan "Anadolu kültürü" anlayışı yeni değildir. Kökünü Orta Asya'da veya Arabistan çöllerinde görenlere karşı kemalistlerce savunulan ve kendini Anadolu'da Hititler'den bu yana yaşayan tüm insanların mirasçısı olarak gören bu anlayış, 30'lu yıllarda geliştirilen kemalist tarih anlayışıdır. Cevat Şakir, Yakup Kadri, Şevket Süreyya gibi "aydın"lar, bu tarih anlayışını teorik olarak gerekçelendirenlerdendirler. Evrensel Kültür, hangi anlayışın sürdürücüsü konumunda durduğuna gözlerini kapatamaz!

Evrensel Kültür'ün "Ulusal Kültür" dosyalarında yaptığı gibi, "halkın demokratik kültürü" olması bakımından mutlaka ilerici özellikler bahşedilen Osmanlı-Türk, İslam kültürünün tarihsel birikimine ve mirasına sahip çıkma talepleriyle, ya da Anadolu'yu evrensel bir kültür merkezi ilan ederek komünizme varılamaz, olsa olsa milliyetçilik çıkmazında kaybolup gidilir. Çünkü burada sorun, "evrensel kültür merkezi" ilan edilen **Anadolu'daki insan için** elzem olanı almak **değil; insan için elzem olan her şeyi ve komünizme gerekli olanı almak** sorunudur!!!

Evrensel Kültür burada sınıfta kalmaktadır.

Ulusal kültürü ikiye bölüp, bunlardan da *"halkın demokratik kültürü olarak ulusal kültür"* denilen bölümünü sahiplenip savunmak, Evrensel Kültür'ü "demokratizmin ve tüm dünya işçi hareketinin uluslararası kültürü"nü reddine götürmüştür. Dosyanın buraya kadarki bölümlerinden çıkan sonuç budur!

* * *

Bundan sonraki sayılarımızdan birinde, Evrensel Kültür'ün ulusal kültürün eksenleri olduklarını söylediği Batılılaşma, Milliyetçilik, Halkçılık eksenlerini ve "Halk Kültüründe İlerici Demokratik Unsurlar" olarak ele alınanları somut olarak gözden geçirerek ulusal kültür dosyamızı kapatmak istiyoruz.

SİYAMİ BORA'NIN YAZISI ÜZERİNE...

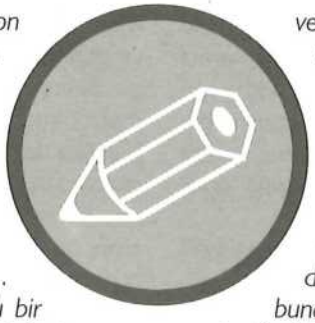

GÜNEY'in yurtdışında çıkan son sayısında, Grup KIZILIRMAK'ın solisti İlkay Akkaya'nın "Geceler yar yar..." başlıklı bir makalesi yayınlandı. Bu makalenin önünde, İlkay Akkaya'nın haklı bir şekilde dikkat çektiği sorunun tartışılması gerektiği ve okurların görüşlerinin beklendiği notu düşülmüştü...

Bu çağrıya uyan "Siyami Bora" imzalı bir okuyucu mektubu elimize geçti. Mektup sahibi Siyami Bora, yazısının bütünü ele alındığında, içerik olarak doğru pozisyonda durmaktadır. Fakat onun bu doğru pozisyonda duruşu, İlkay Akkaya'nın "Geceler yar yar..." başlıklı makalesinde değindiği temel soruna, yani düzenlenen gecelerin tekniği de dahil örgütlenmesine (ya da organizasyonuna) ilişkin dile getirdiklerini pek kavrar nitelikte değildir...

Devrimcilerin düzenlediği gecelerde yaşanmış ve yaşanmakta olan ilkelliklerin eleştiri silahıyla duvara dizilmelerinin gerekli olduğu bir ortamda, "devrimci kültürün özümsenmesi"yle, İlkay Akkaya'nın değindiği sorunlara çözümler bulunabileceğini savunmak, üzerinde yoğunlaşılması gereken bu sorunu, ancak hafife almakla mümkün olabilir. Çünkü İlkay Akkaya'nın eleştiriye tabi tuttuğu gecelerin hepsini de, kendilerini devrimci vb. olarak değerlendirenler düzenlemektedirler.

Buradaki sorun, belki çok geniş anlamda "devrimci kültür"le ilintili olabilir. Fakat devrimci kültürün egemen olmasına kadar –Siyami Bora'ye göre devrimci kültür egemen hale gelse, bu yanlışlar yapılmayacaktır!– bizim bekleyecek halimiz yoktur.

Sorun, tekniği ele geçirmek ve tekniğe hükmedebilmek sorunudur...

Her kim tekniği en iyi şekilde kullanıp, –içerik olarak ne verildiğinden bağımsız olarak!!!– izleyicilere izlenebilir ürünler sunarsa, onlar "iyi", güzel", "doğru" ... yapmışlardır. Öncelikle kavranması gerekli olan budur! Çünkü bir takım işler vardır ki, bunlar sınıflarüstüdürler ve bu bir takım işleri, kim alıp en iyi şekilde **kullanırsa**, amacına o oranda daha da yaklaşmış olur.

Yoksa Siyami Bora'nin aşağıdaki satırlarındaki gibi basit değildir bu sorun:

"Sorunun çözümü, öncelikle devrimci kültürün ne olduğu konusunda kafaların açık olması ve bu kültürün özümsenmesidir. Bu gerçekleştiği oranda da biçimdeki yanlışların düzeltilmesi o kadar basitleşecektir."

Biz sorunun bu kadar basit olmadığını düşünüyoruz ve bu alanda kavramak için gerek duyulan sürece de tahammülümüz yoktur.

Birçok devrimci, çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemekte ve bunların birçoğunda, savunduklarını söyledikleriyle çelişkide olan teknik ilkellikler sayesinde berbat ve yanlış ürünler sunabilmektedirler. Sorsanız, hepsi devrimcidir ve devrimci kültürü savunmaktadırlar. Fakat buna rağmen, bu etkinliklere gelen kitlelere, bu ilkellikleri reva görme konusunda hiçbir çekinceleri de yoktur. Sorun bu anlamda, bilgisizliğin yanı sıra, hiçbir şekilde kabul göremez olması gereken derin bir amatörlükle sürdürüldüğünden ve gün kurtarıldığında işler bittiğinden, sözde çözülmeye çalışılmaktadır.

Tekniği de içine alan organizasyon sorunu, bu alanda da işbölümü ve uzmanlaşmayı gerektiren bir sorundur. Hiç kimsenin devrimcilik adına, bir takım ilkellikleri, önderlik ettiklerini söyledikleri kitlelere "devrimci kültür" diye vermeye hakkı yoktur. Öncelikle bu anlayıştan kurtulmak gereklidir.

Bu anlayış oturduğu ölçüde, "devrimci kültür" değil, ama –Siyami Bora'nin de sözünü ettiği– "demokratizm ve tüm dünya işçi sınıfı hareketinin uluslararası kültürü"ne uygun etkinlikler sergileyebilir ve süreç içinde ona katkılarda bulunabiliriz...

Nasıl mı?

–Zamanında başlıyor musun?!!

–Tuttuğun salon uygun mu?!!

–Teknik donanım gereksinime yanıt oluyor mu?!!

–Program, hedeflediğine uygun mu?!!

–Sanatçılar sanatçı mı "sanatçı" mı?!!

–Diğer görev alanları...

Çok genel olarak özetlenen bu sorulara verilecek olumlu yanıtlar, savunulan **içerikle** birleştiğinde, "iyi", güzel", "doğru" bir etkinlik gerçekleştirilmesinin ilk adımı olacaktır.

Olumsuz pratikteki ilkellikler burada yapmaktadır!

Bütün içinde az sayıdaki olumlu örnek, bu genel durumu kurtarmaya yetmemektedir. Sorun, bunlardan ders çıkarmakla, işi gerektiği gibi yapmakla çözülebilir. Başka türlü değil.

Devrimci içerik, ona uygun şekilde verilir!

Bunun tersi olan her davranış, devrime zarar vermektedir...

GÜNEY

"Geceler yar yar..." üzerine bazı görüşler

SİYAMİ BORA

Güney dergisi sayı 14'de, İlkay Akkaya'nın Özgür Politika gazetesinde de yayınlanan yazısı yayınlandı. Geceler üzerine tartışmanın yolunu açmak amacıyla, okuyuculardan geceler hakkında tavır takınmaları talep edilmektedir. Bu talebe uygun olarak, geceler konusunda bazı görüşlerimi aktarmak ve tartışmaya katılmak istiyorum. Burada takınacağım tavrın –geceler bağlamında–, aynı zamanda **Yılmaz Güney Vakfı Destek Derneği** tarafından yapılan gecelerde, yapılan yanlışlara ve hatalara da yönelik olduğu bilinçte tutulmalıdır.

İlkay Akkaya'nın sözkonusu yazıda verdiği örneklere getirdiği eleştirilere katıldığım gibi, *"Kendisine devrimciyim diyen bir sanatçı, bir başka sanatçının zamanına tecavüz etmemeli", "devrimciler tekniğe hakim olabilmeli"* ve gecelerin sadeleştirilmesi gerektiği görüşlerine de katılıyorum.

"Devrimcilerin düzenlediği kültürel etkinlikler nasıl olmalı? İçeriği, biçimi, hedefleri neler olmalı?" sorularını doğru yanıtlamak, varolan yanlış ve hataları aşmak için öncelikle bu yanlışların kaynaklandığı yeri bulmak gerekiyor. Kuşkusuz, geceler konusunda, tekniğe hakim olmak, organizesini iyi yapmak, seyirciye verimli bir program sunmak için, geceyi sadeleştirmek, zaman açısından kısa tutmak vb. vb. önlemler gereklidir. Yeni biçimler bulmak gereklidir. Tüm bunlara katılıyorum. Görüşümce tüm bunların yapılamamasının en temel kaynağı, geceleri düzenleyenlerin soruna yaklaşımıdır.

İlkay Akkaya'nın aktardığı örneklerin tümü, bizzat devrimci olma iddiasında olan ve gönüllerinde devrimci olanların aslında, devrimci kültüre gerçekten sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

Sorunun çözümü, öncelikle devrimci kültürün ne olduğu konusunda kafaların açık olması ve bu kültürün özümsenmesidir. Bu gerçekleştiği oranda da biçimdeki yanlışların düzeltilmesi o kadar basitleşecektir. İ. Akkaya'nın da dediği gibi, *"Sorun yalnızca etkinlikleri düzenleyenlerde değil, gecelere katılan sanatçılarla birlikte, hatta izleyicilerle birlikte* ***tüm kültürün aslında.****" (abç)*

O zaman bu kültür sorgulanmak zorundadır. Düzenlenen gecelerin sorumluluğu öncelikle geceyi düzenleyenlerdedir. Toplumun en ileri kesimi olma iddiasında olan ve kitlelere önderlik etmeye soyunanların düzenledikleri gecelerdir sözkonusu olan. Bunların sorumluluklarıyla, geceye katılan kitlenin sorumlulukları bir ve aynı değildir. Bu yüzden de, kültürün eleştirilmesi bağlamında sözkonusu edilmesi gerekenin aynı zamanda seyirciler de olmasına rağmen, öncelikle sorgulanması gereken, bizzat devrimcilerin devrimcilik, ilericilik adına savundukları kültürün hangi kültür olduğu ve bu kültürün gerçekten devrimci kültür olup olmadığıdır.

"Özün kazanç hesaplarına feda edildiği bir anlayışla" (İlkay Akkaya), yapılan gecelerde, kitlelere devrimci kültürü aktarmanın mümkün olamayacağı bilince çıkarılmalıdır. Peki ama, özü kazanca feda etmenin temelinde hangi anlayış yatıyor? Devrimci anlayış olmadığı açıktır. Toptancılık yapıp herkesi aynı kefeye koymaktan yana değilim. Ama hakim olan anlayış, kitle kuyrukçuluğu ve esnaflıktır.

Devrimcilerin yaptıkları gecelerde hedefin, kitleye devrimci düşüncelerin en iyi biçimde aktarımı ve kitlenin devrimci mücadeleye bir adım daha yaklaştırılması olması gerekirken; kim, gecesine daha fazla kitle katabileceği, ve "biz bu kadar güçlüyüz"ün propagandasını yaparak "varlığını" ispata çalışmaktadırlar.

İçerik değil de geceye katılan kitlenin sayısı çıkış noktası alındığından, amaç, geceye daha fazla kitle katıp, kendilerinin daha güçlü olduklarını ispat etmek olunduğundan dolayıdır ki, *"çuvalı aç, ne bulursan doldur"* tavrı hakim hale gelmiştir. Bu, aynı zamanda programın yoğunluğunu da beraberinde getirmektedir. Herkese hitap eden birilerinin programda yer alması, daha fazla kitlenin katılması içindir. Bu yaklaşımın somut sonuçlarından biri şudur: Hangi sanatçı gelirse daha fazla kitle katılır? sorusu sorulur ve bulunulan bölgedeki kitlenin nabzına göre sanatçı seçilir (burada tartışılan, devrimci mücadeleye katkı için para kazanma amacıyla yapılan etkinlikler değildir). Kitle alevi mezhebinden ise, geceye Alevilere hitap eden bir sanatçı getirilir. Yok, Kürt ulusal bilinci kitlede ağırlık basıyorsa, o zaman da tanınmış bir ya da birkaç Kürt sanatçı getirilir geceye. Geceye katılabilecekler büyük çoğunluğuyla gençlerse, o zaman da getirilir Ahmet Kaya ve "devrimci" sanatçı diye yapılır propagandası...

Çoğunlukla, yapılan gecelerde burada saydığım çeşitlemeler içiçe geçmektedir. Yani, daha fazla kitlenin gelmesi pahasına, hepsine hitap edebilecek bir program yapılır ve değişik kitleye hitap eden

sanatçılar programa alınır. Getirilen sanatçıların kitlelere vereceği bilincin devrimci olup olmadığı sorulmaz. Önemli olan kitlenin katılımıdır. Bu anlayış kendisini diğer noktalarda da ortaya koyar. Yapılan, devrimcilik adına kitle kuyrukçuluğu, devrimci kültür propagandası adına, burjuva-feodal, milliyetçi, kültürün propagandasıdır.

Tüm bunlar da "halkımızın kültürüne sahip çıkma" anlayışının propagandasıyla taçlanmaktadır.

Böylece geldik tartışmamızın püf noktasına: Devrimcilerin, halkımızın kültürüne, olduğu gibi sahip çıkması ve bu kültürü devrimci kültür diye propaganda etmesi doğru mudur? Ya da halkımızın kültürü bir bütün olarak devrimci bir kültür müdür? Tek kelimeyle, hayır!

Halk kültürü, ulusal kültür gibi, içinde demokratik ve sosyalist kültürün unsurlarını barındırdığı gibi, gerici, feodal ve burjuva kültürü de içinde barındırır. Kapitalist toplumda hakim olan kültür burjuva kültürü olduğuna göre, halk kültüründe hakim olan da budur. Ülkemizde feodal kültürün de önemli ölçüde etkin olduğu gözönüne alınırsa, o zaman halkımızın kültürünün ayrımsız, devrimci bir kültür olmadığı ortaya çıkar. Bugünkü koşullarda halk kültüründe de egemen olan, devrimci kültür değil, burjuva ve feodal kültürdür.

Buna şu da eklenmelidir: Ülkemizde devrimciler içinde de, ne yazık ki hala devrimci kültür egemen değildir. Cep telefonuyla konuşabilmek için sahnedeki çalışmayı engelleyen, eşitlik adına üzüm yemeye *"dokunma!"* komutuyla müdahale eden ve sanatçıların yanına tanıdık dostları bile bırakmayan bir anlayışın, devrimci kültürle bağdaşır yanı yoktur. Bu anlayışın burjuva kültürle bile ilişkisi yoktur.

Bu anlayış temelinde yapılan gecelerde, programda devrimci kültürün hakim olmasını bekleyemeyiz.

Bu yüzdendir örneğin, "devrim şehitlerini anma" gecesi yapılır ve bu gecede, sözkonusu edilen devrim şehitlerinin devrimci düşünceler kitlelere kavratılacağına; geceye devrimci sanatçılar getirilerek, bu devrimci düşünceler sanatsal alanda da desteklenerek kitlenin bilinci yükseltileceğine; "devrim şehitlerini anmak" için yapılan geceye, "devlet sanatçısı" ödülü alan Arif Sağ getirilerek; *"Eyvallah şahım eyvallah / Hak la ilahe ille lah"*, ya da *"Ben murad almadım da bunu bilesin / Sunam sunam kulun olam"* türküleriyle devrim şehitleri "anılmaktadır". Ya da, bizzat devrimci türküler söyleme iddiasında olan türkücü, devrimcilerin gecesine gelir (kendisi de devrimci diye geçinir), geçer sahneye ve söyleceği türküyü "direniş ve mücadele türküsü" olarak tanıttıktan sonra başlar türkü söylemeye. Söylediği türkü ise şudur: *"şu yarada kan olsaydım olsaydım / dökülüp ziyan olsaydım olsaydım / şu dünyada yerim yokmuş yokmuş / keşke bir yalan olsaydım olsaydım"*.

Tüm bunlar, devrimci kültür adına propaganda edilmekte ve savunulmaktadır. Bunun sorumluluğu hem devrimci sanatçı olma iddiasında olanlarda ve hem de devrimci kültür adına, bunların propagandasına izin veren devrimcilerdedir. Gecelerin doğru bir içerikle yapılmasının ve gecelerde yapılan yanlışların ortadan kaldırılmasının önkoşulu, devrimci kültürün ne olduğunun kavranmasıdır. Biçimi düzeltilse dahi, içeriği değişmediği sürece, kitlelere devrimci kültür gerçek anlamda taşınamaz.

İçerikte devrimci kültürün savunulması ve geliştirilmesinin –tartışmamız bağlamında–, önkoşulu, devrimcilerin genel "halk kültürü" savunusundan kurtulmalarıdır. Bunun için de, "halk kültürü"nün "saf" sınıflarüstü bir şey olmadığı, bu kültürde de egemen olanın, anda egemen olan sınıfın kültürü olduğu bilince çıkarılmalıdır. Devrimcilerin "halk kültürü"nden alıp savunacakları yan, bu kültürde varolan ilerici, devrimci yanlardır. İlerici, devrimci yanlar ise, halkın çoğunluğu tarafından bugün sahiplenilen değildir.

İlerici, devrimci olan unsurlar, eşitliği, kardeşliği savunan, sömürüye, baskıya karşı çıkan ve genel düzlemde varolanın ileriye, daha iyiye gitmesinde, kitlenin bilincini yükseltmede rol oynayan yanlardır. Bunun da ötesinde, devrimcilerin asıl savunması gereken kültür, Lenin'in deyimiyle: *"demokratizm ve tüm dünya işçi sınıfı hareketinin uluslararası kültürüdür." (Leninizm Dizisi, Defter 6, sayfa 93, İnter Yayınları)*

Ülkemizde, "halk kültürü" savunuculuğunun, "ulusal kültür" savunuculuğunun bir başka versiyonu olduğu gerçeği de gözönüne alındığında, Lenin'in dile getirdiği şiarın bilince çıkarılması, daha da önem kazanmaktadır.

Egemen burjuva kültüre, emperyalist kültüre karşı mücadele adına savunulan kültür, proletaryanın kültürü değil, "halk kültürü"dür. Bu da somut olarak Avrupa'da yaşayan insanların –İ. Akkaya'nın eleştirisi de esas olarak Avrupa'da yapılan gecelere yöneliktir–, kendi kimliklerini yitirmemek, "emperyalist yoz kültüre" karşı kendi halkının kültürünü savunmaları sonucuna götürmektedir. Oysa, sözkonusu edilen "halk kültürü" emperyalist yoz kültür denen kültürden ileri değil, geridir. Durum böyle olduğuna göre, devrimcilerin emperyalist kültüre, burjuva kültüre karşı mücadelesinde savunması gereken kültür, "halk kültürü" değil, proleter yani, sosyalist kültürdür. Lenin'in sözlerini hatırlatırsak eğer, devrimcilerin savunması gereken kültür: *"demokratizm ve tüm dünya işçi sınıfı hareketinin uluslararası kültürüdür."*

Bunları söylerken şunun da bilincindeyim ki, ülkemizde kültür ve sanat alanında doğrunun hakim kılınması için daha çoook uğraş ve mücadele gerekiyor.

Devrimci örgütlerin, devrimin sorunları, dev-

rimcileri ilgilendiren sorunlar üzerine bile karşılıklı ve kamuoyuna açık bir biçimde tartışma yürütemedikleri; kendilerine gelen eleştirileri, kendilerine yapılan bir saldırı olarak kabul edip, eleştiri getirenlere karşı şiddete kadar varan saldırılarda bulunmaları ve benzeri gerçekler gözönüne alındığında; devrimci kültürün en azında devrimciler arasında hakim kılınması için mücadelenin hiç de kolay olmadığı görülecektir. Zor da olsa bu konuda da mücadele vermek, önemli görevlerden biridir.

İlkay Akkaya'nın yanlış olduğunu düşündüğü konularda, yanlışları göstermeye çalışma ve devrimci saflarda karşılıklı ve açık biçimde tartışma yanlısı tavrının, sadece devrimci olma iddiasında olan sanatçılara değil, aynı zamanda devrimci örgütlere de örnek olması gereken bir tavır olduğu görüşündeyim. Karşılıklı, açık ve dürüst tartışmalar varolan yanlışların düzeltilmesine ve doğruların hakim olmasına hizmet eder.

25 Mayıs 1997

tutkunun çiçeği vurgun yemiş, hani nerde ballı incirler
bülbüller dağları mekan tutmuş kan ağlıyor olmalı güller

Çocukların Barış Düşleri

çocukluğum, bıçkın amansız havalı
düşleri dağ bayır ova dalgalı
aynalar hep kaçak hep kavgalı

yatağı aydede, yorganı gelincik tarlaları
sevdası uçurtma olmuş, şafak da pırpırları

denizi terkisinde masallar binek atı
doludizgin her gece Kaf Dağı'na uçardı

2.
günler mi, çabucak gelip geçti
ellerim ayaklarım mı birden devleşti
neden toplarım topaçlarım cüceleşti

3.
Pekos Bill'dim, gökkuşağı kemendimle
dağlardan çiçekler devşirirdim Jane'ye
Teksas'tım, Konyakcı, Rudi, Doktor
Tommiks'ten utanırdım Suzi'yi öpmeye

o lacivert günler, şimdi düşlerde kaldı
duygular mı tutsak, sevdam neden ağır yaralı

4.
Bir komşu kızı, hani kiraz dudağı çağla gözleri vardı
bitirim ıslığıyla incir hırsızlığında herekeye yatardı
yemeğe kıyamadığım incirlerimi, tutar ona atardım

önce bilyelerim düşlerim cüceleşti, devleşti benliğim sonra da
yolum uğramaz oldu artık uğruna uykusuz kaldığım masallara

tutkunun çiçeği vurgun yemiş, hani nerde delikanlı ballı incirler
bülbüller dağları mekan tutmuş, yas tutuyor olmalı güller

EROL YILDIRIM
Düsseldorf, 21 Mart'96

Edebiyat, ulusallık ve Kürtler...

BARAN FUNDERMAN

Edebiyat kendini ifade etme sanatıdır. Bir milletin mitolojisinden tutun da mutfağına, mutfağından fikrine kadar her şeyi kapsar, bütünü yansıtır. Dille edebiyat arasındaki diyalektik ortaklık, etle tırnak gibidir; biri diğerine aittir. *"Ya da, daha genel bir deyişle, edebi olay ancak dil aracılığıyla yapılmış artistik bir temsilin bulunduğu yerde vardır." (Plehanov, "Edebiyat Bilimin Problemleri", Sosyal Yayınlar)* Buraya kadar herkes hemfikir. Peki sorun ne?

Sorun şu:

Henüz tüm alanlarda ulusal öğeleri içeren, "ileri" ya da "geri" unsurların hazzına varamamış Kürt insanı, her şeyini didik didik edip tartışmaya açmış. Böylece kaşıya kaşıya yer yer de kanatmaya kadar götürmüştür. Kürtler karanlıkta, aydınlıkta, nerede ne bulduysa anlam vermeye çalışan bir çocuğa benziyor bu haliyle. Durum bu olunca, edebiyat husunda ortaya atılan soru, "bir şey kendi dilinde kaleme alınmamışsa o ulusun malı olur mu?" şeklinde. Olur diyenler var, olmaz diyenler var.

Konu kaypak. Kaypak olduğu içinde subjektivizme düşmemek an meselesi. Geçenlerde sohbet ettiğimiz, gerek mitoloji ve gerekse de edebiyat konusunda kitapları olan bir Kürt akademisyen ise, *"kendi dilinde yazılmayan eser, hangi niyetle yazılırsa yazılsın, kendine ait değildir"* diye laf açtı. Konusu da önemli değil diyor ve ekliyor, *"çünkü ben öyle düşünüyorum"*. Yorum yok?

Yaşar Kemal, *"edebiyat hangi dilde yazılırsa o dilindir"* diyor. "Büyük adam!". Yorum yok!

Yalçın Küçük, Nisan ayının sonlarına doğru "aydın" üzerine MED-TV'de yaptığı naklen yayında *"Ahmet Arif'in neresi Kürt şimdi"* diyor. *"Herşeyi en iyi bilen, herşeyi yazmış ve kimseye konu bırakmamış bir adam!". "Kürdü Kürt'ten iyi bilen"* biridir kendisi. *"Tehlikeli"* olduğu için, söyledikleri konusunda yorum yok?

Aydını verdiğimiz vermediğimiz, bu kadar bilenin olduğu yerde sesli düşünmek bizim de hakkımız olmalı herhalde! Öyle ya, ne de olsa ikna edilmek istenen bizler değil miyiz?

Şimdi düşünelim: Avusturyalılar Almanca yazıp, Almanca öğreniyorlar. Ana-resmi dilleri Almancadır. Bu durumda, Avusturya edebiyatı Alman edebiyatı mıdır yoksa tersi midir? Cezayir'de sömürgeciler, diğer Afrika ülkelerinde de görüldüğü gibi, dillerini resmileştirmişlerdir. Cezayirli yazarların Fransızca yazdıkları eserler Fransızlara mı aittir? Belçikalıların yarısı Flemenk, diğer yarısıysa Fransızca konuşur ve yazar. Fransızca yazılan edebi eserler kime aittir? Uzatılabilir. Uzatmayacağız. Gerisini okur getirsin...

Yukarının ortasına tekrar dönmekte yarar var. Ahmet Arif ya da Yaşar Kemal'in Hugo gibi dünyaca anlaşılması, bir edebiyatçının sınırlarını aşarak evrensel dili yakalamış olmasını gösterir. Eser evrenselleşir ama kendi yurduyla anılır. Bilmem Tolstoy, Zola, Neruda, Brecht, Sartre, Steinbeck gibilerinden örnek vermeye gerek var mı acaba? Evrensel olan eserlerin yine de yurtları vardır, yazarları gibi. İkisi birlikte anılır. "Edebiyat edebiyat için" değil, edebiyat bir halkın bütün kültürel değerleri içindir. Her halkın kendine has kültürel değerleri vardır. Edebiyatın kaygısı, tam da burada, bunu yansıtabilmektir.

Yine sesli düşünelim: Bir eserin Kürt tarafından yazılması, o eseri Kürtlere mal etmemeli. Önemli olan, eserin içeriği ve hangi niyetle kaleme alınmasıdır. Ahmet Arif'in "33 Kurşun"una bakıldığında, vurulan 33 köylü Kürt'tür. Mengene Dağı Kürdistan'da ve Kürt coğrafyasındadır. Yanlızca katil sömürgeci bir albaydır. Katilin Türk kimliğiyse bir trajediyi, gerçeği haykırmaktadır. Olay, insani boyutuyla evrensel nitelikte ama tepeden tırnağa Kürttür! Arif'in kökenine değinmeye gerek yok. Bu durumda, eserin kime ait olduğunu uzun uzadıya tartışmaya yarar var mıdır acaba?

Sesli düşünmeye devam edilim: Yaşar Kemal Kürttür. Yazdığı eserlerin birçok yerinde de Kürt ve Kürdistan coğrafyası yeralmaktadır. Yaşar Kemal Kürtlerden Kürt olarak söz ederken, standartlara göre dürüsttür. Hikayelerinin bazıları Kürt kökenli olsa bile ("Ağrı Dağı Efsanesi" gibi), onun edebiyatına Kürt denebilir mi?

Duvara eğridir demek için duvarcı olmak şart değil. Tartışmalarda bir eğrilik var. Bunu kabul etmek lazım. Ancak, ayak oyunları yerine şöyle bir yaklaşım doğru olsa gerek: Bir Kürt hikayesi Türkçe yazılırsa fazla anlaşılamayabilir. O dilde kendisini ifade edemeyebilir. Çünkü kavramların, sözcüklerin karşılığını bulmakta güçlük çekilir. Vurgusuz, anlamsız olabilir. Yozlaşır, kendisi olmaktan çıkar ve ancak biraz da negatif anlamda katkı yapıldığı zaman başka kültürlere mal edilebilir. Bu tehlikelidir. Çünkü kültür tahribatına yolaçar. Kültür sömürüsüne ve giderek kültür emperyalizmine hizmet eder.

Bir eser kaleme alınırken niyet ve içerik çok önemli olsa gerek. Yoksa biz kalkıp birçok Türk, Alman, Fransız hikaye ve benzeri şeyleri alarak, biraz da katkı yapıp Kürtçe yazarak Kürt edebiyatı mı yapmış oluruz? Böyle olamıyacağına göre, dürüst olmak da-

Göçebe

ÖZKAN ASLAN

nice yaylada çadır açtım
nice dağları mekan seçtim
ardımsıra fırtınalar estirip
nice kentleri pusatsız geçtim
tufani rüzgarlarla boğuşup
solduğum tüm iklimlere
göçmen kuşların hüznünü taşıdım

garip bir göçebeyim
toprak ana bile kabul etmez beni
dağlar duymazdan gelir sesimi
hiçbir şehir almaz koynuna
en mütevazi yollar yüz çevirir bana

gittiğim her yerde
künyem soruluyor önce
suçum meğer yurtsuz olmakmış
yerkürenin karış karış
bölüşüldüğü bu dünyada
toprağın tel tel
örüldüğü bir zamanda
kuşun kurda yem edildiği
şu devranda
kimliksiz ve yurtsuz bir göçebeyim
derbeder divane

yanlış bir zamanda
ve aykırı bir mekanda
yörükçe düşler kurarak
gezinip duruyorum diyar diyar
hudutsuz hayaller çiziyorum
göçer konar ömrümde
sınırlar çitler muhatabım değil
gözüm tok gönlüm gani

ölsem belki
bir avuç toprağı
esirgeyecekler benden
bir mezar taşını çok görecekler
ve ardımsıra kesin
vaktinden bin yıl önce doğdu
diyecekler

ha iyi değil midir? Hangi dilde, kime ait yerine, çalınanların hesabını sormak daha yerinde olur. Ama akılcıl bir biçimde!

Bu yazının özüne bakıp bir olumsuzluğa daha düşülmemeli; biz diyoruz ki, en güzel eser kendi dilinde yazılı olanıdır. Dünyadaki dev eserlerin tümü kendisini önce kendi dilinde kabul ettirmiş ve öyle evrenselleştirmişlerdir. Ulusaldan evrensele akmışlardır. Edebiyatın enternasyonalizmi ancak böyle oluşabilir.

Yine birçok kimsenin ukelalık yapıp günümüzde *"görmeye değer bulmadığı"* Plehanov'a başvurmak gerekirse, *"... Ulus, tarih içinde oluşmuş istikrarlı bir dil, toprak, ekonomik yaşayış ve ifadesini kültür ortaklığında bulan, bir psişik formasyon birliğidir. Ulus, bir etnik kategori olmayıp, belirli bir devre, kapitalizmin yükseliş devrine ait tarihsel bir kategoridir."* şeklinde ulusun tanımını hatırlattıktan sonra, üçüncü paragrafta ise, *"... Demek oluyor ki, edebiyat ulusun kurtuluşuna yardımcı olan araçlardan biridir. Edebiyat ulusal dili tespit eder, onu birleştirir ve kültür birliğini ifadelendirir."* diyor.

Edebiyat, ulus, kurtuluş kavramları yerli yerine oturtulup, soyut tartışmalar yerine somut alternatifler üretmekte yarar var. Gereksiz tartışmaların ortadan kalkması için daha çok Kürtçe yazılması gerekli ise, öyle yapılmalıdır. Türkçe ya da başka dilde yazıp ardından kendini yiyip bitirmenin anlamı yoktur. Bunu yaparken dar ulusalcılık tuzağına düşmemek dileğiyle!

Şervan

HASAN BİLDİRİCİ

'93 yılının esintili bir bahar akşamı Gülhane Parkı civarında gezinirken, Kürt bir aileyle tanıştım. Üç yaşlarında gösteren sevimli çocuklarını gezdiren karı kocayla yanımdaki bayan arkadaş iyice tanışıyor olacaklar ki, merhabalaşıp koyu bir sohbete daldılar. Bayan arkadaşım, çocuğu birkaç kez kucağına alıp alıp öptü. Çocukla arasında özel bir yakınlık varmış gibi, ona bebekliğinden sözetti; bu civarlarda az gezdirmediğini ve Sultanahmet Parkı'ndaki oturma banklarında altını az açmadığını anlatmaya çalıştı. Bu ara, kadınla kocasının ani sararmışlıkları gözümden kaçmadı. Arkadaşın kucağından yere atlayan çocuğu bacakları arasına sıkıştırmış olarak konuşan kadının telaşlı haline bir anlam veremedim. Bayan arkadaşla aile arasında sohbet uzayınca biraz uzaklaşıp, çocuğu yanıma çağırdım. Çağrımı garipsemedi ufaklık ve annesinin bacakları arasından pırttığı gibi yanıma koştu geldi. İsmini sordum. Söyledi: Şervan. Altın sarısı saçları ve yeşile çalan gözleriyle Şervan pırıl pırıldı. Çok yeni olmasa da, anne tarafından özenmişliğin duru kokusu geliyordu giysilerinden. Ne zaman yurdundan kopmuş bir çocuk görsem duygusallaşırım ve ne kadar iyi bir yaşam sürdürmekte olursa olsun, çocukları hiçbir zaman gurbete yakıştıramam. Belki vatanın elimizden alınmış olmasındandır; belki hakkı olandan yüz yıl uzaklarda yaşayan sayısız çocuk içindeki parmakla sayılacak kadar az olan ayrıcalıkları göremeyecek kadar doludur yüreğimiz. Anne ve babasının elini tutmuş olarak kaldırımda mutluca gezinen Şervan'ı İstanbul'a pek yakıştıramadım o anda.

Şervan'ı, yeşerdiği topraktan sökülüp atılmış, boynu bükük bir kır çiçeğine benzettim daha çok. Anne ve babasını zorunluluklar atmıştı buralara kuşkusuz ve sorduğum sorulara Kürtçe karşılık vermeye çalışan Şervan'ı, tam öğrenemeyeceği ana dili ve bozuk Türkçesiyle bu şehir itip kakacaktı. Az aşağıdaki büfeden aldığım kocaman dondurma külahını üstüne başına damlatarak yalayan çocuğu annesi yanına getirdikten birkaç dakika sonra uzaklaştık oradan. Aileyle ilgili sorduğum soruları başlangıçta yanıtsız bırakan arkadaş, ne zaman sonra şu şaşırtıcı sözü söyledi:

"Şervan bu ailenin çocuğu değil!"

"Yakınları olan başka bir ailenin mi?" diye sordum.

"Karışık konu", dedi bayan arkadaş. "Parka oturduğumuzda anlatırım."

Gülhane'nin Boğaz'a bakan çaybahçelerinden birine oturup bir demlik çay söyledik. Bayan arkadaş, Şervan'ın hikayesini anlatmaya başladı:

Şervan benim hayatıma sıkıntılı bir zamanda ve inanılmaz rastlantılarla girdi. Üniversiteden tanıdığım, birbirinin sevgilisi iki samimi arkadaşım vardı. Bunlar bizim yurtsever gençlik içinde biraz ele avuca sığmayan tiplerdi. İlk yıl, üniversiteye başlamış olmanın heyecanıyla geçip gitti. Bir simitle idare etmenin, günü bir tas çorbayla geçiştirmenin ve kafayı sokacak bir yer bulamamanın henüz az çok anlamlı sayıldığı günlerdi o günler. En azından biz arayış halindeki gençler için bu böyleydi. Zamanla İstanbul'da hayatı tanıdık biraz. Asgari bir adaleti olmayan acımasız çarkın nasıl döndüğünü gördük. Seni yok sayan bir düzen, çekilmez halk yaşamının ana damarlarına yönelmişken, böyle bir düzene ait üniversitelerde okumanın fazla bir anlam ifade etmediğini anladık. Fakat hayat sürüyordu ve bizler yine arayış halinde gençlerdik. Bu ara bizim iki sevgili, Mehmet'le Nahide, nikahsız bir beraberlik denediler. Karşı çıkığımız halde bir de çocukları oldu. Adını Şervan koyduk.

Her alandaki yurtsever gençliğin ülkedeki mücadeleye ilgisini artırarak yönelttiği bir sırada, Mehmet'le Nahide'nin beraberlikleri kısa zamanda anlamsızlaştı. Anlamsızlık, yaşanmakta olan hayatın kendisindeydi aslında. Altından kalkılmaz maddi olanaksızlıklara eklenen üçlü karmaşa: Nikahsız birliktelik ve bunun sonucu dünyaya gelen kayıtsız bir çocuk... Buna, ulusal kıstırılmışlıktan kaynaklanan isyan ve bunalımlarda eklenince Nahide ile Mehmet gerillaya katılma kararı aldılar. Kararlarına saygı duydum; fakat ortada üç aylık bir bebek vardı ve bebeği götürüp bırakacak tek akraba evi yoktu İstanbul'da. Ayrılık saati gelip çattığında, Mardinli yurtsever bir ailenin evine çağırdılar beni. Burada Mehmet'in iki gün önce gitmiş olduğunu öğrendim. Eşinden ayrılmış olmanın sarsıntısını henüz yeni yeni yaşamaya başlayan Nahide, ailenin yatak odasında, bebeğine sımsıkı sarılmış, beni bekliyordu:

"Birileri gelip alana kadar bebeğim sana emanet", dedi. "Bir gün özgür bir vatanda karşılaşırsak, bunun hakkını öderim inan!"

"Bak Nahide," dedim. "Bu işler göründüğü kadar romantik değil. Savaş alanlarına gidiyorsun. Kırılmış bir iç ve yarısını geride bırakmış olduğun bir yürekle gittiğin yerlerde acı çekeceksin biliyorum. Çocuğunu bir-iki yaşa kadar büyüttükten ve sağlık-

lı bir yuvaya teslim ettikten sonra gidecek olman fazla geç sayılmaz."

"Beni kararımdan caydımaya çalışma" dedi Nahide. "Evli ve çocuk sahibi olmak, ülkeye karşı olan görevleri yerine getirmeye engel değil."

"Fakat senin göğüslerin daha süt dolu ve bu bebeğin sana ihtiyacı var."

"Halkımın daha çok ihtiyacı var", dedi Nahide ve aile fertlerinden biri gelip alana kadar çocukla benim ilgilenmemi istedi. Aceleyle kararlaştırılmış bir birlikteliğin ardından, yine hesapsız bir şekilde dünyaya getirilmiş üç aylık bir bebeğin birkaç gün için de olsa sorumluluğunu üstlenmek niyetinde değildim doğrusu. Çulsuz çaputsuz göçüp gelen ailelerin kendi çocuklarını yaşatmakta dahi güçlük çektikleri İstanbul'da birkaç aylık süt bebeğiyle ne yapacaktım ben? Nahide'ye, çocuğunu, gözünün arkada kalmayacağı emin bir yere yerleştirdikten sonra gitmesini tekrar söyledim. Fakat kabul etmedi; birlikte yola çıkacağı grup çoktan hazırdı ve kararsız geçireceği fazladan günlerin hırs ve inançla vermiş olduğu kararı sulandıracağını belirtti. Bu ara Şervan bir çığlık tutturmuş ki, susturmak mümkün değil. Babasının yokluğu ardından annesinin de gideceğini sezmiş gibi, başka hiçbir kucak kabul etmiyor, güçlükle dik tutmaya çalıştığı boynunu annesinin dalgalı saçlarına gömüyordu.

Nedeni ne olursa olsun, böylesi ayrılıklar ölümden beterdir yaşayan için. Gözyaşlarıyla çekip giden annesi ardından Şervan uzun bir süre daha ağladı ve güçsüz düşüp uyuğunda hâlâ iç çekiyordu. Beş çocuklu yurtsever ailede geçirdi Şervan o geceyi. Kıstırılmış gecekondu hayatı sürdürmekte olan aile, çocukla birkaç gün dahi geçirmeye niyetli görünmüyordu. Evin kadınına göre böylesi sorumluluklar ağırdı ve yanlış anlaşılmamak için şöyle bir mantık öne sürdü:

"Kendi çocuklarımdan biri hastalansa, aç kalsa, hatta herhangi bir nedenle ölse üzülür, ancak bunun hesabını kendime veririm. Fakat canlı bir emanet bu. Henüz kundağını yırtmamış bir bebek..."

"Sorun masraf değil", dedi kadın. "Nahide ailesinden kopuk biridir. Bana göre, ne evlilikten haberi var ailenin, ne çocuğun varlığından."

"Fakat aile fertlerinden birinin gelip bebeği alacağını söyledi Nahide!"

"Bu onun görüşü", dedi kadın ve bu konuda başka da birşey söylemedi. Sonunda haklı çıkan kadın oldu. Nahide'nin, bebeği almaya gelecek dediği yakını hiçbir zaman gelmedi. Güçlükle telefonlarını elde ettiğim Nahide ve Mehmet'in yakınları, evlilikten haberlerinin olmadığını söylediler. En sıkıcı olanı da, ortada nikah olmadığı halde meydana gelmiş olan bebeğin kendileriyle aynı kanı taşımakta olduğunu onlara anlatmaktı. Öyleyse neredeydi Mehmet? Bebek ortada kalmıştıysa eğer, sıkıntıda olan kendileri neden aramıyordu telefonla? Nahide evlenirken kendilerine danışmış mıydı ki, ortada bırakılan çocuk peşinde koşulsun? Böyle sorular geldikçe Nahide ve Mehmet'e müthiş öfke duyuyor, İstanbul gibi bir yerde, resmi nikahı olmayan bir birlikteliğin saklı meyvesi süt bebeğinin sorumluluğunu üstüme almış olmaktan dolayı kendimi affedemiyordum. Bu ara, Mehmet'le Nahide'nin vemiş oldukları cesur karara saygı duymuyor değildim. Onlar, inançlarının gereği varılması gereken yerlere ayrı ayrı kollardan çekip gitmişlerdi ve büyük ihtimalle bir daha geri dönmeyeceklerdi.

Nahide'nin bebeği bırakıp gittiği ev daha fazla sorumluluk yüklenmek istemeyince Şervan'a yeni bir yer aramaya koyuldum. Tanıdığım ailelerin mazeretleri hep aynıydı: "Memlekette olsa seve seve; fakat İstanbul, başkasına ait bir çocuğun sorumluluğunu üstlendirtmeyecek kadar acımasız bir şehirdi! Bir ay kadar Şervan'ı çanta gibi yanımda taşıdım. Gündüzleri parkta, çay bahçelerinde ve kafeteryalarda veriyordum mamasını. Sultanahmet Parkı'nın oturma sıraları çocuğun altını değiştirdiğim doğal yataklardı. Bir de polis korkusu edindim bu ara. Uçan kuştan pirelenmeye aday polislerin kayıtsız çocuğa ilişkin soracağı sorulara ne tür yanıtlar verecektim? Herhangi bir nedenle gözaltına alındığımda gazetelerde çıkacak olan haberi tahmin edebiliyordum: Örgütün, ortada kalan gerilla çocuklarına bakan birimi ele geçirildi! Birim sorumlusu kız militan, üstte, çocuğa mama verirken görülüyor!

Sigara ve birçok giderimden kesip Şervan'ın ihtiyaçlarına ayırıyordum. Şervan'ın gideri, yetişkin bir insanınki kadar çoktu ve tanıdık arkadaşların sunduğu basit katkılarla Şervan'a asgari bir düzen sağlamak mümkün değildi. Geçici olarak götürüp bıraktığım aileler ya bir gün bakıyorlardı bebeğe, ya iki gün. Zaten Şervan da beni annesi olarak bellemiş, tutkuyla bağlanmıştı. Bir yere bıraktığımda Şervan çığlığı basıyor, bu ara için için eriyordum. Beni gördüğündeyse çocuk çıldırıyordu nerdeyse. Kucağıma atlar, minik elleriyle saçıma asılır, dişsiz ağzını yanağıma gömerdi. Gerçekten kendimi onun annesi yerinde görmeye başlamıştım artık ve onu görmediğim günler içimde yeri doldurulmaz büyük bir boşluk doğuyordu.

Sağda solda geçen birkaç sıkıntılı ayın ardından Şervan'a akılcı bir yer bulabildik nihayet. Muşlu bir ailenin dört kişilik çocuk topluluğu içine kattığımızda Şervan sekiz aylık olmuştu ve diş çıkarmanın huzursuzluğu basmıştı çocuğu. Muşlu ailenin çocuğu kabullenmedeki mantığı sadeydi: Ev içinde ha dört çocuk olmuş, ha beş... Bunun ötesinde, anne ve babası gerilla olan bir çocuğa bakmak kaçınılmaz bir yurtseverlik göreviydi aileye göre! Çocuğun ihtiyaçlarına gelince sıra, bir çay bardağına ekmek doğrayıp yedirmenin, ara sıra pirinçunu almanın, sebze püresi yapmanın ve çocuk

bezi ayarlamanın kaldırılmayacak bir maliyeti yoktu! Buna rağmen çocuğun ihtiyaçlarını biz bir grup arkadaş elimizden geldiğince karşılamaya çalışacağımızı söyledim. Bu rastlantı yükümü hayli hafifletti; Şervan kısa zamanda ailenin çocuklarına karıştı ve ayda bir veya iki kez yaptığım ziyaretlerde çocuğu hayli mutlu görüyordum.

Bir gün, Muşlu ailenin telefonla yana döne beni aramakta olduğunu öğrendim. Çocuk ağır bir bronşite yakalanmış ve ateşi kırk derecelerde seyrediyormuş. Kadın telefonda ağlayarak konuşuyordu:

"Allah göstermesin, başına herhangi bir şey gelse, çocuk bakımsızlıktan öldü diyeceksin! Lütfen çabuk gel!"

"Teyze", dedim telefonda. "Çocuğa kendi çocuklarınızdan iyi baktığınızdan en ufak bir kuşkumuz yok. Bir gün çocuğu talihsiz bir rastlantı alıp götürürse elimizden, bu kimsenin suçu değil".

"Sorun sadece hastalık da değil" dedi kadın. "Herşeyi öğrenmeye meraklı komşularımız, aniden evimize gelen fazladan çocuğun altını karıştırmaya çalışıyorlar. Evimiz ziyarete döndü. Yurtsever ailelerin sık sık gelip gitmeleri mahallelinin gözünden kaçmıyor. Sağda solda gerilla çocuğuna baktığımıza dair söylentiler dolaşıyor, kulağımıza geldi."

Öyle görünüyordu ki, Şervan'ın düzeni yine bozulacaktı. Belediye otobüsüne atladığım gibi evin yolunu tuttum. Şervan ateşler içinde kıvranıyordu. Kucağıma aldım; bana sarıldı; hırıltılı sıcak soluğunu göğsüme bastırıp ağladım. Ve Mehmet'le Nahide'ye bir kez daha öfke duyarak, atladığım taksiyle Aksaray civarında bir çocuk doktoruna geldim. Doktor, çocuğu geç getirmiş olmamdan dolayı beni payladı ve böyle bir davranışın benim gibi modern görünümlü bir anneye yakışmadığını söyledi. Ona hak verdim ve çocuğun iyileşmesi için ne yapılması gerekiyorsa onu yapmasını rica ettim. Neyse ki tanıdığım eczacı bir arkadaş vardı. Hayli yüksek tutan reçetenin karşılığı olan parayı sağolsun almadı benden. İlaçlarla bir hafta içinde iyileşti Şervan. Fakat Muşlu aile haklı gerekçelerle çocuğu bir an önce alıp götürmemi istiyordu. Onlardan bir haftalık bir süre istedim ve bu bir hafta içinde çocuğa mutlaka başka bir yer bulacağımı söyledim. İlk birkaç gün hiçbir şeye gitmedi elim. Okuldaki derslerimi bile boşvermiştim. Bazen, bir daha o aileye gitmemeyi düşündüğüm oluyordu. Yurtsever aileler çözsündü bu sorunu kendi aralarında! Sonra böyle birşey düşünmüş olmaktan dolayı utanıyor, kendimi suçluyordum. Sık sık Nahide ve Mehmet geliyordu gözlerimin önüne; Nahide'nin, çocuğu bana emanet eden son sözleri... "Hayat, gerektiği gibi yaşadığın zaman anlamlıdır!" diyen Mehmet... Korkunç bir çözümsüzlük içinde kıvranırken genç bir avukat arkadaşın verdiği fikir, boğulmakta olduğum deniz ortasında

tufan

AKAN ASLAN

kasvetli geceler
muammalı günler
havada barut, kan kokusu
matem süzülüyor
kurşunî bulutlardan
dahası özlem, hasret...
oooof!... nasıl dayansın
biçare, sürgün yüreğim

sağmal yurdum benim
bölmüşler kalbinin orta yerinden
zorbalar seni
vurulmuşsun şahdamardan
canevinden yaralı...

sınır boylarında çadırlı ordugâhlar;
şarapnel parçası, mayın tarlası
canpazarı, ağu deryası
dörtyanın belay-ı berzah;
zehir çemberi, akrep kuşatması
acem kılıcı, ihanet sızısı
oyyy!... civanım!
yaranı dağlayan ben olaydım!

güzergâhlar boyu haramiler
yol gözleyen bavlı insan avcıları
esrarengiz dağ geçitleri
şeytan gediği
ve kalleş pusular
pusular ki;
bıçak sırtı, sinsi
sıyrılıp çıkacak yiğidin
alnından öperim!

leş bulmuş akbaba çığlıkları
kana susamış çakal ulumaları
çürümüş cesetler, sırtlan sürüleri...

yani özcesi:
öyle bir zamana kalmışız ki;
can sudan ucuz
ve öyle bir zulüm ki;
tarife ne hacet
vicdanı arsız
namussuz...

zalimedir sözüm:
bekle hele,
gün doğmadan kemliği söylenmez
devrandır,
sel gider kum kalır...

talan edilmiş viran bir coğrafyada
yedi iklim dört bucak
sahra ıssızlığının
dehşetli saltanatı hüküm sürüyor şimdi.
kol geziyor ölüm,
kuşanmış tüm silahlarına.

uzaktan uzağa
dengbêj, çoban ezgileri susanda
baykuş, puhu sesleri
ol nazlı vatanda

ötelerde,
hak ile yeksan
virane evlerden artakalmış
bir avuç sıcak kül
ve duman helezonları...
onca emeğim
alınterim, göznurum
tüm ziyan sebil...
vay beni, beni
bahtı karalıyam
yürek dağlıyam

fırat naçar,
dicle durgun,
munzur mahzun.
ve ben inadına suskun
inadına öfkeli...

tetikte titreyen tedirgin eller
namlu gölgesinde tükenen ömürler
şüpheli eşgaller, kuşkulu yüzler
çok şeyler anlatan
gamlı bakışlar, yaslı gözler
diller kelamsız, kenetli ağızlar
bıçak açmaz, hepten lâl.

amansız bir tipiye tutulmuşum
çığ düşüyor rüyalarıma
gecede feryad-ı figan
kurban olduğum rabbim!
sabrım bile, aman!

dağ silsilelerinde asi gölgesi
puslu koyaklarda newroz ateşleri
zirvelerde öbek öbek tüfek çatmış
isyancı öfkesi

bir ana,
gözlerinde kıvılcımla
dağ doruklarına uzatıyor parmağını:
fırtına orda kopacak
kasırga orda patlayacak
huzmeli bir bilgenin sözleri
dağılıyor rüzgâra
şahrem şahrem:
şimşekler çakacak
çığlar kopacak
acılarımı süpürünce sel suları;
tufandan geriye
özgür bir ülke kalacak

atılmış bir cansimidi gibi geldi bana: Avukat arkadaş, Şervan'ı, tanıdık çocuksuz bir aileye vermenin en mantıklı yol olacağını söylüyordu. Fakat bunun da şöyle bir tehlikesi varmış: Şervan'a iyice alışacak olan aileden çocuğu vakti geldiğinde geri almanın olanaksızlığı... Bu ara kahredici haberi aldık: Nahide, Garzan bölgesindeki çatışmalarda şehit düşmüştü! Haber doğruysa eğer, Şervan'ı doğuran kadın, doğum izlerini henüz yorgun gövdesinden atamayan o hülyalı kız vatanı uğruna bu dünyadan göçüp gitmişti! Haberin doğruluğu kesinlik kazandıktan sonra doğru Muşlu ailenin evine gittim. Hiçbir şey söylemeden ve beni karşılayanların sıcaklığına karşılık vermeden Şervan'ı alıp boş odalardan birine kapandım. Şervan iyileşmişti; bunca kopukluğa rağmen pırıltılı gözleriyle Şervan beni tanıyordu; oynuyor, saçımı yoluyor, üst damakta beliren iki dişini boynuma gömüyordu.

"Anne öldü Şervan!" dedim. "Seni doğuran kadın kimbilir ülkenin hangi uçurumunda ve yok şimdi!"

Şervan'a sarılıp ağladım; en ufak yüz asmalara içerleyen Şervan da bastı çığlığı. Odaya koşup gelenlerden olayı öğrenenler de ağlamaya başladı. Sonra rahatlar gibi olduk; yeteri kadar ağladıktan sonra nemli gözlerini yüzüme diken Şervan, ısrarla gülmek istiyordu:

"Gül çocuk!" dedim. "Daha ne acılar yaşayacağını bilmeden gülebildiğin kadar gül şimdi".

Evin kadınına, Şervan'ı kalıcı olarak yerleştireceğimiz çocuksuz bir aile aradığımı ve böyle bir aile bilmeleri halinde bana bildirmeleri söyledim. Böyle bir arayış içindeyken bizim gazetede Mehmet'in ölüm ilanını okudum. Mehmet, farklı bir alanda, Mardin kırsalında öldürülmüştü. Şervan adına hem Nahide ve hem de babası Mehmet için şöyle bir anma ilanı verdik gazeteye:

"Dünyadan habersiz dokuz aylık bir bebeğim ben. Ülkemin kuytuluklarında vurulmuş Nahide ile Mehmet'in bebeği!... Annemle babamı vuranlardan büyüdüğümde sorulacak hesabım olacak. Şimdi çocuk dünyamla öksüz ve yetimim ben. Üstelik vatansız ve sürgün!"

Ah Şervan! Sendin ve öldükleri için artık hiçbir şeyin farkında olmayan annen ve babandan bin kat ağır yaşadım o günkü acıları. Cebimde, onların gazeteye anma ilanı olarak basılmış vesikalık resimleri ve kucağımda sen! Kime versem, nereye bıraksam içim rahat değil. sonunda avukat arkadaş buldu çocuksuz aileyi. Diyarbakırlı bir aile. Yıllardır her türlü tedaviye rağmen çocukları olmuyormuş ailenin. İlk görüşmeyi avukatın bürosunda yaptık. Çocuğu canı gönülden almak isteyen ailenin tek kaygısı şuydu: İyice alışacakları çocuğun bir gün kendilerinden geri alınacak olması. Onlara, Şervan'ın anne ve babasının şehit olduğunu anlattım. Çocuğu kimse geri istemeyecekti, biz bile. Hatta çocuğun onlarda olduğu ben ve avukatın dışında bilen olmayacaktı. Nüfuslarına kaydedebilirlerdi. Üç beş yıl sonra ortaya çıktıklarında Şervan'ın kendi çocukları olduğunu çevreye rahatlıkla söyleyebilirlerdi. Kadınla kocası, düşünmek ve bir karara varmak için birkaç gün zaman istediler. Kabul ettik. İki gün sonra geldiklerinde çocuğu kabul ettiklerini söylediler. Çok sevindik. Şervan'ı böyle mütevazi ve sevgi dolu bir aileye teslim edeceğimiz için en çok mutlu olan bendim.

"Ne zaman?" diye sordu kadın.

"Hemen şimdi" dedim.

"Şimdi mi?!"

Taksiye atladığım gibi Muşlu ailenin evine geldim. Avukat bürosundan telefon açtığım için aile hazırlıklıydı. Çocuğu giydirmiş, çantasını hazırlamış, beni bekliyorlardı kapıda. ailenin Şervan'dan ayrılması yine hüzünlü oldu. Herkes ağladı bu ara; Şervan da. Sokakta çığlık çığlığa geri dönüp bakıyor, kapıda bekleyen kardeşi sandığı çocuklara ulaşmak için kucağımdan yere atlamaya çalışıyordu. Bütün bunları yaşayan ben, bu ayrılık ve hüzünlerde param parça olmuştum. Çocuğu avukatlık bürosuna getirdim böylece. Heyecanlı bir bekleyiş içinde olan kadınla kocasını tuhaf bir solgunluk içinde buldum. Ben yokken kararlarından vaz mı geçmişlerdi acaba? Durmadan ortam değiştiren Şervan'ın büroyu süzen meraklı bakışları kadınla kocasına yönelince:

"İşte çocuğunuz!" dedim. "O'nu artık benden alabilirsiniz".

Bu sıra, kalmasına fırsat vermeden Şervan'ı götürüp kadının çocuğa hasret kucağına bıraktım. Kadın irkildi; birkaç damla gözyaşı döktü ve sımsıkı çocuğa sarıldıktan sonra:

"N'olursunuz!" diye yakardı. "Çocuğa alıştıktan sonra onu almaya gelmeyin!"

"Şervan'ın bundan sonraki en son ailesi sizsiniz" dedim. "Bana inanın ve şimdi çocuğunuzla evinize dönün".

Yeni annesinin kucağında bürodan çıkarken Şervan tekrar tekrar kucağıma atlamak istedi. Ağladı; minik tırnaklarını kapıya gömdü. O'nu ağlayan haliyle kucağıma almadım bir daha:

"Sonra Şervan" dedim. "Yeni ailene alıştıktan sonra."

Aylar sonra evlerine gittiğimde Şervan beni yine tanıdı; fakat kucağıma aldıktan birkaç dakika sonra koşup annesinin dizi dibine sığındı ve kafasını gömdüğü annesinin fistanı altından utangaç bakışlar fırlattı bana. İşte o an Şervan'la ilgili ilk kez mutlulukla gülümsedim sokağa çıktım ve cesetleri dahi ortada olmayan iki arkadaşımın hüzünlü anılarını gözyaşlarımla yıkayarak acımasız zaman içerisindeki bahtsızlığımıza bin lanet okudum...

19.5.1997

Nazım Hikmet ve vatan hasreti

SAYIMGÜL KAYA

Her yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan eseri mutlaka alıp okumak gibi bir alışkanlığım var. Son yıllarda bunu ne kadar yerine getirebildim bilemiyorum. Çocukluk ve gençlik yıllarım Kars'ta geçtiği için, o yıllarda oradaki Beyaz Ruslarla arkadaşlığımız oldu, birlikte aynı okullarda okuduk, aynı sıraları paylaştık, aynı soruları cevaplarken hep birlikte terledik...

O yıllarda Türkiye'de çok büyük bir komünizm sıkıntısı yaşanıyordu... Bendeyse, o yıllardan beri Sovyet yazınına, edebiyat ve sanat değerlerine karşı büyük bir sempati oluşmuştu. Bunun içindir ki Sovyet yazısından çok güzel eserler okudum. Bunlardan Maksim Gorki'nin Ana'sı, Dostoyewski'nin Beyaz Geceleri, Suç ve Ceza'sı, Tolstoy'un Diriliş'i, Çernişevski'nin Nasıl Yapmalı isimli yapıtları, hâlâ okuduğum gün kadar güzelliklerini korumaktadırlar. Ve Durgun Akardı Don ise Sovyet Devrimini, tarihini, yaşamı ve yaşamın çelişkilerini, Sovyet insanının direnişini, Sovyet Devrimine katkılarını, acı ve tatlı yanlarıyla aşkı ve tüm güzellikleri destanımsı bir biçimde okuyucuya verirken çok doyurucu bir yapıt sunmaktadır. Bu yapıt için Şolohov'a ne kadar çok teşekkür edersek edelim, azdır sanıyorum.

Sıra arkadaşım Nebahat'in babası Sovyet Konsolosunun koruma polisliğini üstlendiği için ondan dinlediğim bu öyküyü aynen aktarmakta fayda buluyorum...

Babası her günkü gibi konsolosla beraber dışarı çıkar, yürüyerek geniş ve bakım bir parka gelirler, orada bir banka oturur ve konsolosu beklerken Nebahat'in babası uyuyakalır. Aradan yaklaşık bir saati aşkın bir zaman geçip konsolos onu parkın arka tarafında bir bankın üstünde uyur vaziyette görünce omuzuna hafifçe dokunarak, artık uyanmasını ve gitme zamanlarının geldiğini söyler ve polis memuru Sovyet Konsolosunun koruma görevlisi Mustafa Bey biraz utanarak toplanır ve şapkasını başına geçirerek kalkıp arkasından yola koyulur.

Bu öykü uzun yıllar Kars'ta anlatılıp durdu. Bizlerse öylesine çok şartlanmıştık ki Sovyet olgusuna karşın, bunu anlamak o yıllarda mümkün değildi. Okuldan çıkıp evimize giderken, sol kaldırımı takip ediyordum. Tam evimize yaklaşırken, sağ karşı kaldırımda Sovyet Konsolosluğu vardı. Çocuk yaşıma rağmen, karşı tarafa bakmamak için başımı olanca gücümle öne eğiyordum. Bunca bilinmeyen şartlanmışlık nedendi bilmiyorum... Bizimle sınır komşusu olan bu ülke ve insanları uzun yıllar beni meşgul etti diyebilirim.

Çocukluk anılarım arasında sıra arkadaşım Nina'nın ve Timka'nın yazılı kağıtlarının köşelerindeki isimlerinin okunarak tekrar kapatılması, değerlendirilirken onlara haksız ve eksik not verildiğini tüm sınıf biliyorduk. Çocuk olmamıza rağmen böylesi bir davranış biçimi hiçbirimizin hoşuna gitmiyor, bu durumu oldukça yadırgıyoruk. Daha sonraki yıllarda ilkokul bitmiş, Kars Atatürk Kız Entitüsü'nde beraberliğimiz sürmüştü Nina ile. Nina sarışın, beyaz tenli, uzun boylu, masmavi gözlü, çok güzel bir Beyaz Rus'tu. Orta üçüncü sınıfta beraber defileye çıkmış, parlak ve uzun sabahlıkları, kadife ve tafta karışımı uzun etekli kabarık gece tuvaletlerini manken olarak sunmuş, her ikimiz de çok ilgi toplamıştık. Onlar o yıllarda Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki bir anlaşmadan sonra tekrar ülkelerine döndüler.

Şimdi elimde çocukluk ve gençlik anılarımdan kalan Nina'yla defilede çektirdiğimiz resimler var. Oysa tüm bu şartlanmalar olmasaydı ne güzel olurdu. Ve ben ona yazmayı ne kadar çok isterdim. Şu anda on-

Balta

A. KARABAĞ

bu yaşamdır
dedim
Baş ucuna balta
koydum
Ayak ucuna
kuru kütük
Gül ektim arasına.

Ne
Baltaya sap
Ne
Kütüğe balta
Ne de
Güle
Yâr oldum...

ların ülkesinde savaş bitti. Çeçenler bir avuç bir halk. Rus anneleri çocuklarına savaşa gitmeyin diyebiliyorlarsa ve barış için önayak oluyorlarsa, tıpkı çocukluk ve gençlik yıllarında algıladığım gibi, bizim karşı çapraz köşedeki kaldırımda oturan Ninalar onurlu insanlardı. Sovyet insanını o zamandenberi seviyorum. Bu yasaklar sanıyorum uzun yıllar süregelmişti.

Yasaklar arasında büyük şair Nazım Hikmet de vardı.

Nazım, uzun yıllar Sovyetlerde kalmış, Sovyet Devrimi'nden, onun edebiyat ve sanatla olan yakın ve doyurucu nimetlerinden payını almış bir sanatçı olup ünlü Sovyet şairi Mayakovski'den oldukça etkilenmiştir. Şiirlerinin büyük bir bölümünde onun vatan hasretini görmek, yaşamı boyunca sevdiklerinden ve güzel İstanbul'dan ayrı kalmanın özlemini duyarak yazdığı yapıtlardan günümüze kadar taşıyan Nazım'ın son eşi Vera Pavlova'dan İstanbul'a son gelişinde öğrendim. Nazım'ın ne kadar güçlü bir şair olduğunu ona şöyle anlattım:

Nazım, 19 yaşında Erenköy'le Göztepe arasında bir köşkün bahçesinde gezinirken aniden ilham geliyor, yanında kağıt yok, hemen cebinden kalemini çıkarıyor ve o gün aldığı yazlık beyaz keten pantolonunun dizine aklındaki dizeleri yazıyor. O her koşulda yazabilen, eşine az raslanır bir şairdir. Kendi vatanından ve çok sevdiği İstanbul'dan uzakta, Sovyetlerde uzun bir ömrü tüketmiştir. Sovyet halkı ve Vera Pavlova'lar onu severek bağrına basmak gibi bir erdemliliği gösterebilmişlerse, böylesi insanlara saygı duyduğumu söyledim, Vera Pavlova'yla aramızda çok dostça bir sohbet oldu o gün.

Daha sonraları Bursa Cezaevi, ipek dokuma tezgahları, İstanbul'dan kaçış, oradaki yaşamı bugün hepimizin çok severek okuduğu Nazım külliyatları arasındadır. Büyük şair Nazım da gençlik yıllarını, yaşamının büyük bir bölümünü Sovyet insanıyla paylaşmış, Ninaları, Veraları sevmiştir.

Son eşi Vera, Nazım'ın Moskova'da yaşadığı evini bir müze gibi muhafaza ederek ona duyduğu saygıyı ve yakınlığı belirtmiyor mu?...

Geçtiğimiz yıl Moda Deniz Kulübü'nde kızkardeşi Samiye Yaltırım'la sohbet ederken en büyük arzusunun Nazım'ın mezarını İstanbul'a nakletmek olduğunu ve bunun için çok gayret sarfettiğini görmüş üzülmüştüm. Bunu şairin "ölürsem anadoluda bir köy mezarlığına gömün beni" dizesinde görmek mümkün.

Umutlarını, sevgilerini, yaşamın tüm güzelliklerini Moskova'da Leningrad'ta, üniversitelerde, işçilerle tersanelerde, emekçilerle, emekle onurla pekiştiren bu büyük şaire vatanını ölümünden sonra da yasaklamak anlamsız ve büyük bir haksızlık değil mi?

19 Ocak 1997

Sunu

EROL NACAR

–I–
Aşkı benli,
Bir damla su,
Kopar da
Şimşeklerin çatalından
Biner de sırtına,
O
Azgın dalgaların;

Eleyler...

Geniş karınlı suların
Çılgın dansların
Arasında yaşarım;
"El" olur,
Tutar,
Elimi sunarım.

–II–
Bir ucu,
Bir parçası bu.

Deli-divane tarafı
İnsan olma yanı,
Aklın,
Aklandığı anı...
Kalkar,
Demir kıran
Çocuk gözlülerin ordusu
Bir
Garip eloğlu
Kucaklayıp okyanusu,
Açar,
Yüreğimi sunarım.

–III–
Köpürür öfkesi
Onbin yılın
Zincirkıran uykusu
Kaldıra
İndire okyanusu.
Bir
Beni
Damladan taşarım
Bir
Beni uzar
Kendimi sunarım.

Boyu burnuna denk düşürülen Pinokyo'lar fabrikası

EKREM TOS

Kime, ne anlatır şimdi bilmem "Chica Chica Boom" şarkısı?... "Rio'da Bir Gece" filminden alınan bu parçayı, "egzotik" Carmen Miranda plağa okumuş. 40'lı yıllarda, İsveç'teki üniformalılara, ninni niyetine sunulmuş.

O zamanların "primadonna"larından Ulla Billquist'in "Serenad"ı izliyor sarayı. O da bir zamandaş filmden, "Tren Tam 9'da Kalkıyor"dan alınmış.

40'ların ateşini simgeleyen "Bugi Bugi"ler, İsveç'te Charles Norman imzasını taşıyordu, gezgin antikacının bilgilerine göre.

Alice Babs'ın "Nasılsın Mister Swing?" şarkısı, "BABS" ateşini depreştiriyor ve Long Play Pinokyo çizgi filminin popüler şarkısıyla tamamlanmakta: "Islık Çal Hiç Değilse!"

Çaldığımız ıslık, giderek Lili Marlen melodisine dönüşüyor...

* * *

Çalışma günü", çok dilde var; resmi bir yaklaşım. Kim atmışsa işkembeden atmış. 90'lı yılların başında, Stockholm'de "Samanpazarı" Hötorget, Ruslarca ele geçirilince, Pazar günü de çalışma günü oldu. Samanpazarının adı da değişti; haftada bir günlügüne, Rus Pazarı oldu.

Haftada altı gün muzun iyisini seçtiği yerde, birçok insan, bir gün de Shostakovitch, Brecht, Tchaikovsky plaklarını seçme olanağına kavuştu. 90'lı yıllar sona ererken Ruslar da başka alanlara yöneldiler, alışkanlıklar, kültürel kabuklar, yani çehre değiştiren yerler kaldılar. Kafasında Kafkas kalpağı, göğsünde gerçek bir Kızıl Ordu madalyası taşıyan özbeöz İsveçliden, Rus klasikleri diye toptan aldığım otuzüçbuçukluklar içinden bir de bu Sonora derlemesi çıktı. Sevindim... İsveçli müzik sanatçıları, İkinci Dünya Savaşı'nın en yakıcı günlerinde nelerle uğraşıyorlar; bu konuyu işlemiş, derlemiş ve adını da ironik bir şarkıda özetlemiş: "Islık Çal Hiç Değilse!"

* * *

Stockholm, plak biriktirenlerin de başkenti, yılda en az birisi gerçek, diğeri öykünme, iki fuar açılıyor, ikisi de Plak Fuarı. "CD doğdu, plak öldü" demeyenlerin, değiş tokuş olanakları da bulabildiği böylesi alanlarda, giderek en usagelmez değerlere ulaşılabilir. Örneğin, Elvis Presley'in "kafası iyiyken" kahkahalara boğularak söylediği şarkı, az kişide vardır. Bir Alman tanışımdan kopyalamayı başardım. Yine Elvis Presley'in ama, o öldükten sonra uydurulduğu (nasıl oluyorsa) ileri sürülen şarkısını da ele geçirdim. İlginç gelebilecek örneklerden olmak üzere, John Lennon ile Barbara Streisand'ın (ayrı ayrı elbette, birbirleriyle bağıntısı yok) Hindistan'a gidip arabeske geçici vurgunluklar ama bir kez, biricik kez birer denemeleri olmuş, asıllarını sağladım.

Arabesk dedim de, Almanya'da müzik mağazası olarak da işlev gören Türk ıvır zıvırcıları usuma geldi, müzisyenleri tanımıyorlar, Erkut Taçkın'ın çalışmalarını aradım, adamın adını duymuş olan bir tek kimse bulumadım. Erkin Koray'ın İngilizce çalışmalarını sordum, "İngilizce de mi okumuş?" diyeni çıktı. Yorgo Vapuridis ile Dario Moreno'nun adlarını harf harf vurguladım, kulak dolgunluğu olsun hiç değilse.

"Islak Çal Hiç Değilse!" vb. pazarlayan İsveçli, ne sattığını biliyor hiç değilse... Bir de Rus pazarında Sovyet kültürü var, Türk pazarında Anadolu kültürü yok...

* * *

Önemli olan, "Brahms'ı sever misiniz?"? sorusuna değil, "Brahms'ı dinler misiniz?" sorusuna olumlu yanıt alabilmek diyerek aldıklarımı dinliyorum özenle. İkinci Dünya Savaşı'nda İsveçli müzisyenler "rölantide" çalışırlarken bir şey daha ayrımsadım; İsveçli plak yapımcıları, Almanlardan ayrımlı olarak, sahte plaklara tarih koyuyorlar. Almanya'dan topladığım sahte plakları yeniden gözden geçirdim, her şeyleri aslı gibi, tarihleri yok. İsveç üretim örneklerinde her şeyden biraz fazla bir şey var, bazıları coşuyor, plağın tarihçesini de ekliyor:

"1941'in Haziran'ında Nazi Almanyası, Sovyetlere en büyük saldırısını başlattı. Aynı yıl, Japonlar, Pearl Harbour'u bombardıman etiler, ABD'yi de savaşa katmış oldular, İsveç, yılın ilk üç ayında savunma borçlanması diye 600 milyon daha yükümlenmiş oldu. Savaş, restoranları da etkiledi, küçük sandviç masaları bile kaldırıldı."

Yani, "Her plağın bir öyküsü var" köşesi eklenince ve yalnızca İsveçliye özgü bir güncel kaygı olan (semestre giderken bile varılacak yerdeki restoranın tereyağ-dilim ekmek anlamındaki "smörgosbord") küçük sandviç masa eki açıklaması ironik şarkıyla uyarlı düşmüş: "Hiç Değilse Islık Çal!"

Erkut Taçkın'ı aramayı sürdürüyorum... Tom Jones'u tamamladımsa da...

Bir ıslık tutturuyorum, Davit Alexander Winter'in "Oh, Lady Mary"si bu; fakat duyan, Berkant'ı ve onun Samanyolu şarkısını anımsayabilir.

18.5.1997

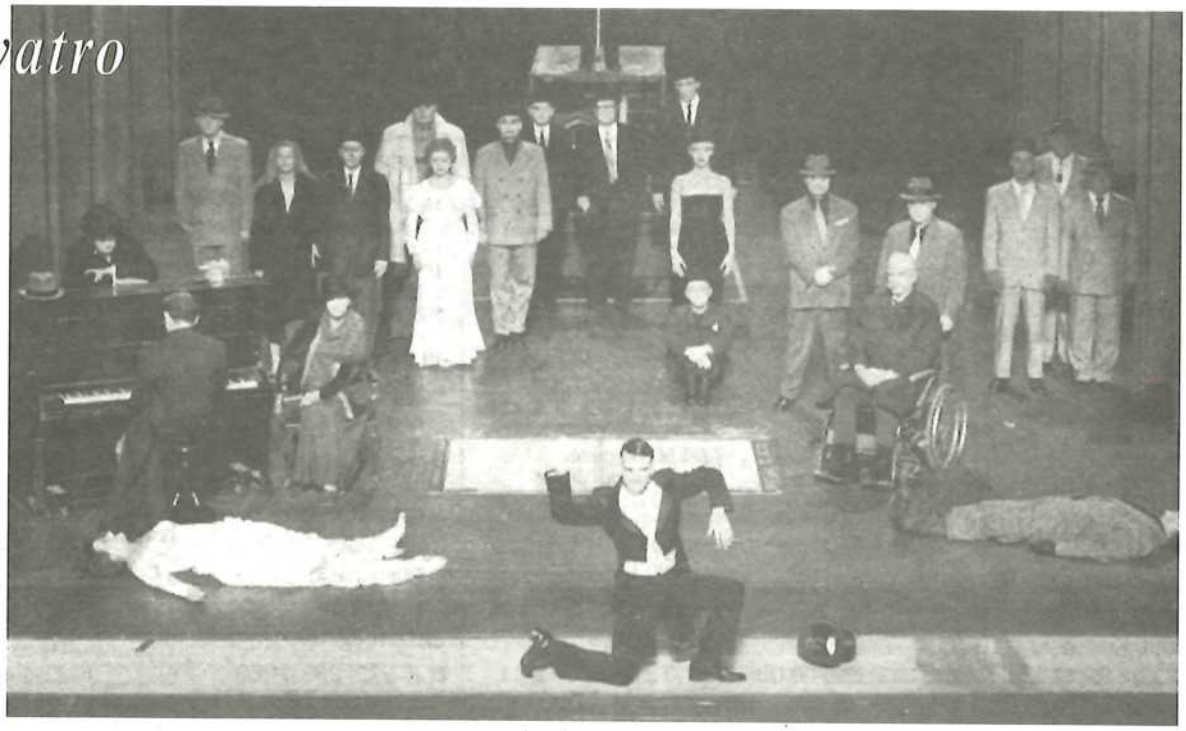

Arturo Ui'nin önlenebilir yükselişi...

SEVGİ GÜVENSOY

Bertolt Brecht tarafından kaleme alınan ve Brecht'in kurduğu **Berliner Ensemble** oyuncuları tarafından sahneye konulan **"Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi"**, 9. Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali programı çerçevesinde 30-31 Mayıs tarihlerinde Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon'unda oynandı. Oyun, Türkiye'de ilk defa uygulanan elektronik altyazı sistemiyle anında Türkçe'ye çevrildi.

"Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi" adlı üzerinde uzun süre çalışılan eser, Bertolt Brecht tarafından 1941 yılında Finlandiya'da sürgünde iken bitirilmiştir. Bertolt Brecht bu oyunda, kapitalist üretim ilişkilerinin Hitler gibi bir "canavarı" nasıl doğurduğunu anlatmaktadır. Oyun, 30'lu yılların Chicago'sunda geçse de, arka planda anlatılanlar Hitler faşizminin Almanya'da iktidarı ele geçirmesidir. Oyunda, sırasıyla Hindenburg'un karıştığı "Doğu yardımları skandalı"na, Hitler'in iktidarı ele geçirişine Reichstag yangınına, Avusturya'nın işgaline gönderme yapılmakta ve aslında bu yükselişin önlenebilir olduğu anlatılmaya çalışılmaktadır.

Oyun 30'lu yılların Chicago'sunda geçmektedir. Sebze ticaretinde büyük bir tıkanıklık yaşanmaktadır. Karnıbahar tekelini elinde bulunduranlar, bu tıkanıklığı aşmak için Ui (Hitler) adlı gangsterin şiddet kullanılması yönündeki önerilerini reddetmektedirler. Onlar daha çok; nüfuz sahibi ve dürüst bilinen ünlü politikacı Dogsborough'un (Hindenburg) yardımıyla sebze ticaretini canlandırmak istemektedirler. Dogsborough, karnıbahar tekeline bazı avantajlar sağlar. Bu yolsuzluğu çakan Ui, bu durumu kullanarak Dogsborough'a kendi çetesi tarafından korunmayı dayatır. O zamana kadar Ui'nin isteklerini geri çeviren Dogsborough, eli mahkum olduğundan bu isteği kabul eder. Bu adımdan sonra Ui ve yandaşları olan demagog çiçekçi Givola (Göbbels), insanlarla sahte dostluklar kuran Giri (Göring) ve kabadayı Roma (Röhm) Chicago'da iktidarı ele geçirirler. Çetenin baskılarına karşı çıkan bir tüccarın deposu ateşe verilir. Önceden satın alınan yargı, bu olay yüzünden Fish adlı bir işsizi mahkum eder. Ui, iktidarını Chicago'nun ötesine genişletmek ister ve bu amaçla elini komşu şehir Cicero'ya (Avusturya) atar ve ele geçirir. Oyun, *"böyle biri bir zamanlar dünyayı yönetti,/ ama halklar onu yerle bir etti,/ fakat zafer şarkıları için za-*

man erken,/ çünkü onu yaratan şartlar hâlâ duruyor" dizeleriyle bitmektedir.

Brecht, bu oyunu 1941 yılında kaleme almasına rağmen, sahnelenmesine uzun süre izin vermedi. Oyun, ilk defa 1958 yılında Stuttgart'ta sahnelendi. Brecht, dünyanın başına bela olan, 40 milyon insanın hayatına kıyan, onlarca ülkede, yüzlerce şehirde taş üstünde taş bırakmayan Alman faşizminin hikayesinin, küçük bir çete savaşı şeklinde aktarılmasıyla seyircinin yanıltılabileceği, bu oyundan doğru sonuçlar çıkarılamayacağı endişesini taşıyordu. Oyunu seyredince Brecht'in bu endişesinin pek de haksız olmadığına karar verdik.

Oyun, Heiner Müller'in 1995 sonunda vefat etmeden önce sahneye koyduğu son oyundur. Oyunun başında Ui, köpek taklidi yaparak yerlerde sürünmekte olup doğru dürüst konuşmasını bile bilmemektedir. Uyguladığı terör ve işlerinin yolunda gitmesine paralel olarak yavaş yavaş doğrulmaktadır. İktidarı ele geçirene kadar Ui, kafadan çatlak bir serseri görüntüsü çizmektedir. Ancak iktidarı ele aldıktan sonra, bir "usta"dan aldığı konuşma dersleriyle hitap yeteneği (ne konuştuğu yine pek anlaşılmasa da) oldukça düzelir! Oyun içinde Ui'nin yükselişi, sadece çete ilişkileriyle değil, iktisadi yasalarla da açıklanmaya çalışılıyorsa da, bu yan hafif kalmakta ve Ui'nin manyak kişiliği etrafında dönen dolaplar oldukça öne çıktığından neredeyse kaybolup gitmektedir. Sonuçta, Brecht'in korktuğu olmaktadır: Almanya'da faşizmin, sömürü şartlarının bir sonucu olarak değil, Hitler manyağının çeteci terör yöntemleri sayesinde iktidara geldiği sonucu çıkmaktadır.

Oyuncular çok başarılı, özellikle Ui rolündeki, geçen yıl Almanya'da yılın oyuncusu seçilen Martin Wuttke.

* * *

Bertolt Brecht'in kurduğu Berliner Ensemble son günlerini yaşıyor. Brecht'in öğrencisi Heiner Müller'in 1995 Aralık ayında vefat etmesinin ardından 26 Aralık 1996 tarihinde Berliner Ensemble'nin yöneticiliğini Martin Wuttke devralmıştı. Ancak Martin Wuttke, bu görevi karşılaştığı baskı ve engeller sonucu 4 Aralık 1996 tarihinde bıraktı.

Martin Wuttke, yöneticiliği bırakmasının en önemli nedenlerinden biri olarak, hazırlanan projelere Brecht'i Anma Yılı etkinlikleri için gereken ödeneğin Senato tarafından onaylanmamasını saymaktadır. Almanya'da büyük tiyatroların devlet desteği olmadan ayakta kalmaları mümkün değildir. Berlin Senatosu, elindeki maddi baskı imkanıyla Brecht tiyatrosunu dize getirmeye çalışmaktadır. Fakat tek olumsuz durum bu değildir.

Önemli engellerden biri de, Brecht'in yasal mirasçılarından gelmektedir, bu konuda Wuttke, Cumhuriyet gazetesiyle 27 Mayıs'ta yaptığı söyleşide şunları söylemektedir:

"Eğer Brecht'i yaşatmak istiyorsak, ona acımasızca sorular yöneltebilmeli, onu ve oyunlarını sorgulayabilmeliyiz. Fakat ne yazık ki kızı Barbara Schall başta olmak üzere, Brecht'in mirasçıları buna imkan tanımıyorlar. Brecht'i dokunulmazlığı olan tanrısal bir güç olarak görüyorlar. Bu, bir yazara, sanatçıya yapılabilecek en büyük kötülüktür. Bu koşullar altında Brecht tiyatrosunun yaşaması çok güçtür... Yenilikçi olmadan, Brecht'i sorgulamadan Brecht tiyatrosu yapmak mümkün değil. Barbara Schall'ın koşullarını kabul edemezdim. Bu durumda görevden çekildim... Brecht gibi tüm dünyaya mal olmuş bir yazarı kimse kendi zimmetine geçirmemeli."

Wuttke ile Schall arasında geçen tartışmanın tamamını bilmiyoruz, fakat sorun eğer Wuttke'nin burada aktardığı gibiyse katılmamak mümkün değil. Hiçbir şeye körükörüne bağlı olmayan, eserlerini sahneye koyarken sürekli diğer oyuncuların, hatta teknikçilerin bile görüşlerini alan, bu görüşler doğrultusunda oyuna yeniden şekil veren Brecht'in eserleri, şimdi onun yasal mirasçıları tarafından dokunulmaz ilan edilmekte ve oyunların sahnelenmesine ancak kendi rızaları olursa izin verilmektedir. Bu, Brecht'in yasal mirasçıları tarafından da yapılsa, Brecht'in gerçek mirasına yapılabilecek en büyük hakarettir.

Berliner Ensemble'de tehdit altında olan, sadece Brecht'in tiyatro anlayışı değil, aynı zamanda bizzat tiyatronun kendisidir. Berlin Senatosu tarafından, tiyatronun başına 1999 yılından itibaren Brecht geleneğiyle pek ilgisi olmayan Viyana Burg Tiyatrosu yönetmeni Claus Peymann'ın getirilmesi kararı alandı. Martin Wuttke, Peymann'ın atanmasıyla birlikte tiyatroda gerçekleşecek değişiklikleri Cumhuriyet'le yaptığı söyleşide şöyle dile getiriyor:

"Claus Peymann, sözünü ettiğimiz Brecht geleneğinden çok uzak biri... Zaten gelir gelmez yepyeni bir Ensemble kurmak, tiyatronun yapısını kökten değiştirmek istiyor... Belki de tiyatronun ismi Brecht'ten önce olduğu gibi yine «Theater am Schiffbauerdamm» olacak."

Bertolt Brecht'in yasal mirasçıları tarafından onun bıraktığı eserlerin dokunulmaz hale getirilmesi ve onun bıraktığı tiyatronun isminin değiştirilmesi, Bertolt Brecht'in bıraktığı gerçek mirasın yaşamasını engelleyemeyecektir. Hayatı, sömürü sistemine karşı mücadele içinde geçmiş olan Bertolt Brecht'in mirası, ona layık bir şekilde, onun gerçek mirasçıları olan aynı davanın sürdürücülerince yaşatılacaktır...

18.6.1997

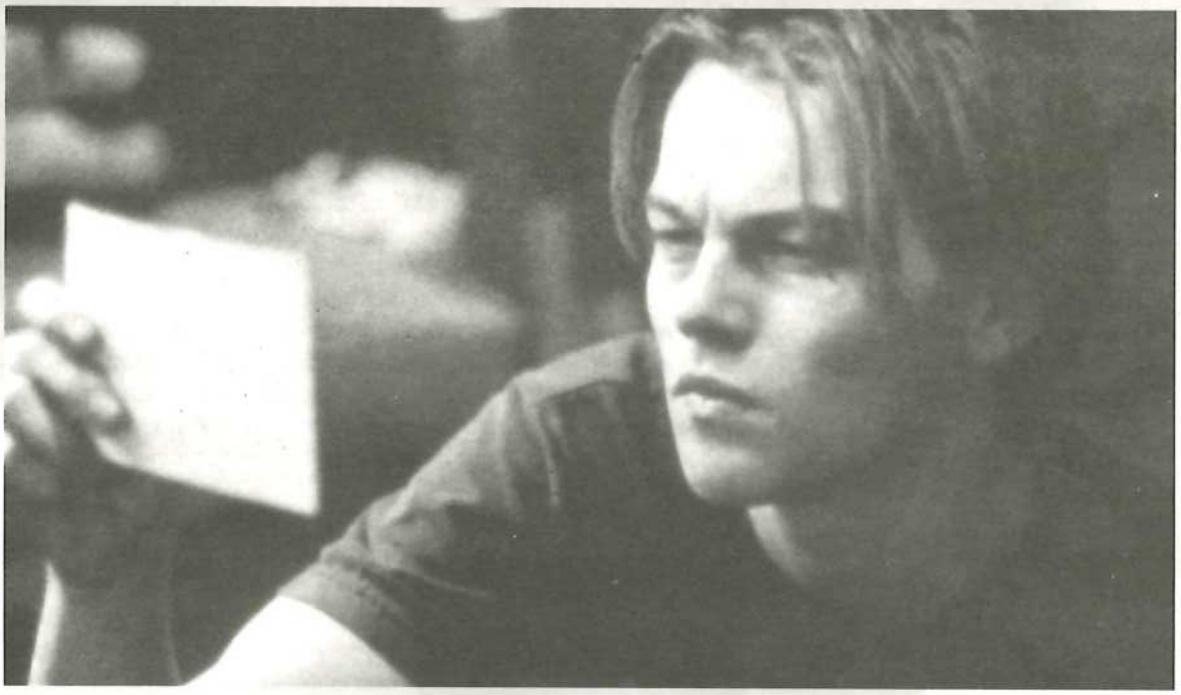

Duygusal sinemanın bir örneği: "Marvin'in Odası"

AYLA ÇAKIR

Filmi, genç bir delikanlının (Leonardo Di Caprio) fotoğraflar arasında bir seçme yapması, üzerinde bir erkekle bir kadının resmi bulunan bir fotoğrafı ortasından yırtıp, erkeğin bulunduğu kısmı aldıktan sonra geri kalanların üzerine benzin döküp ateşe vermesi ve kardeşini alarak evi terketmesiyle başlar. Fakat yükselen alevler sonuçta sadece fotoğrafların değil evin tamamının kül olmasına sebep olur. Bu durumu öğrenen ve oğluyla sağlıklı bir iletişime sahip olamayan anne (Meryl Streep) çılgına döner...

Delikanlının, ünlü bir araba yarışçısı olarak hatırladığı babası, daha onlar çok küçükken aileyi terketmiş, çocuklar anne tarafından büyütülmüştür. Oğlunun yaptığı her şeyde bir yanlışlık bulmak annede refleks haline gelmiştir. Anne kendi sözünü geçirmek, oğlu da kendi istediği gibi davranmak istediğinden aradaki sürtüşmeler kaçınılmazdır. Sürekli olarak elinde bir kitapla dolaşan küçük kardeş ise, bu çatışmalarda genellikle seyircidir. Ev yandıktan sonra sığındıkları kiliseye bir gün uzaklardan bir telefon gelir.

Telefon, çocukların annesi Lee'ye ablası Bessie'den (Diane Keaton) gelmektedir! Bessie, yıllardır yataktan kalkamayan, konuşamayan babasının bakımını gönüllü olarak üstlenmiş, kendini ailesine adamış, iyi yürekli bir kadındır. Babasından başka, aynı evde yaşayan, kendi başına hareket etmekten aciz, bütün dünyası televizyondaki pembe dizileri izlemek olan halasının da bakımı Bessie'nin omuzları üzerindedir. İçinde yaşadıkları ev, bir eczaneden farksızdır. Bessie'nin son zamanlarda geçmeyen yorgunluklarına doktor Wally'nin (Robert De Niro) koyduğu teşhis lösemidir. Bessie'nin kurtulması için kan bağı olan birinden ilik nakli yapılması gerekmektedir. İşte yıllar sonra gelen telefonun nedeni budur.

Böylece çocuklar çok uzaklarda oturan bir teyzeleri olduğunu öğrenir ve annelerine neden kendilerine hiç teyzelerinden bahsetmediğinin hesabını sorarlar. Anneleri de yirmi yıldır ablasının kendini ilk defa aradığını anlatır. Fakat hiç olmazsa bir insanın kurtulmasına yardımcı olmak için çocuklarını da alarak yola çıkar. 20 yıl önce iki kızkardeş arasında kavga çıkmış, "hayatını babasına bakarak çürütmek istemeyen" Lee, özgürce yaşamak için evden ayrılmış, babasının bakımı Bessie'nin omuzlarına kalmıştır. Bessie, babasını esas olarak para kazanmak için işletilen ve insanları ölüme teslim etmekten başka bir anlama gelmeyen huzurevlerine yatırmaz. Konuşama-

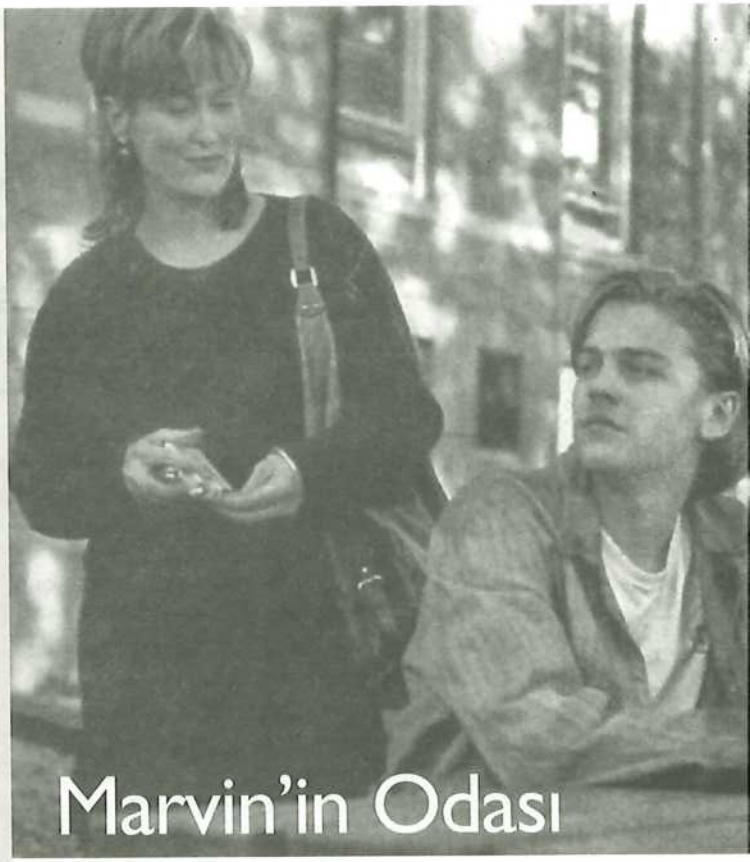

Marvin'in Odası

(MARVİN'S ROOM)
YÖNETMEN: JERRY ZAKS
OYUNCULAR: MERYL STREEP, DIANE KEATON, LEONARDO DI CAPRIO, ROBERT DE NIRO
ABD, 1996

salar da Bessie ile babası arasında, çok sıcak bir duygusal ilişki vardır. Fakat yeni yakalandığı hastalıktan ötürü artık kendisi bakıma muhtaç hale geldiğinden kardeşinden yardım istemektedir. Kardeşi Lee, ilk başlarda bu isteği şiddetle geri çevirir, sadece ilik nakli için test yaptırmaya razıdır.

İlk başlarda sürtüşmeler olsa da, çocuklarla kendilerine çok sıcak ve hoşgörülü yaklaşan teyze arasında iyi bir ilişki oluşur. Delikanlı, ilk başlarda teyzenin bu sıcak yaklaşımının ardında mutlaka bir çıkar yattığını zanneder. Çünkü onun bildiği, insanlar karşılığı olmadan kimseye yardım etmezler. Fakat yaşanan olaylar, delikanlıya, bazı insanların karşılığı olmadan da yardım edebileceğini, teyzesinin değer verdiği şeylerin diğer insanların değer verdiği şeylerden epey farklı olduğunu gösterir. Her hareketinde bir kusur bulan ve onu sürekli azarlayan annesinin tersine, teyzesi ona sürmesi için otomobilini verir, hoşuna giden bir takım çantasını hediye eder, istekleri karşısında hoşgörülü davranır. Sonuçta teyze delikanlının ve annesinin güvenini kazanır.

Marvin'in Odası, duygusal sinemanın oldukça iyi örneklerinden biri. Olaylar ve kahramanların tavırlarında herhangi bir abartma yok, her yerde, her zaman yaşanabilecek türden. Film, insanların hakim olan sömürü sisteminde birbirlerini geçmek için ne denli acımasız bir rekabet ortamına sürüklendiklerini, sahip olmaları gereken asıl gerçek değerlere nasıl yabancılaştıklarını, bu ortamda ayakta kalma mücadelesi verirken anneyle oğul arasındaki iletişimin nasıl koptuğunu, maddi bir çıkar gözetmeden yardım etmenin nasıl "normal" olmaktan çıktığını anlatmaktadır. Kısacası, aile içi sevgi, güven, dayanışma duyguları işlenmektedir.

Fakat anlatılanlar, aynı zamanda "sıcak aile" propagandasına da açıktır. Yataktan çıkamayacak ve konuşamayacak kadar hasta olan babanın huzurevine yatırılması, huzurevleri, muhtaç insanların manevi ve sağlık ihtiyaçlarına göre değil, sömürü sisteminin çarkına göre kâr amacıyla işletildiği için kadın tarafından reddedilmekte ve hayatını babasının bakımına adamaktadır. Bu, ideal çözüm olarak gösterilmektedir. Oysa ideal çözüm, bu tür hastaların bakımının toplum tarafından üzerlenilmesidir. Fakat bunun gerçekleşmesi için huzurevleri, kâr amacıyla işleyen birer işletme olmaktan çıkartılıp, bakıma muhtaçların manevi ve sağlık ihtiyaçlarının en iyi düzeyde karşılandığı alanlar olmalıdır.

Marvin'in Odası, aynı zamanda seks, entrika, vurdu kırdı ve special effektler olmadan da film çekilebileceğinin bir örneği. Oyuncular çok başarılı, Bessie rolündeki Diane Keaton, bu filmdeki rolüyle Oscar'a aday gösterildi. Romeo ve Julie filminde ateşli bir aşığı oynayan Leonardo Di Caprio, bu filmde aşık falan olmuyor, annesiyle problemleri olan, güvenebileceği sevgi dolu bir ortamı arayan bir genci oynuyor. Sürekli yatakta görünen ve hiç konuşmayan baba Marvin (Hume Cronyn), bakışlarıyla duygularını çok iyi anlatıyor. Tavırları küçük bir kız çocuğunu andıran hala Ruth rolündeki Gwen Verdon ve filmde fazla gözükmeyen doktor rolündeki Robert De Niro da oldukça başarılılar.

Görülmeye değer bir film; giderseniz birlikte mendil götürmeyi unutmayın...

17.6.1997

Dante's Peak ("Dante Yanardağı")

YÖNETMEN: ROGER DONALDSON
OYUNCULAR: PIERCE BROSNAN, LINDA HAMILTON, JEREMY FOLEY
1997, ABD, 112 dakika

(Almanya'da yayınlanan KONKRET adlı derginin Mayıs'97 tarihli sayısında, 64-65. sayfalarda yeralan bir makalenin çevirisidir.)

ABD'nin kuzeybatısında, gür ormanlarla çevrili, heybetli, sönük bir yanardağın gölgesinde, Dante's Peak isimli küçük bir şehir vardır. O sıralarda ülkenin en rahat ikamet edilir ikinci bölgesi ödülüne layık görülen bu sakin belediye, büyük sermaye için nihayet ilgi çekici hale gelir. Bayan Belediye Başkanı Rachel Wando (Hamilton) harikulade bir anlaşmayı imzaladığı sırada, yanardağ sessizce öksürmeye başlar. Morali bozuk olan yanardağ uzmanı Harry Dalton (Brosnan) –filmin jeneriğinden onun birkaç yıl önce Kolumbiya'daki bir yanardağ patlamasında nişanlısını kaybettiğini biliyoruz– durumunu incelemek üzere oraya gönderilir.

Dalton araziyi inceledikten ve ilk kurbanların bulunmasından sonra, Dante's Peak'in Belediye Meclisi'ne alarm işaretini verir; fakat o, yaşamlarından çok yatırımcı baydan ötürü endişelenen paragözleri (Belediye Meclisi üyeleri / ÇN) korkutmayı beceremeden (yalnızca Belediye Başkanı inanır ona) şefi çıkar gelir ve şehrin tahliye edilmesinin gereksiz olduğunu açıklar. Yanardağın gerekli olan pahalı yüksek teknolojik gereçlerle kontrol altında tutulması şimdilik yeterlidir. Kısa bir süre sonra yanardağ patlar, küçük şehri yok eder, belirsiz sayıda taşralıyı katleder. Harry Dalton, bu anda bayan Belediye Başkanı'yla iki çocuğunu kurtarmakla uğraşmaktadır.

*"Twister"*den yaklaşık bir yıl sonra, yeni bir felaket filmleri dalgası –ki bu, 30'lu yıllardan sonra dördüncüsüdür– geliyor. Böyle olması bekleniyordu da. Çünkü *"Twister"*in getirdiği 400 milyon dolarlık kazanç, beyinleri cüzdanlarından başka bir şey tanımayan film yapımcılarını aynı şeyi denemekten alıkoyamadı. Dante's Peak'in dev sinemaların yeni rönesansını belirleyen ideolojide anahtar rolü olan filmden, halef ürün olarak sesi bir ton az çıksaydı, –(Dante's Peak /ÇN) silik figürleri ve olacakların önceden bilinmesinden ötürü– dikkat çekici olmazdı. 90'lı yılların ikinci yarısındaki felaket filmi (kendisini hemen bütün öncüllerinden ayıran özelliğiyle) her şeyden önce dinsel bir olgudur.

Sesli filmin konuya ilişkin klasik örnekleri –her şeye rağmen John Ford'un *"... Ve Sonra Kasırga Geldi"*si ile *"San Francisco"*–, F.D.Roosevelt'in "yeni ticaret politikası"nın basit olduğu kadar güçlü metaforları olarak çıktılar: İnanılması güç olan fiyaskodan (Kara Cuma) sonra enkazları kaldırmak ve ülkeyi yeniden, eskisinden daha güzel inşa etmek için paylaşma duygularına ve iyimserliğe gereksinim vardı. 50'li yılların felaket filmi, kabuslu bir şekilde atom bombası çevresinde dönüyordu; özellikle Japon çeşitlemesi, Godzilla serisi, bilinen bütün ölüm makinalarının bu en anonimi karşısında ender rastlanan bir kinle panik boyutuna varıyordu. Bombanın başka etkileri de vardı: O dönemin soğuk savaş günlerinde "her şey taş kesilmişti", "hatta kuşlar bile iki ağaç arasında haraketsizce havada asılı duruyorlardı." dedi Harry Mulisch bir keresinde. Örneğin atom savaşının sağ kalanları gibi, Stanley Kramer'in *"Son Sahil"* adlı filmine rastgeldiklerinde gayet doğal olarak donuk ve yılgın davrananlar –oldukça ölçülü çevrilmiş olan bu filmin korkunçluğu tam da buradadır–, büyük patlamadan önce buraya kaçıp kurtulmuş olmalılar.

70'li yılların felaket şamataları, öncelikle modern dev yapıların kıyametimsi bir şiddetle imha edilişleriyle otlanıyorlar: Dünyanın en büyük binasının açılışı yapılıyor ve hemen bir "Cehennem Yangını" çıkıyor, Los Angeles ticaret patlaması yapmak üzereyken bir "Deprem" tarafından yerle bir oluyor. Fişek hızıyla ulaşılan izlenme oranlarıyla monotonluğa varan çokluktaki bu filmler, başaktör sürüleri oynatılmalarına rağmen hiçbir ilgi uyandırmıyor (ve bu nedenle, en marjinal rollerde Amerikan süper starları oynatıldılar).

İnsanlar değil –burada **insanlar** bulunmuyorlar– tersine, onların içinde yaşadıkları "sapık" ilişkileri başlarına belayı getiriyor; bu yüzden binaların yıkılması, içinde yaşayan insanların ölümlerinden daha tam olarak ve kapsamlı bir şekilde resmedildi. Birdenbire dünyanın öbür ucundaki deve çobanları ABD ekonomisinin selametini etkilemeye başladılar, Başkan yalancı ve cani oluverdi, özgürlerin yurdu aniden gizli servislerin elinde serbestçe kullanılan bir mala dönüştü: Amerikalı seyirci, safdilliliğinden kaynaklanan büyük üzüntüsünün tesellisini, petrol şeyhlerince toptan satın alınmasına ramak

kalan her şeyi çocuksu bir şiddet hırsıyla parçalamaya başlayan filmlerde buldu.

Felaket filmleri akımı da, yakın akrabası olan Science-Fiction (bilim kurgu /ÇN) sineması gibi 20 yılda bir gelen devrelerin sözünü dinlemektedir: Anlaşılan kıyametin olduğu kadar geleceğin resimleri de her nesil için yeniden tanımlanmalıdır. Yeniden başlanacağını, Wolfgang Petersen'in *"Outbreak"* adlı filmi gösterdi. Felaket filmiyle macera filmi arasında yarı gönüllü bir şekilde renk değiştiren *"Outbreak"*, janr'nın (gündelik hayat sahnelerini resmeden "sanatkar"lar /ÇN) bu kez her zamankinden daha çok gereksinim duyduğu kahramanlarını tanımlama kazanımına sahip. Yani araştırmacılar. 50'li yıllarda olduğu gibi, kudretsiz ve araştırmalarının ahlaksal bedelleri önünde boyun eğen laboratuar bürokratları değiller. Tersine, meslekleriyle son derece hissi ve ona göre çok az profesyonel bir ilişkileri olan, antremanlı, hazırcevap, ansiklopedi eğitimli erkekler (ve yanlarına verilmiş kadınlar): Dustin Hoffmann, *"Outbreak"*te, sahra araştırmacılığı metodları üzerine seminerini İndiana Jones'un yanında tamamlamış olduğu izlenimini bırakan bir virüs uzmanını oynuyor. 90'lı yılların ilk gerçek felaket filmi olan Jan de Bonts'un *"Twister"*indeki hortum avcıları, sadece ateşli değil, hatta deyim yerindeyse araştırma objelerinin bağımlısı olmuş gibi davranıyorlar. Masaları başında rahatça çalışan meslekdaşlarıyla, onlara hor bakmaktan başka bir ilişkileri yok. Merakları onları düzenli olarak ölüm tehlikesiyle karşı karşıya getiriyor, tekrar tekrar kendi muazzam bilgilerinin (her araştırmacının kendi enstitüsü var), felaketler karşısındaki acizliklerinin hiçbir işe yaramadığını görüyorlar; fakat buna rağmen hiç sınırlamasız kahramanlar olarak gösteriliyorlar. Hiçbir şeyi engelleyemeyen ve kendi yaşamlarını ancak kurtarabilen acayip kahramanlar. Kendilerine özgü mazoşizmleri atacakları adımları belirliyor, dilleri ise küfürlerden meslek kavramlarına kadar uzanan tuhaf bir karışım. Elementlerin başkaldırısına karşı bir şeyler yapmaktan aciz ve fakat büyük bir heybetle çaresizliklerini sergiliyorlar.

De Bont, "hortuma insani bir karakter kazandırmayı" denediğini açığa vurdu kimi kez ve böylelikle aktüel felaket filmlerinin ikinci "yeniliği"ni adlandırmış oldu. *"Dante's Peak"*teki yanardağ da (karanlık) bir ruha sahip. Yanardağ, rejisör Donaldson'un westernlerden kopyaladığı öyle bir açıdan gösteriliyor ki: Kötü ada-

mın salona girişi gibi, kameranın gözü, dağın eteklerinden tepelerine kadar dikkatli bir şekilde hareket ediyor. Mesleğinin ustası ve acı sınavlardan geçmiş olan Harry Dalton, tekrar tekrar yanardağın içindeki "sinsiliğe" dikkat çekiyor. Ahab'ın beyaz balinaya yumruklarını sıkması gibi canavara yumruklarını sıkmasına az kalmıştı, sanki onu ilk kez görüyormuş gibi nefretle gözlerini kısıyordu: *"Twister"*deki araştırmacıların takıntısı, onda büsbütün hastalık haline dönüştü. Patlamadaki zamanlama, sonuçta yanardağın ne yaptığını tam bildiği varsayımı için neden oluşturuyor: Yanardağ patlamak üzereyken nüfusun yarısı, şehrin tahliyesi planlarını tartışmak, yani ağız kavgası için belediyenin jimnastik salonunda toplanmıştır.

"Dante's Peak", daha isminden başlayıp 90'lı yılların felaket filmi için ne çeşit bir üçüncü "yenilik" olduğuna işaret ediyor: Dini dehşet. İşte burada Alighieri'nin içinden geçerek cehenneme indiği yanardağ ağzı; ve uyanmakta olan yanardağ, ilk kurbanlarını hiç şüphesiz bekar olan ve kaynaça çırılçıplak atlayan çifti tesadüfi seçmiyor: Sevişmeye başladıkları anda canlı canlı haşlanıyorlar. Bir bakışta birbirlerine aşık olan Dalton ve bayan Belediye Başkanı Rachel Wando (sadece teknik film hileleri [trük /ÇN] değil, dramatürji ve diyaloglar da bilgisayardan çıkma), birbirlerine sarılmak istedikleri anda, yanardağ, buna rağmen musluklardan akan çamurumsu suyla onları uyarır. Rachel'in kaynanası yaklaşmakta olan lavlardan kurtulmak için evini terketmeyi sert bir dikkafalılıkla reddetmektedir ve bir müddet sonra bu kibirin cezasını sülfirik asit banyosuyla ödeyecektir. Yeni edindiği küçük ailesiyle birlikte yanardağın ikinci ve çok daha tahripkar patlamasından kaçmaya çalıştıkları sırada Dalton, korumasındakilere, Gomora önlerindeki Lut gibi bağırmaktadır: "Arkanıza bakmayın! Arkanıza bakmayın!"

Dante's Peak'in yerle bir olması, halkın açgözlülüğünün bedelidir; Dalton'un şefinin su baskınında ölmesi, yanlış alarm vermenin sonuçlarının getireceği riski göze alamama korkusundandır. Rejisör Donaldson, kıyameti koparanın sırf bir yanardağ olmadığını, şeytanın ta kendisi olduğunu bas bas bağırmaktadır: Parçalanan binalardan birincisi bir kilisedir. Filmin reklamlarında, sanki kötü ruhlar sözkonusuymuş gibi, "Günler geceye dönecek, hava ateşe, doğa kabusa" (It turns day into night, air into fire, nature into a nightmare) duyurusu yapılmaktadır. Yanardağ uzmanlarının özel dijital efektlerde olduğu gibi parmak ısırtan son model donatımları, hiçbir işe yaramıyor: Kraterden aşağı inmesi için kendilerinin yaptığı robot, birkaç metre sonra şeytanın sessiz bir geğirmesi sonucu işe yaramaz hale geliyor. Notebook'larındaki putlar ve deprem yazarları karşısında büyülenmiş gibi duran bilim adamları, Dalton'un, yani bu araştırmacı ve kutsal savaşçı adamın kendilerine söylediği halis metafizik kehanetleri anlamak istemiyorlar.

"Dante's Peak"te, 1990'nın başlangıcıyla birlikte avaz avaz bağırılan ve sonuçlanan "bütün ideolojiler sona erdi" ideolojisi, çılgınca öfkesini çıkarmaktadır: Kontr-aydınlanma. Aynı zamanda yapımcılar hiç de budalaca davranmıyorlar. Basına sunulan malzemenin ekinde deprem felaketlerine ilişkin açıklamalı bir sözlük de var ve United International Pictures şirketi, kesinlikle "eğitsel ders kitabı" olduğu söylenen; diyagramlar, belgesel filmler ve sözlüksel bilgilerle tıka basa doldurulmuş bir CD-ROM'un satışını yapıyor. Her şeyi biliyoruz ve fakat bunlar üzerinde etkimiz yok: Bu mesaj, önceden *"Twister"*de olduğundan da fazla sözkonusudur. Doğanın kudreti karşısında gönlünüz korku ve saygıyla dolsun! Lizbon'daki büyük depreme ilişkin olarak, doğanın körlüğünü, yaratanın körlüğüyle eşitleyen Volter'in kibirinden sakınınız!

Eğer pek yakında, *"Volcano"*da bir lav akıntısı Los Angeles'i yıkıp geçerse, James Cameron 150 milyon dolara *"Titanic"*i bir kez daha batırırsa, eğer bundan sonra, *"Tsunami"* San Francisco'yu sular altında bırakırsa ve Roland Emmerich *"Godzilla"*yı New York içinden silindir gibi geçirirse, İncil'e ilişkin içerikleri belki *"Dante's Peak"*teki gibi usandırıcı olmayabilir. Fakat belki çok daha yoğun olacaktır: Daha Cameron'un *"Terminator II"*sinin göbek adı, mahşer günü anlamına gelen "Judgment Day" idi ve muazzam büyük bir göktaşının düşüşüne ilişkin yapımın, *"Armageddon"* adını taşıyacağı haberi verildi.

1945'ten bu yana, insanların kendilerine getirdikleri felaketlerle ölçüldüğünde, doğanın insanlık için çok gevşek bir düşman olduğu, bugünkü gibi hiçbir zaman aşikar olmamıştı. Hiçbir sel baskını Victoria Gölü'nü cesetlerle doldurmadı, tersine bir içsavaş; ve on Pinatubo birlikte olsalar bile, asla Filipinlere reçete edilen ticaret terimleri gibi iyi katiller olamazlar. Kitlesel medyanın kanemicileri, tarihteki ilk gerçek göktaşı felaketine, yani San Diego'daki kolektif intihara şöyle geçerken, evet sıkılgan bir şekilde –bu haberi geriletmeleri bir hafta sürdü– değindiler; ütopyaların yerine geçen, geçmek zorunda olan bu çılgınlıktan, resmen kaldırıldığından bu yana şimdi kültür endüstrisi de böyle kapsamlı olarak faydalanmakta. (Ayrıca, "Dante's Peak"te kullanılan yapay volkan külleri, çok çevreci bir anlayışla ve bununla uygunluk içinde öğütülmüş gazete kağıtlarından sağlanmış.) Kontr-aydınlanma yürüyüşe mi geçti? "Dante's Peak"te hedefine vardı bile.

KAY SOKOLOWSKY

Hesabın yanlış yoldaş, sen bize lazımsın!

JOHANNES R. BECHER

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde.
Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Ben olsam da olur, olmasam da
dediğinde

Bir kişi az olmuş,
fazla olmuş
ne farkeder
dediğinde!

"Yeter artık, hep benim nerede
olduğumu,
Ne yaptığımı sormayın;
Ben ha olmuşum, ha olmamışım,
ben kimim ki?" dediğinde
hesabın yanlış yoldaş,
sen, tam da sen
lazımsın bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde...
Bu grevde
Ben olmuşum, ya da olmamışım,
Ne farkeder dediğinde;
Grevin zaferi
Bana bağlı değil
dediğinde

Ben sizinle olsam ne olacak,
Bana gerek yok, bensiz de olur
dediğinde
Hesabın yanlış yoldaş,
Sen, tam da sen
Lazımsın bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde...
"Binlerce insan sokaklara
döküldüğünde
Ben de yürüsem ne olur,
yürümesem ne olur,
bensiz de olur;
dediğinde

İki bacak daha fazla, ya da daha
eksik olmuş
farketmez" dediğinde

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bana ne gerek var dediğinde...

Hesabın yanlış yoldaş,
Tam da, bugün lazımsın sen,
tam da sen lazımsın bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Bir kişiye bağlı değil bu iş
Olsam da olur, olmasam da dediğinde
Sen, tam da sen lazımsın bize,
Eğer sen yürümezsen,
Sen evinde oturup
Diğerlerinin senin gibi düşünmediğini
düşünürsen
O zaman yapılmasını gerekli gördüğün
iş yarım yapılacaktır.
Sen, tam da sen yoldaş, lazımsın bize!

Yanlış hesap yapıyorsun yoldaş,
Hesap sana karşı bir hesap
.
Bu hesap, sen, bensiz de olur dediğinde
Çarşıya uymaz bir hesap.
Bu hesap Bağdat'tan dönüp
Senin önüne ödetilmek üzere
konulacak
bir hesap yoldaş.

Bugün henüz vakit çok geç değil.
Bugün yanlış hesabı düzeltebilirsin henüz.

Yoldaşlar,
Her biriniz, tek tek
lazımsınız bize.
Sen, sen, sen, sen,
hepiniz.
Olmaz sizsiz!

1932

Gelecekte bugün...

SEVGİ GÜVENSOY

ULUSLARARASI ATEİSTLER BİRLİĞİ'NİN KONGRESİ KONYA'DA YAPILDI!

Dünyanın çeşitli bölgelerinde faaliyet yürüten bölgesel ve yerel ateist örgütlerini, akımlarını kendi çatısı altında birleştiren ve düzenli olarak iki yılda bir toplanan Uluslararası Ateistler Birliği'nin bu yılki kongresi, Konya Turan Dursun Kültür Merkezi salonlarında yapıldı. 10 gün süren kongreye, ulusal, bölgesel ve yerel ateist örgütleri temsilen 1543 delege katıldı. Ayrıca kongreye, içinde bilim adamları, kendi alanında uzman olan kişiler ve sanatçılardan oluşan 322 kişi de konuk olarak çağrılmıştı. Halka açık yapılan kongre çalışmaları, binlerce kişi tarafından büyük bir ilgiyle izlendi. Tartışmalar uydu aracılığıyla dünyanın her bir yanına ve uzaya naklen yayıldığından, isteyenler görüşlerini uydu aracılığıyla anında dile getirebildiler.

Bu kongrede yürütülen çalışmaların anakonusu "dini inançların kalıntılarının günümüz insanı üzerindeki etkileri"ydi. İki asır öncesinde sadece kongrenin düzenlendiği Anadolu üzerinde değil, dünyanın diğer bölgelerinde de büyük bir rol oynayan, insanların ezici çoğunluğunu şu veya bu şekilde etkisi altında tutan, bu anlamda toplumsal gelişmenin önündeki en büyük engellerinden birini teşkil eden dini inançlar, geçen yüzyıl içinde Anadolu, Balkanlar, Ortadoğu ve Önasya'da ardı ardına gerçekleştirilen devrimler sonucunda kökten sarsılmıştı. Fakat bu alanda asıl başarılar, bu bölgelerde inşa edilen sosyalist sistemin yürüttüğü uzun süreli çalışmalar sonucunda elde edilebildi. Gelinen yerde, dini inançlar toplumsal bir hareket olma özelliklerini tamamen yitirmişler, toplumsal gelişme önünde ciddi bir engel olma durumları tamamen ortadan kalkmıştır. Bu başarıların elde edilmesinde, bazıları daha devrim öncesi kurulmuş olan ateist kulüplerinin, derneklerinin katkıları büyük oldu.

Toplumsal bir hareket olarak tamamen ortadan kaldırılmalarına rağmen dini inançlar, zamana uygun yeni biçimlere bürünerek, şu veya bu şekilde kişisel düzeyde etkilerini sürdürmeye devam etmektedirler. Bu durum kendini; gerçekleştirilen teknik devrimler sonucu tekniğin gücünü olağanüstü abartma, tekniğe tapma şeklinde veya uzay çalışmalarında hâlâ açıklanamayan bir dizi fenomen sonucunda bilinemezcilik şeklinde vb. göstermektedir. Bir dizi üretim ünitesinde artık neredeyse tamamen insan eli değmeden üretim yapılması, yeniden inşa edilen Diyarbakır Metrosunun tamamen elektronik bir sistemle işlemesi, bazı insanların bu sistemlere onlarda olmayan nitelikleri atfetmelerine, fetiş haline getirmelerine yolaçmıştır. Sosyalist Cumhuriyet'in Mars üzerinde kurulu olan araştırma istasyonunda görev yapan bir astrofizikçinin, geçenlerde uydu hatlarıyla katıldığı bir panelde, son keşfedilen galaksinin sınırlarının tartışıldığı noktada "buradan öte ne var, bilemeyiz!" şeklinde görüş belirtmesi bile bu "bilinemezciler" tarafından kendi görüşlerini haklı çıkarır biçimde kullanılmıştı. Bu konuda, kongredeki tartışmalara uydu hattıyla katılan Borneo Adaları'ndan bir materyalistle Kuzey Amerika'nın San Fransisco şehrinden bir bilinemezci arasında geçen tartışma ilgiyle izlendi. Bu konuyla ilgili kongreye, toplumsal gelişmede kaydadeğer bir etkileri olmasa da bu alandaki gelişmeleri konu alan, çözümler öneren onlarca araştırma ve tartışma tezi sunulmuştur.

Kongrede anakonu dışında da bir dizi konu, atölyeler oluşturularak ele alındı. Erzurum Hegel'in Materyalist Dostları Derneği, bir zamanlar dini inançların insanlar üzerinde çok güçlü bir etkiye sahip olduğu kendi bölgelerinde devrimden önce ve sonraki tarihsel gelişmeyi aktarmışlardır. Devrimden önce islam dininin oldukça güçlü etkisi, islam dininin sünni ve alevi mezhebine mensup olan insanlar arasında varolan çatışmalar, devrim süreci boyunca bu bölgede yürütülen çalışmalar sonucunda yavaş yavaş kaybolmuş ve değişik inanç ve mezhepten proleterler omuz omuza sömürü sistemine karşı birlikte müca-

dele etmişlerdi. Bu alanda kazanılan başarılar öylesine sağlam temeller üzerinde yükselmiştir ki, devrimden sonra bu bölgeye yerleşen Ermeni ulusundan insanların varlığı veya Karadeniz kıyılarında ve dağlarında kendi asıl köklerini hatırlayarak yer yer değişik inançlara, dinlere yönelen insanların varlığı bile, bu bölgede yaşayan emekçiler arasında derin ve samimi bir kardeşliğin hüküm sürmesini engelleyememişti! Gelinen yerde bu bölgede dini inançların etkisi sıfıra yakındır.

Dinsel önyargılardan tamamen arınmış günümüz insanına bu satırlar saçma gelebilir; fakat geçtiğimiz yüzyıllarda inanç temelinde yürüyen çatışmalar ve savaşlar sadece değişik dinler arasında değil, aynı dinin değişik mezhepleri, yorumları arasında da yürüyordu. Hristiyanlığın katolik ve protestan mezhepleri, islamın da sünni ve alevi mezhepleri arasındaki çatışmalar, ancak bu durum bilindiğinde anlaşılır olmaktadır. Bu çatışmalar, öylesine kanlı ve saçma boyutlara ulaşmıştı ki; iki yüzyıl önce Afganistan'daki şeriat (toplumun kuran hükümlerine göre yönetilmesi) yanlısı iktidarlar, şeriat yasalarının eksik uygulandığını iddia eden başka güçler tarafından defalarca devrildi. Bu çatışmalarda kaybeden hep halk oldu, ta ki geçen yüzyılın ortalarında Afganistan halkı işçi sınıfı önderliğinde gerçekleştirdiği devrimle, her türlü batıl inancın kaynağı olan sömürü sistemine bir son verene kadar!

Bir başka atölyede Filistin Sosyalist Cumhuriyeti'nden gelen Filistinli Yahudi ve Arap ateistler, kendi bölgelerinde devrim öncesi ve sonrası dini inançlara karşı verilen mücadeleyi ve bu mücadele neticesinde dinin etkisinin nasıl tamamen kırıldığını çeşitli örneklerle aktardılar. Filistin tarihi, iki asır önce insanların din temelinde bölünmelerinin nasıl bir barbarlığa yolaçacağının çok anlamlı örnekleriyle doludur.

Ateistlerin uluslararası kongresinde sadece tartışılmadı, bir dizi kültürel etkinlik de gerçekleştirildi. Sivas Militan Materyalistler Derneği Tiyatro Kolu tarafından hazırlanan, bundan 204 yıl önce Orta Anadolu'da bulunan Sivas kentinde devlet desteğinde dinci faşistler tarafından gerçekleştirilen katliam sonucu onlarca insanın hayatını kaybetmesini işleyen "Alevlerin Dili" isimli tiyatro eseri büyük ilgi gördü. Ayrıca, geçen yüzyıllarda devrimci hareketin alçaldığı dönemlerde dinin etkisinin nasıl arttığını ve yer yer devrimcilerin bile nasıl "ilericilik adına" bazı dini mezheplerin kuyruğuna takılıp, onların gelişmelerine yardım ettiklerini anlatan "Afyon Savaşları" adlı film de büyük ilgi gördü.

Kongre, çalışmalarını dün akşam yapılan muhteşem bir gösteriyle kapadı. Uluslararası Ateistler Birliği'nin gelecek kongresi iki yıl sonra 2199 yılı Haziran ayında Kuzey Afrika Sosyalist Cumhuriyeti'nin Akdeniz kıyısındaki şirin kenti Cezayir'de bulunan Ömer Hayyam Kongre Sarayı'nda yapılacaktır!

6. 6. 2197

URFA'DA DİNAZORA RASTLANDI!

Olay Harran ovasının kenarındaki Urfa'da meydana geldi. Urfa Uzay Gözetleme İstasyonu'nu gezdikten sonra dinlenmek için bir kafeteryaya oturan bir çift arasında çocuğa alınacak dondurma konusunda tartışma çıktı. Babanın çeşitli bahanelerle anneyi dondurma almaya göndermek istemesi, annenin ise "ben çok yorudum hayatım, lütfen şu ufaklığa dondurmayı sen alıver" demesi üzerine gelişen tartışmanın bir noktasında babanın "neden almıyormuşsun kadınsın alacaksın" şeklinde yanıt vermesi, bir anda bütün başların, bu ilginç ve kaba ifadeyi dile getiren kişiye yönelmesine sebep oldu.

Çevresindeki insanların mahkum eder bakışları karşısında ne yapacağını şaşıran baba, önce anında anneden özür dileyerek hemen çocuğun dordurmasını getirdi, ardından da böyle bir şeyin ağızından nasıl çıktığını düşünmeye başladı. Çevrede oturan insanlardan bu olayı; bazıları erkek cinsinin kalıtımsal özelliklerine bağlar ve bin yılda geçse erkeklerin düzelmeyeceği şeklinde yorumlarken, bazıları da babanın son zamanlarda oldukça sık gösterilen tarih filmlerinden etkilenmiş olabileceği veya o filmlerde dile getirilen bir cümlenin diline takılmış olabileceği yönünde yorumladılar. Çocuklar ise; onyıllardır eşi-benzerine rastlanmayan eski çağlara ait böyle bir cümleyi dile getiren kişiye bakıp "dinazorlar canlandı, dinazorlar var" şeklinde yorumlayarak dalga geçtiler!

17. 6. 2197

MUNZUR DAĞLARINDA OLAY!

Munzur dağlarının doğu kısmını oluşturan ve yüksekliği yer yer 3 bin metreyi aşan Mercan dağlarının eteklerindeki köylerinden Akkaya'da yaşayan insanlar, dün öğle saatlerinde heyecanlı saatler yaşayarak büyük bir tehlike atlattılar! Olay Akkaya Köyü Spor Tesisleri Kompleksi içinde yeralan 7 numaralı tenis kortunda cerayan etti.

Görgü tanıklarının aktardığına göre; öğle yemeği hazırlığına başlamadan önce biraz spor yapıp ter dökmek isteyen köyün usta aşçılarından Süleyman Issot ile Haydar Xoy arasında, ördek kızartmasının üzerine dökülecek sosun içine konulması gereken karabiberin cinsi üzerine tartışma çıkmıştır. Süleyman Issot, sosun içine Madagaskar'ın kuzeyindeki Marovato bölgesinden gelen karabiberin daha uygun olduğunu ve insanların damak zevki ile oynama haklarının olmadığını savunurken, buna karşı Haydar Xoy, bunun kökten yanlış olduğunu, Marovato bölgesinden gelen karabiberin ördek için değil hindi için uygun olduğunu; ördek için Madagaskar'ın güneyindeki İsalo bölgesinden gelen karabiberin daha uygun olduğunu savunmuştur. Süleyman Issot'un ağın hemen dibine attığı topu kurtarmak için öne hamle yapan Haydar Xoy'un "karabiberden anlamadığın gibi tenisten de anlamıyorsun" diyerek şiddetle vurduğu top, o an "asıl karabiberden anlamıyan sensin" diye ağzı açık bir şekilde bağırarak öne hamle yapmış olan Süleyman Issot'un ağzına saplanmıştır! Uzun süre ağzından nefes alıp veremeyen, burnundan soluyan Süleyman Issot'a ilk müdahale orada bulunan diğer oyuncular tarafından yapılmış, hemen haber verilmesine rağmen yakın zirvelerden birinde dağcılık çalışmaları yapan bir grubun ayağı kırılan elemanına yardım etmek için gitmiş bulunan köy doktorunun gelmesi 35 dakikayı bulmuştur!

Ağzından tenis topu çıkarıldıktan sonra da Süleyman Issot ile Haydar Xoy arasında, karabiberin cinsi üzerine anlaşma sağlanamamış, fakat öğle yemeğine hazırlık saati gelip geçmekte olduğundan, yardımcı aşçıların yaptığı; bu seferlik Madagaskar'ın ortasında yeralan Ankaratra bölgesinden gelen karabiberin kullanılması teklifinde uzlaşılmıştır. Böylece bir an öğle yemeğinin "tehlikeye" girdiğini düşünen köy sakinleri rahat bir nefes alarak işlerinin başına dönmüşlerdir.

Mercan dağlarının eteklerinde yeralan Akkaya köyü, bölgedeki önemli yerleşim birimlerinden biridir. Burada yaşayan insanlar esas olarak; bölgede bulunan parkların bakım ve gözetim işleri, çevrede yaşayan ve yetiştirilen hayvanların bakımı, turistlerin kaldığı otellerin, evlerin idare ve bakımı, rüzgar ve su enerjisi üreten ünitelerin bakımı gibi işlerle uğraşmaktadırlar. Köyde sürekli yaşayanların sayısı 420 civarında olmakla birlikte, bu sayı turizmde en elverişli sezonun yaşandığı aylarda 10 bini aşmaktadır.

Köyde sürekli yaşayanlar için her türlü eğitim, dinlenme, kültür, sağlık ve spor olanağı bulunmaktadır. Ayrıca turist sayısının çok arttığı dönemlerde festival şeklinde kültürel, sportif faaliyetler organize edilmektedir. Köyün civarında sayısız park alanı vardır; bu park alanları 3 derecede ele alınmaktadır. İçinde vahşi hayvanların da yaşadığı 1.derece park alanlarında yaşam tamamen doğal bir biçimde sürdürülmekte, ancak bilimsel çalışmalar için bu bölgelere giriş izni verilmektedir. 2. derece park alanlarına insanların girmesi ve dolaşması, sadece önceden belirlenmiş yolları ve patikaları terketmemek koşuluyla mümkündür. 3. derece park alanlarında ise çevreye zarar vermemek koşuluyla dolaşım tamamen serbesttir. Park alanlarında doğal ortamda serbest bir şekilde yaşayan hayvanlar olduğu gibi değişik türlerin üretildiği çiftlikler de mevcuttur.

Binlerce yatak kapasitesine sahip sayısız otel, pansiyon ve tatil evi olmasına rağ-

men, yapılar doğaya uyumlu bir biçimde tasarlanıp inşa edildiklerinden, uzaktan bakıldığında bunları görmek bile mümkün değildir. Kayak pistleri ve patikalar, doğaya zarar vermeyecek şekilde düzenlenmişlerdir. Uzun süreli dağ yürüyüşüne çıkanların konaklamaları için belirli mesafelerde ve güzel manzaranın olduğu yerlerin yakınlarına, içinde geçici olarak burada konaklayacakların ihtiyacını karşılayacak türden alet, eşya ve yiyeceklerin olduğu kulübeler inşa edilmiştir.

Köyde bütün faaliyetler köy komünü konseyi tarafından yönetilmektedir. Köy komünü konseyi, köy ve civarındaki tüm işlerin örgütlenmesi ve yönetilmesi ile görevli çeşitli çalışma gruplarının gönderdiği temsilcilerden oluşmaktadır. Eğitim, kültür, beslenme, sağlık, spor, turizm, çevre, ulaşım, iletişim, vb. alanlarda işleri örgütleyen ve yöneten çalışma grupları, içlerinden uygun bir kişiyi konsey toplantılarına temsilci olarak göndermektedirler. Ne çalışma grupları içinde ne de konsey içinde herhangi bir hiyeraşi yoktur. Grup ve konsey içinde tüm katılanlar eşit haklara sahip olup kararlar, alanında uzman kişi(ler)in görüşü alındıktan ve gerektiği yeterlikte tartışıldıktan sonra basit oy çokluğuna göre alınmaktadır. Köy komünü konseyi, düzenli olarak haftada bir gün toplanmakta, yapılacak işler, çıkan sorunlar, alınacak önlemler görüşülmekte, sonuçta işbölümü yapılıp herkes işinin başına dönmektedir. İş denildiğinde burada çalışanların bütün günlerinin işle geçtiği sanılmasın. Tutulan istatistiklere göre geçen yıl kişi başına düşen ortalama işsaati günlük 2,4 saattir.

İşte bu çalışma gruplarından biri de, içinde usta aşçılar Süleyman Issot ile Haydar Sarımsak'ın da yeraldığı beslenme çalışma grubudur. Beslenme çalışma grubunun görevi; köyde yaşayan insanların yemek ihtiyacının en iyi bir şekilde karşılanmasıdır. Bu çalışma grubu sadece köy içindeki büyük yemekhaneyi değil, turizmin çok yoğun olduğu aylarda, oteller, pansiyonlardaki yemek ihtiyacının da karşılanmasından sorumludurlar. Tabii ki bu gruba bağlı olarak çalışanların sayısı ihtiyaca göre değişmektedir. Köy içindeki yemekhanede, değişik ihtiyaçlara ve zevklere göre hazırlanmış bir dizi salon bulunmaktadır, ayrıca hava şartları elverişli olduğunda dışarıda, terasta veya balkonda de yemek yemek mümkündür. Yemek servisi sabah saat 7'den başlayıp gece akşam 23'e kadar sürmektedir, kafeterya bölümü, özellikle yaz aylarında ihtiyaca göre daha da geç saatlere kadar hizmet vermektedir. Kahvenizi kışın, şömine karşısında yudumlayabileceğiniz gibi, duvarları camdan olan salonda lapa lapa karın yağışını seyrederek de yudumlayabilirsiniz! Aşçılar becerilerini sürekli yükseltmek için, bu alandaki yenilikleri takip etmekte, düzenlenen seminerlere katılmaktadırlar. Haydar Xoy, yeni Akdeniz mutfağının tanıtıldığı Marsilya'daki seminerden yeni dönmüştür. Hergün taze hazırlanan asıl yemekler yanında, salata, meze ve sos çeşitlerinin sunulduğu açık büfeler bulunmaktadır. Ayrıca çay ve kahve sohbetleri için zengin pasta çeşitleri de mevcuttur. Mutfağın sebze, meyve, et ve içecek ihtiyacı, mümkün olduğu kadar çevredeki köylerden ve ilçelerden sağlanmaya çalışılmaktadır. Balık, çevre dere ve göllerden, et köyde beslenen hayvanlardan, sebze ve meyve, köyün aşağılarında yeralan çiftliklerden, şarap orta Anadolu bağlarından gelmektedir. Tabii ki bu bölgede yetişmeyen bir dizi meyve, sebze ve baharat da dışarıdan getirilmektedir; karabiber örneğinde olduğu gibi!

19.6.2197

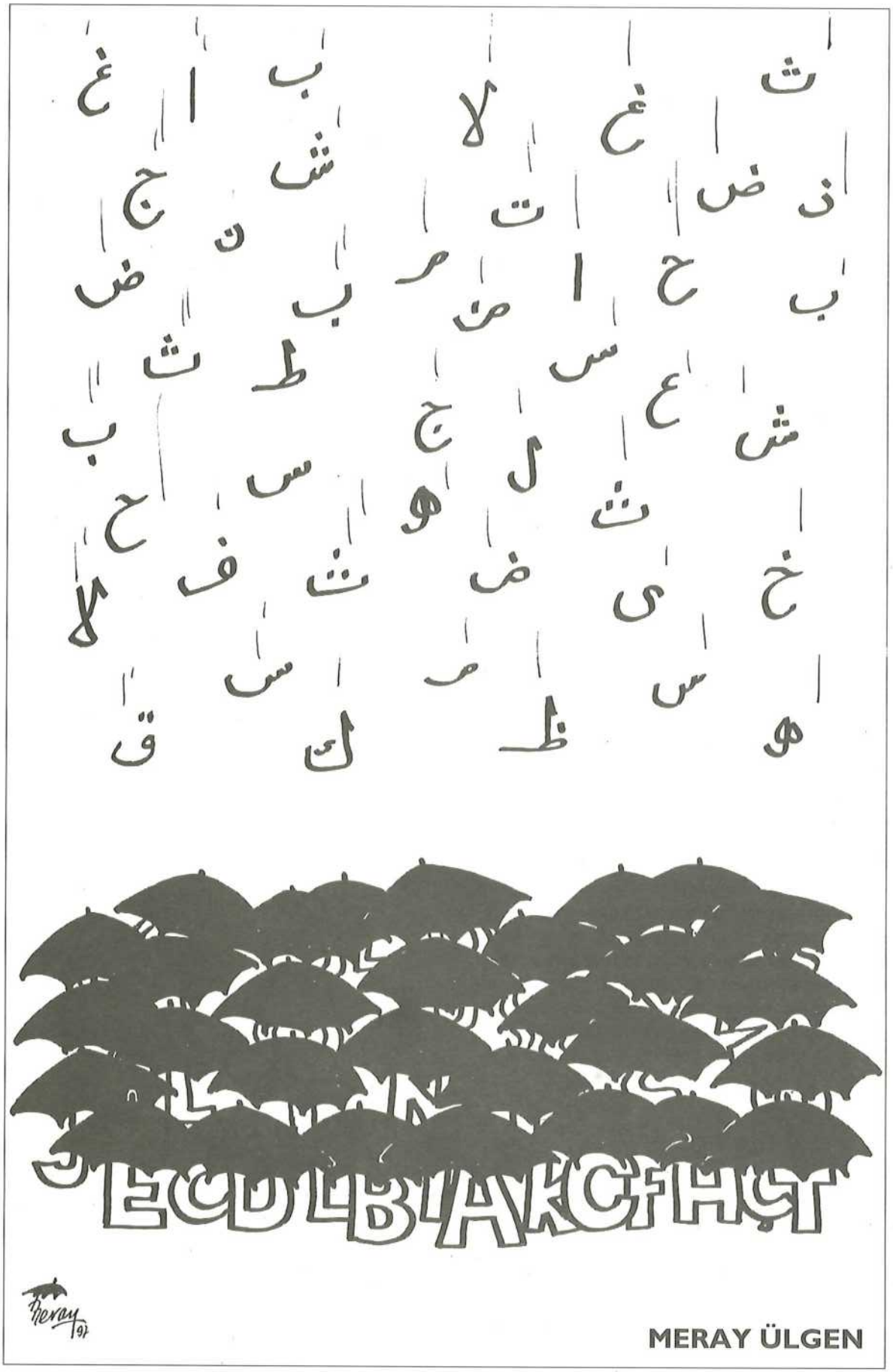
MERAY ÜLGEN

Kitap? Kitap! Kitap.

• LENİN Seçme Eserler - 9 Cilt • Materyalizm ve ampiriokritisizm - 2 Cilt • Kır yoksullarına • Ne yapmalı? • Bir adım ileri iki adım geri • Demokratik devrimde sosyal demokrasinin iki taktiği • Emperyalizm • Devlet ve devrim • Proleter devrim ve dönek Kautsky • "Halkın dostları" kimlerdir? • "Sol radikalizm" komünizmde çocukluk hastalığı • SSCB'ndeki Yabancı İşçiler Yayınevi Kooperatifi LENİNİZM DİZİSİ Leninizm nedir? (1. Defter) • Proleter devrimin teorisi (2. Defter) • Proletarya diktatörlüğü (3. Defter) • Sosyalist insanın zaferi uğruna mücadele (4. Defter) • Tarım ve köylü sorunu (5. Defter) • Ulusal sorun ve sömürge sorunu (6. Defter) · Proleter devrimin stratejisi ve taktiği (7. Defter) • STALİN Eserler - 16 Cilt • Marksizm, ulusal sorun ve sömürge sorunu • Diyalektik ve tarihi materyalizm • SBKP'deki sağ sapma üzerine · Muhalefet üzerine - 2 Cilt • RKP(B) XII. ve XIII. Parti Kongre Raporları • SBKP(B) XIV. ve XV. Parti Kongre Raporları • SBKP(B) XVII. ve XVIII. Parti Kongre Raporları • SSCB Enformasyon Bürosu-STALİN/Tarih çarpıtıcıları • DİMİTROV Faşizm ve işçi sınıfı • Komünist Gençlik Enternasyonali'nin tarihi - 2 Cilt • Komünist Enternasyonal'de kadro sorunu üzerine • Politik Ekonomi Ders Kitabı - 2 Cilt • LOSOVSKY Sendikalar üzerine I (Muharebe olarak grev) • Sendikalar üzerine II (Marx ve Sendikalar) • Sendikalar üzerine III (Devrimci sendika hareketinin örgütsel görevleri • LENİN-STALİN Örgütlenme üzerine • A. BEBEL Kadın ve Sosyalizm • Kadın sorunu üzerine MELS-Komintern-ZETKİN • Kadın sorunu üzerine seçme yazılar • Kadın sorunu üzerine seçme yazılar • KRUPSKAYA Lenin'den anılar • İşte Lenin • KOLLONTAİ Birçok hayat yaşadım • A. SMEDLY Toprağın kızı • Çin halkının savaşı • POLEMİK (1963-Dokuz Yorum) • Proletarya diktatörlüğünün tarihsel deneyimleri • SOBOUL Fransız devriminin kısa tarihi • I. RENNAP Anti-semitizm ve Yahudi sorunu • O. HELLER Yahudiliğin çöküşü • OSTROVSKY · Selam yaşam ateşi • MSTİSLAVSKI Devrim yılları (1905) - Tarihi roman • H. KEIL Üye misin... Üyemiydin • P. WAHLÖÖ Özgürlük (Roman) • BERLAU Brecht'in Lai-Tu'su • G. DAL Kılları yolunmuş maymun (roman)...

inter YAYINLARI

Ankara Cad. 31
No.: 31, Kat: 4/51
Cağaloğlu-İstanbul
Tel.: (0212) 519 16 16

İLAN

"Grev", Robert Koehler (1850-1917), 1886, Tual üzerine yağlıboya, 181,5x275,6 cm., Alman Tarih Müzesi (Berlin)

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ